

Επανεξέταση της περιφερειακής
ελκυστικότητας στην Περιφέρεια
Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης
στην Ελλάδα

Co-funded by
the European Union

Σχετικά με τον ΟΟΣΑ

Ο ΟΟΣΑ είναι ένας διεπιστημονικός διακυβερνητικός οργανισμός με χώρες μέλη, ο οποίος εμπλέκει στο έργο του έναν αυξανόμενο αριθμό μη μελών από όλες τις περιοχές του κόσμου. Η βασική αποστολή του Οργανισμού σήμερα είναι να βοηθήσει τις κυβερνήσεις να συνεργαστούν για μια ισχυρότερη, καθαρότερη και δίκαιότερη παγκόσμια οικονομία. Μέσω του δικτύου εξειδικευμένων επιτροπών και ομάδων εργασίας του, ο ΟΟΣΑ παρέχει ένα πλαίσιο όπου οι κυβερνήσεις συγκρίνουν τις εμπειρίες πολιτικής, αναζητούν απαντήσεις σε κοινά προβλήματα, εντοπίζουν ορθές πρακτικές και συντονίζουν τις εγχώριες και διεθνείς πολιτικές.

Περισσότερες πληροφορίες: www.oecd.org.

Σχετικά με το Κέντρο Επιχειρηματικότητας, ΜΜΕ, Περιφερειών και Πόλεων (CFE)

Βοηθάμε τους τοπικούς και εθνικούς φορείς να απελευθερώσουν το δυναμικό των επιχειρηματιών και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ), να προωθήσουν περιφέρειες και πόλεις χωρίς αποκλεισμούς και βιώσιμες, να τονώσουν τη δημιουργία τοπικών θέσεων εργασίας και να εφαρμόσουν υγιείς τουριστικές πολιτικές.

Για περισσότερες πληροφορίες: <https://www.oecd.org/fr/cfe/>.

Το παρόν έγγραφο δημοσιεύεται υπό την ευθύνη του Γενικού Γραμματέα του ΟΟΣΑ. Οι απόψεις που εκφράζονται και τα επιχειρήματα που χρησιμοποιούνται σε αυτό δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα τις επίσημες απόψεις των χωρών μελών του ΟΟΣΑ.

Το παρόν έγγραφο εγκρίθηκε για δημοσίευση από τη Lamia Kamal-Chaoui, Διευθύντρια του Κέντρου Επιχειρηματικότητας, ΜΜΕ, Περιφερειών και Πόλεων του ΟΟΣΑ.

Το παρόν έγγραφο, καθώς και τα στατιστικά στοιχεία και ο χάρτης που περιλαμβάνονται σε αυτό, δεν θίγουν το καθεστώς ή την κυριαρχία επί οποιουδήποτε εδάφους, την οριοθέτηση των διεθνών συνόρων και συνόρων και την ονομασία οποιουδήποτε εδάφους, πόλης ή περιοχής.

© OECD 2024

Η χρήση αυτού του έργου, είτε σε ψηφιακή είτε σε έντυπη μορφή, διέπεται από τους Όρους και Προϋποθέσεις που θα βρείτε στη διεύθυνση <https://www.oecd.org/termsandconditions>.

Επανεξέταση της περιφερειακής ελκυστικότητας στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης στην Ελλάδα

Με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το πρόγραμμα του ΟΟΣΑ Rethinking Regional Attractiveness βοηθά τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να κατανοήσουν πώς οι περιφέρειές τους μπορούν να **προσελκύσουν** καλύτερα **ταλέντα, επενδυτές και επισκέπτες στον σημερινό μεταβαλλόμενο κόσμο**.

Σε ολόκληρο τον ΟΟΣΑ, η κλιματική αλλαγή, η γεωπολιτική αστάθεια, η ψηφιοποίηση και η δημογραφική μετάβαση προκαλούν ασύμμετρες επιπτώσεις τόσο μεταξύ των χωρών όσο και εντός αυτών και των περιφερειών. Ταυτόχρονα, μια νέα εποχή βιομηχανικών πολιτικών, σε συνδυασμό με την αυξημένη ζήτηση για πιο βιώσιμες και πράσινες αλυσίδες εφοδιασμού, δημιουργεί ευκαιρίες για την ενίσχυση της περιφερειακής ελκυστικότητας. Αυτό καθιστά τη συγκυρία κατάλληλη για την αξιοποίηση των αλλαγών αυτών προς όφελος της πράσινης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης.

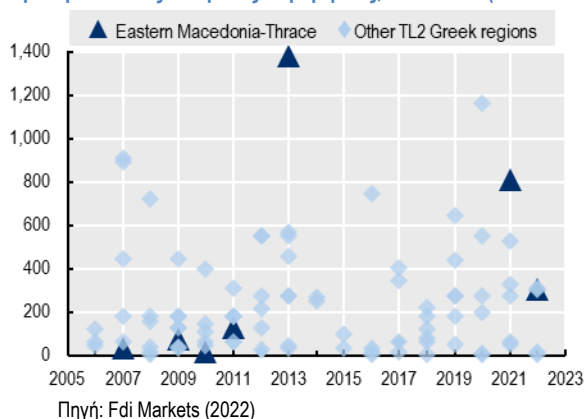
Οι περιφερειακές περιπτώσιολογικές μελέτες του προγράμματος προσφέρουν μια συνοπτική εικόνα της ελκυστικότητας των συμμετεχουσών περιφερειών καθώς και προτάσεις πολιτικής και διακυβέρνησης για την αξιοποίηση βέλτιστων πρακτικών μεταξύ τους.

Η θέση της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης στα ανατολικά σύνορα της Ελλάδας και της ΕΕ διαμορφώνει τόσο τις σημερινές προκλήσεις όσο και τις αναδυόμενες ευκαιρίες της. Η στρατηγική γεωγραφική της θέση παρουσιάζει σημαντικές ευκαιρίες για ανάπτυξη και διεθνοποίηση. Για την αξιοποίηση αυτού του δυναμικού ελκυστικότητας και την έξοδο της περιοχής από την παγίδα της οικονομικής ανάπτυξης, είναι απαραίτητη η βελτίωση των μεταφορικών και ψηφιακών υποδομών, η αντιμετώπιση των ελλείψεων σε ανθρώπινο δυναμικό / ταλέντα, η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής μέσω της καταπολέμησης της φτώχειας και της ενθάρρυνσης της συμμετοχής των πολιτών, η ανάπτυξη των πολιτιστικών πόρων και ο μετριασμός της έκθεσης στους κλιματικούς κινδύνους.

Μια συνοπτική παρουσίαση της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης στον παγκόσμιο χάρτη

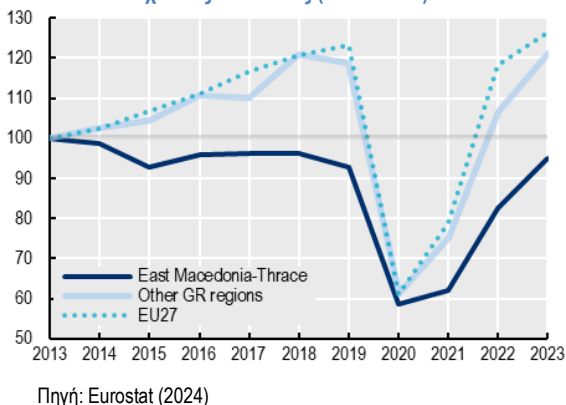
Ως ανατολικό παραμεθόριο έδαφος τόσο της Ελλάδας όσο και της ΕΕ, η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη αντιμετωπίζει μια γεωγραφική απομόνωση, η οποία επιδεινώνεται από περιορισμένες συνδέσεις υποδομών. Αυτό περιορίζει την ανταγωνιστική της πρόσβαση στο παγκόσμιο εμπόριο, τα δίκτυα γνώσης και τις δεξαμενές ταλέντων (Tolias and Arregui Pabollet, 2021^[1]). Όπως και πολλές ελληνικές περιφέρειες, βρίσκεται σε παγίδα οικονομικής ανάπτυξης, με χαμηλή παραγωγικότητα και απασχόληση σε σύγκριση με αντίστοιχες ευρωπαϊκές περιοχές, χωρίς σημαντική βελτίωση στο χρόνο (Diemer et al., 2022^[2]). Αυτά τα χαρακτηριστικά παρέχουν ουσιαστικό πλαίσιο για την εξέταση της ελκυστικότητας της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης στις τρεις διεθνείς ομάδες-στόχους των επενδυτών, των ταλέντων και των επισκεπτών.

Σχήμα 1 ΑΞΕ πράσινου πεδίου στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη και άλλες ελληνικές περιφέρειες, 2004-2024 (εκατ. USD)

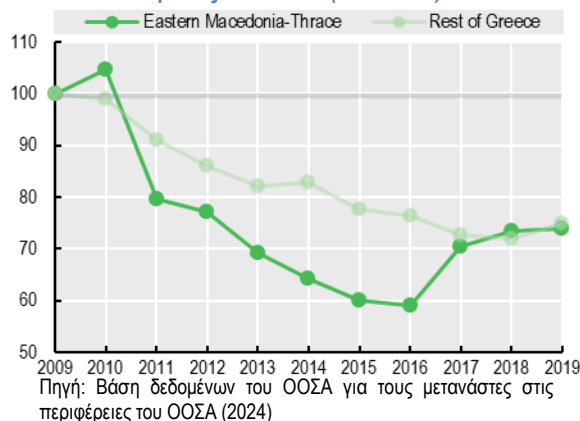
Ταλέντα. Όπως και στο μεγαλύτερο μέρος της Ελλάδας, η περιοχή υπέστη σημαντικές απώλειες διεθνούς ανθρώπινου κεφαλαίου τη δεκαετία του 2010, λόγω της οικονομικής κρίσης της χώρας (Σχήμα 2). Το 2009, στην περιοχή ζούσαν 35.800 κάτοικοι ξένης καταγωγής σε ηλικία εργασίας (15-64 ετών), ενώ το 2016 ο αριθμός τους μειώθηκε σε 21.100 – μια μείωση άνω του 40%, που αντιπροσωπεύει σημαντική απώλεια παραγωγικής δυναμικότητας. Ωστόσο, η τάση αυτή έχει πλέον αντιστραφεί, με την περιοχή να καταγράφει ταχύτερη αύξηση των κατοίκων ξένης καταγωγής σε σύγκριση με τον ελληνικό μέσο όρο.

Σχήμα 3 Διανυκτερεύσεις σε τουριστικά καταλύματα ανά χίλιους κατοίκους (2013 = 100)

Επενδυτές. Η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη έχει προσελκύσει σε εθνικό επίπεδο πολύ σημαντικά επίπεδα άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας κατά την τελευταία δεκαετία - μεταξύ των οποίων 1,7 δισεκατομμύρια δολάρια σε ηλιακή ηλεκτρική ενέργεια μεταξύ 2013 και 2022 και 303 εκατομμύρια δολάρια σε αιολική ενέργεια το 2023 - συμβάλλοντας στις περιφερειακές προσπάθειες για πράσινη μετάβαση (Σχήμα 1). Αυτές οι επενδύσεις μεγάλης κλίμακας σηματοδοτούν μια διαρθρωτική μετατόπιση από το προηγούμενο κύμα έργων πράσινου πεδίου, που υποστηρίζονταν από ΑΞΕ στα τέλη της δεκαετίας του 2000 και τις αρχές της δεκαετίας του 2010. Τότε, η επενδυτική δραστηριότητα επικεντρωνόταν στη μεταφορά ορυκτών καυσίμων (φυσικό αέριο και αργό πετρέλαιο) μέσω αγωγών, στη λιανική τραπεζική και στα κέντρα ιατρικής απεικόνισης.

Σχήμα 2 Κάτοικοι που γεννήθηκαν στο εξωτερικό ηλικίας 15-64 ετών (2009 = 100)

Επισκέπτες.

Ενώ ο τουρισμός αυξήθηκε σταθερά στις άλλες ελληνικές περιφέρειες και στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) τα χρόνια που προηγήθηκαν της κρίσης COVID-19, η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη είδε τον αριθμό των επισκεπτών της να μειώνεται την ίδια περίοδο (Σχήμα 3). Χαρακτηριζόμενη από ένα σχετικά μεγάλο μερίδιο ξένων επισκεπτών, η τουριστική δραστηριότητα της περιφέρειας ανέρχεται με βραδύτερο ρυθμό αρχικά και στη συνέχεια ακολουθεί τον ρυθμό της παγκόσμιας ανάκαμψης στον τομέα, επιστρέφοντας τελικά στα επίπεδα προ πανδημίας το 2023.

Το Προφίλ Ελκυστικότητας της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης

Η Περιφερειακή Πυξίδα Ελκυστικότητας της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης στο επίπεδο TL2¹ αναδεικνύει μια περιφερειακή οικονομία που υστερεί διαρθρωτικά σε σχέση με άλλες περιφέρειες της Ελλάδας και της ΕΕ, με χαμηλά ποσοστά καινοτομίας και μια προβληματική αγορά εργασίας να συμβάλλουν στη διατήρηση της περιοχής σε μια παγίδα οικονομικής ανάπτυξης. Ωστόσο, η περιοχή έχει πολλά να προσφέρει σε διεθνείς επενδυτές, ταλέντα και επισκέπτες. Μεταξύ άλλων, διαθέτει εξαιρετικό φυσικό κεφάλαιο, προσιτή στέγαση, καλή προσβασιμότητα σε υπηρεσίες υγείας και σχολεία, καθώς και έναν ιδιαίτερα διεθνοποιημένο τομέα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η έξοδος της περιοχής από την παγίδα οικονομικής ανάπτυξης θα απαιτήσει αρχικά τη βελτίωση των υποδομών μεταφορών και τη συνέχιση της γεφύρωσης των κενών ψηφιοποίησης. Για την πλήρη αξιοποίηση του δυναμικού ελκυστικότητάς της, θα είναι επίσης απαραίτητο να ενισχυθεί η κοινωνική συνοχή μέσω της αντιμετώπισης της φτώχειας και της ενθάρρυνσης της συμμετοχής των πολιτών, να αναπτυχθούν τα πολιτιστικά αγαθά και να μετριαστεί η έκθεση της περιοχής στους κλιματικούς κινδύνους.

Η μεθοδολογία περιφερειακής ελκυστικότητας του ΟΟΣΑ² εξετάζει την παγκόσμια δέσμευση πέρα από τις διεθνείς συνδέσεις και τους οικονομικούς παράγοντες. Περιλαμβάνει περισσότερους από 50 δείκτες, που καλύπτουν 14 διαστάσεις σε 6 τομείς (Οικονομική ελκυστικότητα, Συνδεσιμότητα, Πολιτιστική ελκυστικότητα και επισκεψιμότητα, Φυσικό περιβάλλον, Ευημερία των κατοίκων, Κίνδυνοι γης και στέγαση) για τη δημιουργία της πυξίδας ελκυστικότητας μιας περιοχής.

Η Πυξίδα καθοδηγεί τους υπεύθυνους χάραξης περιφερειακής πολιτικής να:

- Αξιολογήσουν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες της περιοχής τους στο νέο παγκόσμιο περιβάλλον.
- Προσδιορίσουν τους παράγοντες ελκυστικότητας προτεραιότητας για την ενίσχυση της μελλοντικής ανταγωνιστικότητας της περιοχής τους.
- Παρακολουθούν και αξιολογούν τις επιπτώσεις των πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης.
- Μάθουν από τη θέση άλλων περιοχών στην παγκοσμιοποίηση.

Ερμηνεία της πυξίδας:

- Μια υψηλότερη βαθμολογία (πιο κοντά στο 200) υποδηλώνει καλύτερες επιδόσεις σε σχέση με τις άλλες περιφέρειες για κάθε διάσταση.
- Όσο πιο κοντά βρίσκεται το σημείο στο κέντρο, τόσο χαμηλότερες είναι οι επιδόσεις της περιοχής σε σύγκριση με άλλες περιοχές.
- Όσο πιο κοντά βρίσκεται το σημείο στο εξωτερικό όριο της πυξίδας, τόσο υψηλότερη είναι η απόδοση σε σύγκριση με άλλες περιοχές.
- Οι **κόκκινες τελείες** δείχνουν τις επιδόσεις της περιφέρειας σε σχέση με άλλες περιφέρειες της **ίδιας** χώρας.
- Οι **μπλε κουκκίδες** δείχνουν τις επιδόσεις της περιοχής σε σχέση με άλλες **περιοχές της ΕΕ**.
- Η **μαύρη διακεκομμένη γραμμή** αντιπροσωπεύει τη διάμεση τιμή σε όλες τις περιοχές (περίπου 100).

Πηγή: ΟΟΣΑ (2024). Επανεξέταση της περιφερειακής ελκυστικότητας. Διαθέσιμο στη διεύθυνση:

<https://www.oecd.org/en/about/programmes/rethinking-regional-attractiveness.html>

Τα αποτελέσματα του Compass αντικατοπτρίζουν τη βάση δεδομένων περιφερειακής ελκυστικότητας του ΟΟΣΑ σε επίπεδο TL2 από τον Φεβρουάριο του 2025.

¹ TL2= Στατιστική περιοχή "Εδαφικού επιπέδου 2", όπως ορίζεται από τα εδαφικά πλέγματα του ΟΟΣΑ (ΟΟΣΑ, 2022^[10]), που αντιστοιχεί στη διοικητική Περιφέρεια Σχεδιασμού της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης.

² ΟΟΣΑ (2023), *Rethinking Regional Attractiveness in the New Global Environment*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://doi.org/10.1787/a9448db4-en>.

Οικονομική ελκυστικότητα – Παρά την πρόσφατη πρόοδο, η οικονομία της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης υστερεί σημαντικά σε σχέση με άλλες περιοχές της Ελλάδας και της ΕΕ, με χαμηλά ποσοστά καινοτομίας και μια προβληματική αγορά εργασίας να συμβάλλουν στη διατήρηση της περιοχής σε μια παγίδα οικονομικής ανάπτυξης.

Η βαθμολογία της περιφέρειας στη διάσταση "Οικονομία" παραμένει χαμηλή σε σχέση με την υπόλοιπη Ελλάδα και την ΕΕ, λόγω της διαρθρωτικής υστέρησης στην οικονομική παραγωγή και την παραγωγικότητα³. Η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη είχε το 2020 το τέταρτο χαμηλότερο κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) στην Ελλάδα με 21.950 δολάρια⁴ - λίγο πάνω από το μισό του μέσου όρου της ΕΕ που είναι 41.520 δολάρια. Η παραγωγικότητά της ήταν η δεύτερη χαμηλότερη στη χώρα, με ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (ΑΠΑ) ανά εργαζόμενο 44.500 δολάρια, περίπου 40% χαμηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ των 75.312 δολαρίων. Και ενώ η οικονομία της περιφέρειας είναι ελαφρώς πιο διαφοροποιημένη⁵ από τον ελληνικό μέσο όρο, τοποθετείται στο χαμηλότερο τέταρτο των περιφερειών της ΕΕ. Η χαμηλή παραγωγικότητα της περιφέρειας είναι κυρίως διαρθρωτική, μεγάλο ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα – 26%, το δεύτερο υψηλότερο στην Ελλάδα (Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών, 2024^[3])– και ένα βιομηχανικό μείγμα που περιλαμβάνει κλάδους έντασης εργασίας όπως τα τρόφιμα, η κλωστοϋφαντουργία και η ένδυση, τα ορυχεία, το χαρτί και ο καπνός (Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας – Θράκης, 2021^[4]).

Στο μέτωπο της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας⁶, η έντονη δραστηριότητα Ε&Α της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης δεν μετατρέπεται σε πατέντες και υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης του περιβάλλοντος δημιουργίας επιχειρήσεων. Μόνο το 46,3% των κατοίκων πιστεύει ότι η πόλη ή η περιφέρειά τους είναι καλό μέρος για να ξεκινήσουν μια επιχείρηση, ποσοστό κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ, ο οποίος είναι 57,5%. Οι βαθμολογίες των ελληνικών περιφερειών κυμαίνονται από λιγότερο από 20% έως σχεδόν 80% σε αυτόν τον δείκτη, γεγονός που υποδηλώνει περαιτέρω περιθώρια βελτίωσης του επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Οι αιτήσεις για διπλώματα ευρεσιτεχνίας PCT⁷ στην περιφέρεια είναι πολύ χαμηλές, μόλις 0,4 ανά εκατομμύριο κατοίκους, οι χαμηλότερες στην Ελλάδα, ενώ ο μέσος όρος της ΕΕ είναι 190 φορές μεγαλύτερος. Πρόκειται για μια αξιοσημείωτη αδυναμία, δεδομένου ότι το μερίδιο απασχόλησης της περιοχής στην Ε&Α (1,7%) είναι κοντά στο μέσο όρο της ΕΕ και λίγο πάνω από το μέσο όρο του ΟΟΣΑ (1,9% και 1,6%, αντίστοιχα). Αυτές οι βαθμολογίες καινοτομίας συγκλίνουν με την αξιολόγηση της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης ως "αναδυόμενου καινοτόμου φορέα" από τον περιφερειακό πίνακα αποτελεσμάτων καινοτομίας της ΕΕ. Ο Πίνακας Προσδιορισμού εντόπισε επίσης σχετικά πλεονεκτήματα στις επιστημονικές δημοσιεύσεις (συμπεριλαμβανομένων των συνδημοσιεύσεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα) και στην καινοτομία προϊόντων και διαδικασιών από τις επιχειρήσεις, καθώς και αδυναμίες στις δαπάνες του ιδιωτικού τομέα για Ε&Α, στην απασχόληση έντασης γνώσης και ΤΠΕ και στη δια βίου μάθηση (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2023^[5]). Η περιοχή κινδυνεύει να υποχωρήσει στην κατάταξη της καινοτομίας: ο τομέας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που συνήθως είναι ο μεγαλύτερος εργοδότης προσωπικού Ε&Α, είδε τον αριθμό των ερευνητών να μειώνεται κατά 38% από το 2013 (Tolias and Arregui Pabollet, 2021^[11]).

Η αγορά εργασίας της περιοχής αποτελεί σημαντική αδυναμία, με χαμηλά ποσοστά απασχόλησης που επιτείνουν τα προβλήματα της έλλειψης δεξιοτήτων και της δημογραφικής παρακμής. Παρά τις πρόσφατες βελτιώσεις, το ποσοστό απασχόλησης του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης είναι

³ Όλα τα στατιστικά στοιχεία προέρχονται από τη βάση δεδομένων περιφερειακής ελκυστικότητας του ΟΟΣΑ (2015-2024), εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά.

⁴ Σταθερή ΑΔΙ, σταθερές τιμές, έτος βάσης 2015.

⁵ Κατανομή της απασχόλησης σύμφωνα με 10 οικονομικούς κλάδους (αντίστροφος του δείκτη Herfindhal).

⁶ Λείπουν διεθνώς συγκρίσιμα στοιχεία για όλες τις ελληνικές περιφέρειες σχετικά με τον δείκτη "Ποσοστό δημιουργίας επιχειρήσεων από εργοδότες" που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό της βαθμολογίας της διάστασης "Καινοτομία και επιχειρηματικότητα" της πυξίδας.

⁷ Η Συνθήκη Συνεργασίας για τα Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας (PCT) είναι μια διεθνής συνθήκη που επιτρέπει την ταυτόχρονη αναζήτηση προστασίας διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας σε πολλές χώρες με την κατάθεση μιας ενιαίας "διεθνούς" αίτησης διπλώματος ευρεσιτεχνίας αντί πολλών ξεχωριστών εθνικών ή περιφερειακών αιτήσεων.

το τρίτο χαμηλότερο στη χώρα (42,3%), σε σύγκριση με το μέσο όρο της ΕΕ που είναι 53,8%. Το ποσοστό ανεργίας των νέων της, με 34,6%, είναι σχεδόν διπλάσιο του μέσου όρου της ΕΕ (18,4%), αν και βρίσκεται στο μέσο της εθνικής κλίμακας - η ανεργία των νέων αποτελεί πρόβλημα σε όλη την Ελλάδα. Αυτή η παγιωμένη υποαπασχόληση του εργατικού δυναμικού επιτείνει τις ελλείψεις δεξιοτήτων και τη μείωση του πληθυσμού στην περιοχή, με τους νέους να αναζητούν ευκαιρίες αλλού. Τέλος, το ποσοστό απασχόλησης των μεταναστών στην περιοχή είναι επίσης 5,6 ποσοστιαίες μονάδες (π.μ.) χαμηλότερο από εκείνο των γηγενών, υποδηλώνοντας μια κάπως μικρότερη οικονομική ενσωμάτωση του μεταναστευτικού πληθυσμού σε σχέση με τον ελληνικό μέσο όρο και τον μέσο όρο της ΕΕ (με 2,3 π.μ. και 3,7 π.μ. διαφορά, αντίστοιχα), γεγονός που πιθανώς αντανακλά εν μέρει το ότι η περιοχή χρησιμεύει κυρίως ως ζώνη διέλευσης παρά ως προορισμός για τους μετανάστες.

Πολιτιστική και επισκεψιμότητα – Οι αδυναμίες στο πολιτιστικό κεφάλαιο μειώνουν την ελκυστικότητα της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης σε τουρίστες και ταλέντα εν μέσω ισχυρού ανταγωνισμού σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, η οποία παρουσιάζει συγκριτικά λιγότερη τουριστική δραστηριότητα από τις περισσότερες ελληνικές περιφέρειες, αλλά περισσότερη από τις περισσότερες περιφέρειες της ΕΕ, είναι ιδιαίτερα ελκυστική για τους διεθνείς επισκέπτες. Η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη κατέγραψε 5.570 τουριστικές διανυκτερεύσεις ανά 1.000 κατοίκους το 2022, σημαντικά λιγότερες από τη μέση τιμή της Ελλάδας (8.689) αλλά περισσότερες από την αντίστοιχη της ΕΕ (4.638). Παρομοίως, προσφέρει λιγότερες κλίνες τουριστικών καταλυμάτων με βάση τα ελληνικά πρότυπα (77 ανά 1.000 κατοίκους έναντι 97 της ελληνικής διάμεσης), αλλά περισσότερες από την ΕΕ (53). Αντίθετα, η επικράτηση των κέντρων τουριστικής πληροφόρησης, με 0,2 κέντρα ανά 1.000 κατοίκους, είναι στα ίδια επίπεδα σε εθνικό επίπεδο, αλλά πολύ κάτω από τα σημεία αναφοράς της ΕΕ και του ΟΟΣΑ. Τα ποσοστά πληρότητας υποδηλώνουν κάποιο βαθμό υποαπασχόλησης, μεταξύ άλλων λόγω εποχικότητας- στο 40,1%. Είναι συγκρίσιμα με την υπόλοιπη Ελλάδα, αλλά ένα βήμα κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ (50,1%). Η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, τέλος, προσελκύει μεγάλο ποσοστό διεθνών επισκεπτών: το 71,3% των διανυκτερεύσεων από αλλοδαπούς τουρίστες υπερβαίνει τον εθνικό μέσο όρο (65,8%) και είναι σχεδόν διπλάσιο από τον μέσο όρο της ΕΕ (34,3%).

Παρά τα αξιοσημείωτα πλεονεκτήματα, το πολιτιστικό κεφάλαιο της περιοχής⁸ υστερεί σε σχέση με τα ελληνικά και ευρωπαϊκά πρότυπα, με επιπτώσεις όχι μόνο στον τουρισμό αλλά και στην προσέλκυση και διατήρηση ταλέντων. Εκτός από τη φιλοξενία ενός μνημείου που περιλαμβάνεται στον κατάλογο της UNESCO (ο αρχαιολογικός χώρος των Φιλίππων), η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη προσφέρει, ανά κάτοικο, συγκρίσιμο αριθμό μουσείων, γκαλερί και θεάτρων με τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ. Ωστόσο, τα τελευταία επισκιάζονται από την πλούσια πολιτιστική προσφορά της Ελλάδας και της ΕΕ, με την περιοχή να κατατάσσεται χαμηλότερα στην Ελλάδα ως προς τον αριθμό θεάτρων ανά κάτοικο, γεγονός που περιορίζει το συνολικό δυναμικό ελκυστικότητας της περιοχής. Πράγματι, αν και το πολιτιστικό κεφάλαιο παρουσιάζει σημαντικές συσχετίσεις με τον αριθμό των ξένων επισκεπτών, έχει ευρύτερες επιπτώσεις στην προώθηση της ποιότητας ζωής για τους υφιστάμενους και τους μελλοντικούς κατοίκους (ΟΟΣΑ, 2023^[6]). Παράλληλα, το μερίδιο απασχόλησης της περιφέρειας στον πολιτισμό και τις δημιουργικές βιομηχανίες, που ανέρχεται στο 1,4%, είναι το δεύτερο χαμηλότερο στη χώρα και περίπου το μισό του ελληνικού μέσου όρου, ενώ είναι 2,5 φορές μικρότερο από τον αντίστοιχο της ΕΕ, γεγονός που πιθανώς αντανακλά τη μικρή κλίμακα των τοπικών δημιουργικών επιχειρήσεων.

⁸ Λείπουν διεθνώς συγκρίσιμα στοιχεία για όλες τις ελληνικές περιφέρειες σχετικά με τον δείκτη "Ποσοστό δημιουργίας εργοδοτικών επιχειρήσεων στον τομέα της τέχνης, της ψυχαγωγίας και της αναψυχής" που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό της βαθμολογίας της διάστασης Πολιτιστικό Κεφάλαιο της πυξίδας.

Ανθεκτικότητα της γης και στέγαση – Αν και Ανατολική Μακεδονία-Θράκη αντιμετωπίζει σημαντικούς κλιματικούς κινδύνους, ωστόσο, οι κάτοικοι είναι πιο ικανοποιημένοι από την οικονομική προσιτότητα της στέγασης σε σχέση με τις περισσότερες περιοχές της Ελλάδας και της ΕΕ.

Η περιοχή αντιμετωπίζει αυξημένη ευπάθεια στις πλημμύρες σε σχέση με την υπόλοιπη Ελλάδα και πρόσφατα έχει υποστεί σημαντικές επιπτώσεις από πυρκαγιές. Περίπου το 7% της δομημένης έκτασης της κινδυνεύει από ποτάμια πλημμύρα, το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό στη χώρα, ενώ ο μέσος όρος έκθεσης στις ελληνικές περιφέρειες είναι περίπου 2%, και είναι πιο κοντά στο μέσο προφίλ κινδύνου των ευρωπαϊκών περιφερειών (6,8%). Η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη φιλοξενεί μεγάλους ποταμούς, όπως ο Έβρος, ο Νέστος και ο Στρυμόνας, οι οποίοι ρέουν μέσα σε πεδινές περιοχές, με τα πρότυπα χρήσης γης να ευνοούν την αστική και γεωργική ανάπτυξη κατά μήκος των ποτάμιων όχθων, γεγονός που εντείνει την ευπάθεια στις πλημμύρες. Αυτή η έκθεση σε κλιματικούς κινδύνους αποτελεί αδυναμία για την προσέλκυση ταλέντων, επισκεπτών και κυρίως επενδυτών, με το 44% των οικονομικών απωλειών από ακραία καιρικά φαινόμενα στην ΕΕ μεταξύ 1980 και 2023 να οφείλονται σε πλημμύρες (Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος, 2024^[7]). Η εδαφική υγρασία της περιοχής μειώθηκε κατά 2% κατά μέσο όρο μεταξύ 2019 και 2023 σε σχέση με τα επίπεδα του 1981-2010, η μεγαλύτερη μείωση στη χώρα, αν και με τάσεις παρόμοιες με την ΕΕ και τον ΟΟΣΑ. Επίσης, η περιοχή είχε το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό καμένων εδαφών στην Ελλάδα την περίοδο 2019-2023, με ετήσιο μέσο όρο 1,5%, που ξεπερνά κατά πολύ τον μέσο όρο της Ελλάδας (0,6%) και της ΕΕ (0,1%, 0,4% στον ΟΟΣΑ). Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η πυρκαγιά στον Έβρο το 2023, που έκαψε 93.880 εκτάρια και προκάλεσε 20 θύματα, αποτελώντας τη δεύτερη πιο εκτεταμένη και την τρίτη πιο θανατηφόρα πυρκαγιά στην ιστορία της χώρας.

Η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη παρουσιάζει υψηλές επιδόσεις, στις υποκειμενικές μετρήσεις, της οικονομικής προσιτότητας της στέγασης⁹, που αποτελεί βασικό παράγοντα για την προσέλκυση και διατήρηση διεθνών ταλέντων. Διαθέτει το δεύτερο χαμηλότερο ποσοστό πληθυσμού στη χώρα που δηλώνει έλλειψη πόρων για στέγαση (6,4%), μόλις κάτω από τη διάμεσο όρο της ΕΕ, που είναι 8,2%. Σχεδόν το 50% των κατοίκων της ήταν ικανοποιημένοι με την οικονομική προσιτότητα της στέγασης την περίοδο 2017-2021, ποσοστό καλύτερο από τη διάμεσο του 44,7% στην Ελλάδα και στα ίδια επίπεδα με τα αντίστοιχα ποσοστά της ΕΕ και του ΟΟΣΑ. Ωστόσο, η ραγδαία αύξηση των στρατιωτικών δραστηριοτήτων γύρω από το λιμάνι της Αλεξανδρούπολης φαίνεται να έχει οδηγήσει σε αύξηση των τιμών των κατοικιών και των ενοικίων στην πόλη τα τελευταία χρόνια. Η προσιτή, υψηλής ποιότητας στέγαση είναι γνωστός μοχλός για την προσέλκυση διεθνών ταλέντων, καθώς η αύξηση κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες (π.μ.) του ποσοστού του πληθυσμού που είναι ικανοποιημένο από την προσιτή τιμή της στέγασης μεταφράζεται σε αύξηση κατά 1,8 π.μ. του ποσοστού των εργαζομένων που γεννήθηκαν στο εξωτερικό στον πληθυσμό σε ηλικία εργασίας (15-64 ετών) (ΟΟΣΑ, 2023^[6]).

Ευημερία των κατοίκων – Η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη καταγράφει σημαντικές επιδόσεις σε σύγκριση με άλλες ελληνικές περιφέρειες στους δείκτες ποιότητας ζωής, παρουσιάζοντας σημαντικά πλεονεκτήματα, όπως η πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη και την εκπαίδευση, η ελκυστικότητα για αλλοδαπούς φοιτητές, η ποιότητα του αέρα, οι δημόσιες υπηρεσίες και η προσωπική ασφάλεια. Ωστόσο, εξακολουθούν να υφίστανται διαρθρωτικές αδυναμίες, όπως το υψηλό ποσοστό φτώχειας, η χαμηλή εκλογική συμμετοχή και τα σημαντικά κενά που πρέπει να καλυφθούν σε σχέση με τους δείκτες αναφοράς της ΕΕ.

Η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη προσφέρει σχετικά καλή προσβασιμότητα στην υγειονομική περίθαλψη και την ποιότητα του αέρα για τα ελληνικά δεδομένα. Περισσότερο από το 55% των κατοίκων της δήλωσαν ικανοποιημένοι από τη διαθεσιμότητα και την ποιότητα των υπηρεσιών υγείας την

⁹ Λείπουν διεθνώς συγκρίσιμα στοιχεία για όλες τις ελληνικές περιφέρειες για τους δείκτες "Μέση τιμή κατοικίας ανά τετραγωνικό μέτρο από το 2018 έως το 2021", "Δείκτης τιμών κατοικίας (Βάση 100 = 2015)" και "Δαπάνες στέγασης ως ποσοστό του εισοδήματος" που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό της βαθμολογίας της διάστασης της στέγασης.

περίοδο 2017-2021, ποσοστό σημαντικά υψηλότερο από τον ελληνικό μέσο όρο του 40%, αν και χαμηλότερο από τον αντίστοιχο μέσο όρο της ΕΕ (66%). Όσον αφορά τις βασικές υπηρεσίες, η περιφέρεια διαθέτει 5 γιατρούς ανά 1.000 κατοίκους, αριθμός που συμβαδίζει με τον ελληνικό μέσο όρο και ξεπερνά τον αντίστοιχο περιφερειακό μέσο όρο της ΕΕ (3,9), ενώ και η πυκνότητα των φαρμακείων της βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα. Ωστόσο, ενώ οι κάτοικοι της περιφέρειας βρίσκονται κατά μέσο όρο πιο κοντά σε εξειδικευμένες νοσοκομειακές υπηρεσίες¹⁰ από ό,τι οι κάτοικοι άλλων ελληνικών περιφερειών, πρέπει γενικά να διανύσουν σημαντικά μεγαλύτερες αποστάσεις από το μέσο κάτοικο της ΕΕ για να έχουν πρόσβαση σε τέτοιες υπηρεσίες. Τέλος, η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη συγκαταλέγεται στις περιφέρειες με την καλύτερη ποιότητα αέρα στην Ελλάδα, καταλαμβάνοντας τη δεύτερη θέση μετά το Βόρειο Αιγαίο. Η συγκέντρωση ρύπων στην περιοχή ανέρχεται σε 11,9 μg/m³, τιμή σημαντικά χαμηλότερη από τον ελληνικό μέσο όρο των 13,5 μg/m³, αν και ελαφρώς υψηλότερη από τον αντίστοιχο μέσο όρο της ΕΕ (11,1 μg/m³).

Η περιοχή καταγράφει υψηλές επιδόσεις στην προσβασιμότητα στην εκπαίδευση και διαθέτει ένα πανεπιστήμιο με υψηλό βαθμό διεθνοποίησης, σύμφωνα με τα ελληνικά κριτήρια. Ωστόσο, αυτά τα πλεονεκτήματα δεν μεταφράζονται σε υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο για τον τοπικό πληθυσμό. Οι κάτοικοι της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης απέχουν κατά μέσο όρο 2,3 χιλιόμετρα από ένα σχολείο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και 4,4 χιλιόμετρα από ένα σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης—ελαφρώς πιο κοντά από τον ελληνικό μέσο όρο (2,6 και 5,3 χιλιόμετρα αντίστοιχα) και σε επίπεδα συγκρίσιμα με τον μέσο όρο της ΕΕ.

Η περιφέρεια διαθέτει επίσης αριθμό ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ανά κάτοικο αντίστοιχο με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (αν και μόνο το μισό του ελληνικού μέσου όρου), συμπεριλαμβανομένου του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, το οποίο συγκαταλέγεται στα 500 κορυφαία πανεπιστήμια παγκοσμίως. Πρόκειται για μία από τις μόλις πέντε ελληνικές περιφέρειες που φιλοξενούν πανεπιστήμιο με τέτοια διεθνή αναγνώριση.

Αντανακλώντας αυτό το ισχυρό πλεονέκτημα, η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη έχει το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό διεθνών φοιτητών στην Ελλάδα (3,1%), σημαντικά πάνω από τη διάμεση τιμή της χώρας (2,2%), αλλά ακόμη αρκετά χαμηλότερο από τη διάμεση τιμή της ΕΕ (10,5%).

Ωστόσο, παρά αυτά τα πλεονεκτήματα, η περιφέρεια κατατάσσεται στη 10η θέση πανελλαδικά ως προς το ποσοστό του πληθυσμού με τίτλους σπουδών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με ποσοστό λίγο κάτω από το 25%. Αυτό είναι χαμηλότερο τόσο από τη διάμεση τιμή της Ελλάδας (28%) όσο και της ΕΕ (31%) και αντανάκλα τη δυσκολία διατήρησης του εξειδικευμένου ταλέντου που εκπαιδεύεται στην περιοχή.

Στη διάσταση της κοινωνικής συνοχής¹¹, η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη εμφανίζει σχετικά καλές επιδόσεις στη διακυβέρνηση των δημόσιων υπηρεσιών και στις υποκειμενικές μετρήσεις της ποιότητας ζωής. Ωστόσο, το υψηλό ποσοστό φτώχειας και η χαμηλή εκλογική συμμετοχή επηρεάζουν αρνητικά τη συνολική της βαθμολογία. Το ποσοστό φτώχειας¹² στην περιφέρεια ανέρχεται στο 29%, το υψηλότερο μεταξύ όλων των ελληνικών περιφερειών, κατατάσσοντάς την στο 10% των φτωχότερων περιφερειών της ΕΕ και στο 15% των φτωχότερων περιοχών του ΟΟΣΑ. Η συμμετοχή στις εκλογές, κάτω από 53%, είναι η πέμπτη χαμηλότερη στη χώρα και σημαντικά χαμηλότερη από τον ελληνικό μέσο όρο (58%) και τον ευρωπαϊκό (70%). Αντίθετα, η περιφέρεια επιτυγχάνει καλύτερες επιδόσεις στον **Ευρωπαϊκό Δείκτη Ποιότητας της Κυβέρνησης (EQI)¹³**, με βαθμολογία -0,771, την υψηλότερη στην Ελλάδα (όπου το ελάχιστο είναι -1,462), τοποθετώντας την κοντά στο 30ό εκατοστημόριο

¹⁰ Με βάση την προσομοίωση της θέσης των υπηρεσιών υγείας για τις νοσοκομειακές καρδιολογικές και μαιευτικές υπηρεσίες (ΟΟΣΑ/EC-JRC, 2021^[111]).

¹¹ Διεθνώς συγκρίσιμα στοιχεία για τον δείκτη "Αριθμός ανθρωποκτονιών εκ προθέσεως ανά 100.000" [κατοίκους] που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό της βαθμολογίας κοινωνικής συνοχής στην πυξίδα λείπουν για όλες τις ελληνικές περιφέρειες.

¹² Ποσοστό φτώχειας μετά από φόρους και μεταβιβάσεις (εθνικό όριο φτώχειας: 60% του εθνικού μέσου εισοδήματος).

¹³ Ο Ευρωπαϊκός Δείκτης Ποιότητας της Κυβέρνησης (EQI) καταγράφει τις αντιλήψεις και τις εμπειρίες του μέσου πολίτη σχετικά με τη διαφθορά, την ποιότητα και την αμεροληψία τριών βασικών δημόσιων υπηρεσιών - υγείας, εκπαίδευσης και αστυνόμευσης - στην περιοχή διαμονής του (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021^[101]).

μεταξύ των περιφερειών της ΕΕ. Σύμφωνα με τη γνωστή συσχέτιση του EQI με την ικανοποίηση από τη ζωή, οι κάτοικοι της περιοχής δηλώνουν μέσο επίπεδο ικανοποίησης 5,8 στα 10, ελαφρώς πάνω από τον ελληνικό μέσο όρο (5,7), αλλά χαμηλότερο από τον αντίστοιχο ευρωπαϊκό (6,5). Σε ό,τι αφορά την **αντιλαμβανόμενη προσωπική ασφάλεια**, το 81% του πληθυσμού δηλώνει ότι αισθάνεται ασφαλές να περπατάει μόνο του τη νύχτα, τοποθετώντας την περιφέρεια στην πρώτη θέση στην Ελλάδα (δεύτερη μετά τα Ιόνια Νησιά) και στο ανώτερο 25% των περιφερειών της ΕΕ και του ΟΟΣΑ. Όσον αφορά την κοινωνική ζωή, σχεδόν το 75% των κατοίκων δηλώνουν ικανοποιημένοι από τις ευκαιρίες να γνωρίσουν ανθρώπους και να δημιουργήσουν φιλίες, ποσοστό ελαφρώς χαμηλότερο από τον ελληνικό μέσο όρο και σημαντικά χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (81%). Παράλληλα, η περιφέρεια διαθέτει αριθμό κοινοτικών κέντρων¹⁴ ανά κάτοικο συγκρίσιμο με τον ελληνικό μέσο όρο, αλλά χαμηλότερο από τα διεθνή σημεία αναφοράς.

Συνδεσιμότητα – Ως περιφερειακή και παραμεθόρια περιοχή, η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις λόγω της ανεπαρκούς υποδομής μεταφορών, γεγονός που επηρεάζει την ελκυστικότητά της. Παρά τις πρόσφατες βελτιώσεις στις ταχύτητες του διαδικτύου, τα διαχρονικά κενά στην ψηφιοποίηση παραμένουν σε μεγάλο βαθμό αγεφύρωτα.

Η ανεπαρκής υποδομή μεταφορών¹⁵ αποτελεί σημαντικό εμπόδιο για την ανταγωνιστικότητα της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, καθώς και για την καθημερινή άνεση των κατοίκων της. Ωστόσο, η στρατηγική της θέση στο διευρωπαϊκό δίκτυο προσφέρει ισχυρές προοπτικές για τη βελτίωση των διατροπικών συνδέσεων. Παρότι η περιφέρεια εξυπηρετείται από δύο διεθνή αεροδρόμια (Καβάλα και Αλεξανδρούπολη), οι κάτοικοί της έχουν πρόσβαση μόλις σε 17 καθημερινές επιβατικές πτήσεις εντός 90 λεπτών οδικώς, αριθμός που την κατατάσσει στην πέμπτη χαμηλότερη θέση μεταξύ των ελληνικών περιφερειών. Το νούμερο αυτό είναι κατά πολύ μικρότερο από τον μέσο όρο των 490 ημερήσιων πτήσεων που είναι διαθέσιμες στους κατοίκους της ΕΕ και του ΟΟΣΑ. Επιπλέον, η εμπορευματική χωρητικότητα των αεροδρομίων παραμένει περιορισμένη λόγω του μικρού αριθμού πτήσεων g (Toskas-Tasios, Tsironis and Madas, 2019^[8]). Η **οδική προσβασιμότητα**¹⁶ της περιφέρειας είναι η τέταρτη χαμηλότερη στην Ελλάδα και απέχει σημαντικά από τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Αντίστοιχα, παρά το γεγονός ότι η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη κατατάσσεται στη μέση του ελληνικού πίνακα όσον αφορά τη **σιδηροδρομική προσβασιμότητα**, το γενικά υποανάπτυκτο σιδηροδρομικό δίκτυο της Ελλάδας σε σχέση με την ΕΕ περιορίζει σοβαρά την ανταγωνιστικότητα της περιοχής στις ευρωπαϊκές αλυσίδες αξίας. Περίπου το **50% των κατοίκων** δηλώνουν ικανοποιημένοι από την ποιότητα των δημόσιων συγκοινωνιών, ποσοστό που συμβαδίζει με τον ελληνικό μέσο όρο αλλά είναι χαμηλότερο από τον αντίστοιχο ευρωπαϊκό (60%). Επιπλέον, η περιφέρεια καταγράφει την **τρίτη χαμηλότερη πυκνότητα ποδηλατοδρόμων** στην Ελλάδα. Εκτός από τις μικρότερες ανέσεις που αυτό συνεπάγεται για τους κατοίκους, η ελλιπής υποδομή μεταφορών μειώνει την ελκυστικότητα της περιοχής για τους επενδυτές, με τις σιδηροδρομικές και αεροπορικές συνδέσεις να αποτελούν κρίσιμους παράγοντες για τις **Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ)** (ΟΟΣΑ, 2023^[6]). Η έλλειψη σύγχρονων υποδομών στα δύο εμπορικά λιμάνια της περιοχής¹⁷ της Αλεξανδρούπολης και της Καβάλας (Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας – Θράκης, 2021^[4]) (Marghelis, 2024^[9]), η οποία έχει επαρκώς τεκμηριωθεί περιορίζει τη λειτουργική τους εμβέλεια και την περιφερειακή χρησιμότητά τους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της ανταγωνιστικότητας των τοπικών εξαγωγικών επιχειρήσεων

¹⁴ Τα "κοινοτικά κέντρα" είναι δημόσιοι χώροι όπου τα μέλη μιας κοινότητας συγκεντρώνονται για ομαδικές δραστηριότητες, κοινωνική υποστήριξη, άτυπες και επίσημες συναντήσεις, ενημέρωση του κοινού, εκδηλώσεις και εορτασμούς και άλλους σκοπούς, όπως πολιτιστικά κέντρα, κέντρα νεολαίας, αίθουσες κοινότητας, μεταξύ άλλων.

¹⁵ Λείπουν διεθνώς συγκρίσιμα στοιχεία για όλες τις ελληνικές περιφέρειες για τους δείκτες "Ποσοστό ηλεκτρικών και υβριδικών οχημάτων στο συνολικό στόλο οδικών μηχανοκίνητων οχημάτων" και "Οδική πυκνότητα (σε χιλιόμετρα ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο)" που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό της βαθμολογίας της διάστασης των μεταφορών στην πιτζίδα.

¹⁶ Προσβασιμότητα οδικού/σιδηροδρομικού δικτύου: πληθυσμός που μπορεί να φτάσει οδικώς ή σιδηροδρομικώς μέσα σε 90 λεπτά ανά 100 κατοίκους της γύρω περιοχής (σε ακτίνα 120 χλμ).

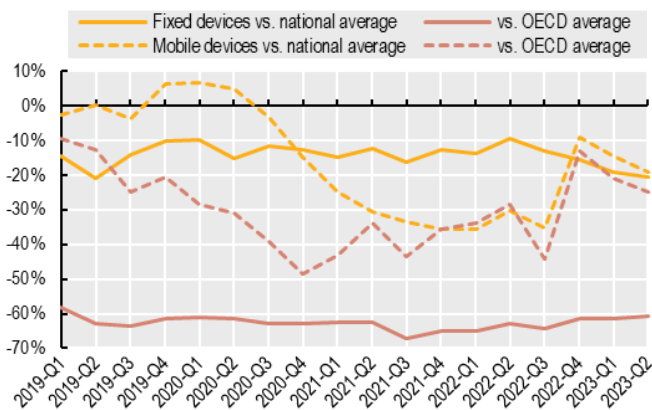
¹⁷ Η βάση δεδομένων περιφερειακής ελκυστικότητας του ΟΟΣΑ δεν περιλαμβάνει στοιχεία για τα λιμάνια και τη θαλάσσια σύνδεση.

και τη μείωση της ελκυστικότητας των δύο λιμενικών πόλεων και της ευρύτερης ενδοχώρας τους.

Η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη αντιμετωπίζει κληρονομικά κενά στην ψηφιοποίηση¹⁸ - ένας

κρίσιμος παράγοντας για την προσέλκυση ταλέντων και επενδυτών καθώς και παράγοντας που επιτρέπει τη συμμετοχή των περιφερειών στις παγκοσμιοποιημένες αγορές (ΟΟΣΑ, 2023^[6]). Αν και η περιφέρεια κατατάσσεται τρίτη στην Ελλάδα όσον αφορά τις ταχύτητες λήψης από σταθερές συσκευές, εξακολουθεί να υστερεί σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο (ο οποίος επηρεάζεται από τις υψηλές ταχύτητες διαδικτύου που καταγράφονται στην Αττική και την Κεντρική Μακεδονία) και παρουσιάζει σημαντικό χάσμα σε σχέση με τις τάσεις του ΟΟΣΑ (Σχήμα 4). Η περιφέρεια επιτυγχάνει καλύτερα στην **κινητή συνδεσιμότητα**, όπου εμφανίζει σημάδια σύγκλισης με τα εθνικά και διεθνή σημεία αναφοράς. Τέλος, όπως πολλές ελληνικές περιφέρειες, η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη υπερβαίνει τους μέσους όρους της ΕΕ και του ΟΟΣΑ στον δείκτη Meta Social Connectedness Index¹⁹, υποδηλώνοντας βαθιές διεθνείς προσωπικές διασυνδέσεις, αν και σε σχετικά μικρότερο βαθμό από ό,τι σε άλλες περιοχές της Ελλάδας.

Σχήμα 4. Ταχύτητα λήψης από σταθερές και κινητές συσκευές στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, % απόκλιση από τους μέσους όρους της Ελλάδας και του ΟΟΣΑ, 2019-2023

Πηγή: ΟΟΣΑ με βάση τα στοιχεία της Ookla (2023)

Φυσικό περιβάλλον – Η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη είναι προικισμένη με εξαιρετικό φυσικό κεφάλαιο, το οποίο, όπως και σε άλλες ελληνικές περιφέρειες, πλήττεται σοβαρά από την υπερθέρμανση του πλανήτη. Παρά τις προκλήσεις, η περιοχή σημειώνει πρόοδο στις προσπάθειες ενεργειακής μετάβασης, ενώ ταυτόχρονα αντιμετωπίζει τη δυσαρέσκεια του πληθυσμού σχετικά με τη διατήρηση του περιβάλλοντος.

Το φυσικό κεφάλαιο αποτελεί σημαντικό περιφερειακό πλεονέκτημα και βασικό παράγοντα ελκυστικότητας τόσο για ταλέντα όσο και για επισκέπτες (ΟΟΣΑ, 2023^[6]). Η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη διαθέτει τη δεύτερη υψηλότερη κάλυψη δένδρων στην Ελλάδα²⁰, με σχεδόν 37%, και το τρίτο μεγαλύτερο μερίδιο προστατευόμενων περιοχών, οι οποίες καλύπτουν πάνω από το 45% του εδάφους της, κατατάσσοντάς την στο κορυφαίο 15% όλων των περιφερειών της ΕΕ και του ΟΟΣΑ. Στις προστατευόμενες περιοχές της περιλαμβάνονται κυρίως τα όρη Ροδόπης, τα δέλτα των ποταμών Νέστου και Έβρου και το Εθνικό Πάρκο Δάσους Δαδιάς-Λευκίμης-Σουφλίου. Η έκταση της δενδρώδους κάλυψης στην περιοχή αυξήθηκε κατά 5,9% από το 2004 έως το 2019, ποσοστό χαμηλότερο από το μέσο ρυθμό αύξησης της Ελλάδας, αλλά υπερδιπλάσιο του 2,8% της ΕΕ.

Ενώ η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, όπως και οι περισσότερες ελληνικές περιφέρειες, δεν ανταποκρίνεται πλήρως στις προσδοκίες της κοινότητας για τη διατήρηση του περιβάλλοντος²¹,

¹⁸ Λείπουν διεθνώς συγκρίσιμα στοιχεία για όλες τις ελληνικές περιφέρειες για τον δείκτη "Κάλυψη οπτικών ινών" που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό της βαθμολογίας της διάστασης της ψηφιοποίησης στην πυξίδα. Για τις ταχύτητες διαδικτύου, η βαθμολογία λαμβάνει υπόψη μόνο την απόκλιση της "Μέσης ταχύτητας λήψης από σταθερή συσκευή" από τον εθνικό μέσο όρο.

¹⁹ Ο δείκτης αυτός μετρά την ένταση της σύνδεσης μεταξύ γεωγραφικών περιοχών, όπως αυτή αντιπροσωπεύεται από τους δεσμούς φιλίας στο Facebook (Meta, 2021^[97]).

²⁰ Δεδομένα ποσοστού δασικής κάλυψης από το 2019.

²¹ Λείπουν διεθνώς συγκρίσιμα στοιχεία για όλες τις ελληνικές περιφέρειες για τον δείκτη "Ποσοστό ανακυκλωμένων αστικών αποβλήτων" που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό της βαθμολογίας της διάστασης Περιβάλλον. Οι περιφερειακές κυβερνήσεις στην Ελλάδα δεν δαπανούν για την προστασία του περιβάλλοντος (ΟΟΣΑ, 2024^[69]).

βρίσκεται σε καλή θέση όσον αφορά τις προσπάθειες πράσινης μετάβασης, στο πλαίσιο της αυξανόμενης ζήτησης ενέργειας που προκαλείται από την κλιματική αλλαγή. Περίπου το 33,5% του πληθυσμού της είναι ικανοποιημένο από τις προσπάθειες διατήρησης του περιβάλλοντος, το τέταρτο υψηλότερο ποσοστό στην Ελλάδα, ενώ τα μέσα επίπεδα ικανοποίησης στη χώρα είναι κάτω από το 30%. Ωστόσο, αυτό το ποσοστό κατατάσσει την περιοχή στο κατώτερο τέταρτο του πίνακα αποτελεσμάτων της ΕΕ, όπου η διάμεσος πλησιάζει το 50%. Οι κάτοικοι της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης βιώνουν άμεσα τις επιπτώσεις της υπερθέρμανσης του πλανήτη: αντιμετωπίζουν περίπου 86 επιπλέον ημέρες²² χρήσης κλιματισμού ετησίως την περίοδο 2019-2023, σε σύγκριση με τις συνθήκες της περιόδου 1981-2010. Ενώ αυτός ο αριθμός είναι κάτω από την εθνική διάμεσο των 96 ημερών, βρίσκεται στο ανώτερο τέταρτο όλων των περιφερειών της ΕΕ και του ΟΟΣΑ, υπογραμμίζοντας ότι η Ελλάδα έχει πληγεί από μερικές από τις μεγαλύτερες αυξήσεις θερμοκρασίας μεταξύ των κρατών μελών του ΟΟΣΑ, με την ενεργειακή φτώχεια να επηρεάζει ένα σημαντικό ποσοστό των νοικοκυριών της χώρας (Boemi, Samarentzi and Dimoudi, 2020^[10]). Η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη κάνει βήματα προόδου στην ενεργειακή μετάβαση: το 2019, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας αντιστοιχούσαν στο 52,6% της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας, τοποθετώντας την στον ελληνικό μέσο όρο²³ και σημαντικά πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ και του ΟΟΣΑ (περίπου 43%). Τα μεγάλης κλίμακας ηλιακά και αιολικά έργα, υποστηριζόμενα από ξένες άμεσες επενδύσεις (ΑΞΕ), που ανακοινώθηκαν το 2021 και το 2022, καθώς και το εγχώριας ιδιοκτησίας πιλοτικό υπεράκτιο αιολικό πάρκο που ανακοινώθηκε το 2024, αναμένεται να ενισχύσουν περαιτέρω τον ρόλο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην περιοχή. Τέλος, με 1,9 τόνους ισοδύναμου CO₂ ανά κάτοικο το 2018, ο κλάδος μεταφορών της περιοχής είναι ελαφρώς λιγότερο εντατικός σε εκπομπές από τον μέσο όρο της Ελλάδας και της ΕΕ (2,3 και 2,1 τόνοι, αντίστοιχα), γεγονός που πιθανώς αντανάκλα τη λιγότερο πυκνή υποδομή και τη χαμηλότερη επιβατική και εμπορευματική κίνηση.

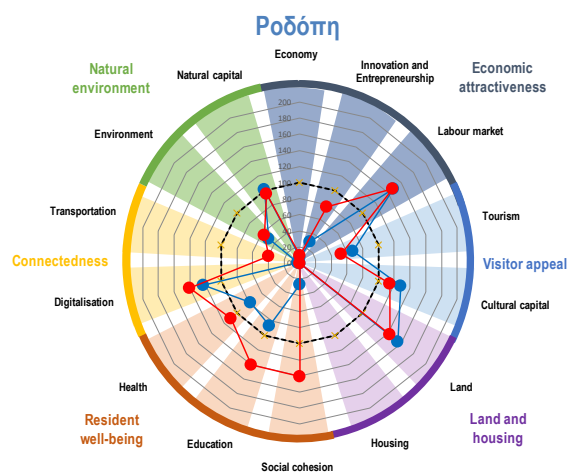
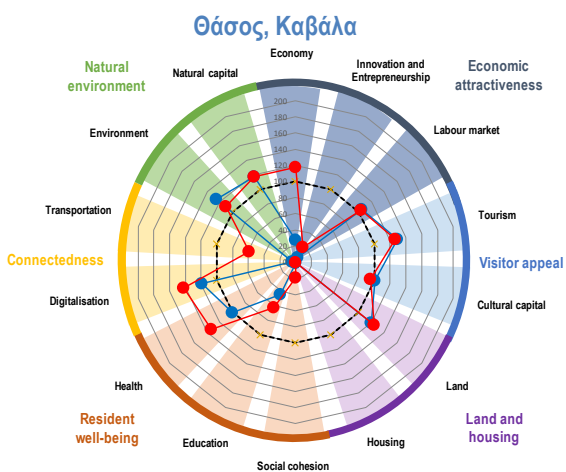
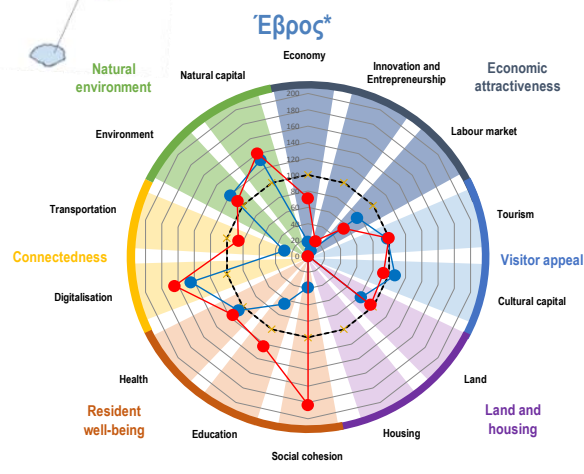
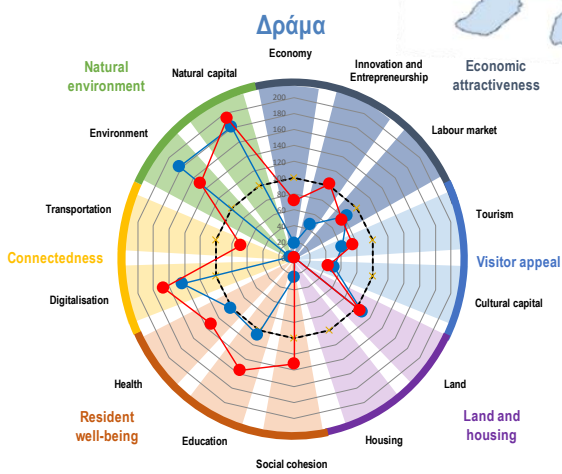
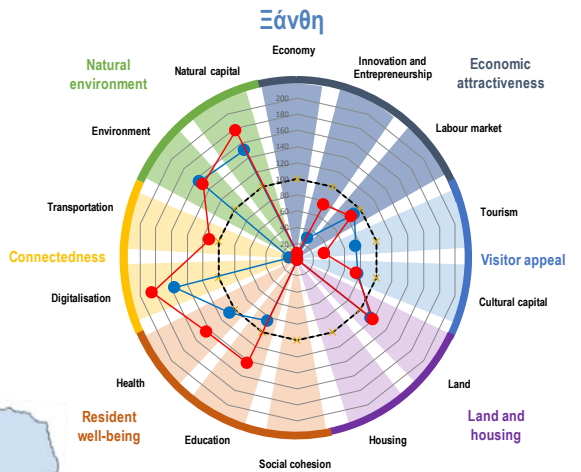
²² Οι ημέρες ψύξης μετρούν την ένταση (σε °C) και τη διάρκεια (σε ημέρες) των αναγκών ψύξης. Η μεταβλητή των επιπλέον ημερών ψύξης αντιπροσωπεύει την αύξηση της ζήτησης ψύξης σε σχέση με την περίοδο αναφοράς 1981-2010 (ΟΟΣΑ, 2024^[112]). Η Βάση Δεδομένων Περιφερειακής Ελκυστικότητας δεν περιλαμβάνει τη ζήτηση θέρμανσης, η οποία είναι υψηλή στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη (Eurostat, 2024^[98]).

²³ Πέντε από τις 13 περιφέρειες TL2 της Ελλάδας είχαν 100% παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές: Ήπειρος, Ιόνια Νησιά, Βόρειο Αιγαίο, Θεσσαλία και Δυτική Ελλάδα.

Εμβαθύνοντας : εδαφικές ανισότητες και συμπληρωματικότητα στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη

Η εμβάθυνση σε πιο λεπτομερή ανάλυση με τη χρήση της νέας βάσης δεδομένων περιφερειακής ελκυστικότητας του ΟΟΣΑ σε επίπεδο TL3 αποκαλύπτει ενδοπεριφερειακές ανισότητες εντός της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, καθώς και πιθανές ευκαιρίες για περαιτέρω συνεργασία και ευθυγράμμιση των πολιτικών. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι διαφορές μεταξύ των υποπεριοχών TL3 (που αντιστοιχούν στις ελληνικές Περιφερειακές Ενότητες) προσφέρουν ευκαιρίες για την αξιοποίηση των συμπληρωματικότητων και τη βελτίωση της συνολικής ελκυστικότητας της περιοχής προς τους επενδυτές, τα talenta και τους επισκέπτες. Για παράδειγμα, μια καινοτόμος επιχείρηση σε μια περιοχή TL3 που δεν διαθέτει ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μπορεί να επωφεληθεί από την παρουσία ενός πανεπιστημίου σε μια γειτονική υποπεριοχή (Seunga Ryu et al., 2024^[11]).

- Median of regions (100)
- Composite Score Vs EU
- Composite Score Vs Country

Πηγή: ΟΟΣΑ (2024).

Σημείωση: Τα αποτελέσματα του Compass αντικατοπτρίζουν τη βάση δεδομένων του ΟΟΣΑ για την περιφερειακή ελκυστικότητα σε επίπεδο TL3 από τον Φεβρουάριο του 2025. Οι μηδενικές βαθμολογίες στη διάσταση **Στέγαση** υποδηλώνουν έλλειψη δεδομένων: καθώς η βάση δεδομένων περιφερειακής ελκυστικότητας δεν καταγράφει δεδομένα στέγασης για τις ελληνικές TL3 περιφέρειες, οι βαθμολογίες σε αυτή τη διάσταση είναι εξ ορισμού 0 (στο κέντρο της πυξίδας). Η διαθεσιμότητα δεδομένων για άλλες διαστάσεις είναι κατά καιρούς επίσης περιορισμένη σε ορισμένες χώρες και περιφέρειες, εδώ κυρίως για τις διαστάσεις **Κοινωνική Συνοχή**, **Ψηφιοποίηση** και **Υγεία** (ιδίως για τον ***Έβρο**).

Κοινές οικονομικές προκλήσεις και δυναμικές συνέργειες στην αλυσίδα αξίας

Ενώ οι περιφερειακές ενότητες TL3 της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης αντιμετωπίζουν σημαντικές οικονομικές προκλήσεις, παρουσιάζουν διαφορετικές δυνατότητες ανάπτυξης. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των περιφερειακών ενότητων κυμαίνεται από 23.262 δολάρια (Θάσος, Καβάλα) έως 16.046 δολάρια ΗΠΑ (Ξάνθη), υπογραμμίζοντας τις συστημικές οικονομικές δυσκολίες της περιοχής. Μόλις δύο περιφερειακές ενότητες, ο Έβρος και η Θάσος, Καβάλα, αντιπροσωπεύουν σχεδόν το 53% του ΑΕΠ της περιοχής (Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας – Θράκης, 2021^[4]). Αυτές οι δύο περιφερειακές ενότητες, οι οποίες έχουν τις περισσότερες εγγεγραμμένες επιχειρήσεις και εργαζόμενους σε ολόκληρη την περιφέρεια (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2023^[12]), έχουν επίσης μεγαλύτερη πιθανότητα να βρίσκονται σε τροχιά υψηλής ανάπτυξης²⁴, ενώ η Ροδόπη και η Ξάνθη αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο να πέσουν σε αναπτυξιακή παγίδα²⁵ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2024^[13]). Ωστόσο, η υποπεριοχή της Δράμας κατέχει ηγετική θέση όσον αφορά την παραγωγικότητα, με 52.950 δολάρια ΑΠΑ ανά εργαζόμενο το 2020 που ξεπερνά κατά πολύ τον περιφερειακό μέσο όρο των 42.920 δολαρίων, πιθανότατα λόγω των ισχυρών σημείων της περιοχής στον αγροδιατροφικό τομέα, συμπεριλαμβανομένης της παραγωγής κρασιού, και στην εξόρυξη και επεξεργασία μαρμάρου (Enterprise Greece, 2017^[14]).

Ομοίως, παρά το γεγονός ότι η δραστηριότητα κατοχύρωσης πατεντών υπολείπεται γενικά των επιπέδων του ΟΟΣΑ, τα τοπικά πλεονεκτήματα υποδηλώνουν ευκαιρίες για αυξημένες ενδοπεριφερειακές μεταφορές γνώσης. Και πάλι, η Δράμα ξεχωρίζει ως περιφερειακός ηγέτης στις αιτήσεις για εμπορικά σήματα στην ΕΕ, με 71,8 αιτήσεις ανά εκατομμύριο πληθυσμού – πολύ κάτω από το μέσο όρο του ΟΟΣΑ των 153,4, αλλά μεταξύ των δέκα πρώτων TL3 περιφερειών στην Ελλάδα. Καθώς τα αποτελέσματα αυτά έρχονται σε αντίθεση με τα γενικά πολύ χαμηλά επίπεδα δραστηριότητας κατοχύρωσης πατεντών στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, οι δυνατότητες της Δράμας στην προστιθέμενη αξία και στην κατοχύρωση εμπορικών σημάτων θα μπορούσαν να ωφελήσουν τις γειτονικές υποπεριφέρειες, προωθώντας τη συνεργασία μέσω περιφερειακών σχηματισμών καινοτομίας και πλατφορμών ανταλλαγής γνώσεων. Το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, που εδρεύει στην Κομοτηνή (στην υποπεριοχή Ροδόπη), με δομή πολλαπλών πανεπιστημιούπολεων σε όλα τα εδάφη της TL3, είναι σε θέση να υποστηρίξει αυτές τις προσπάθειες, προσφέροντας ερευνητική υποδομή για την επιτάχυνση των έργων καινοτομίας, ιδίως στην πράσινη καινοτομία, η οποία διαθέτει σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης στην περιοχή.

Τα μοντέλα πρωτογενούς και δευτερογενούς παραγωγής παρέχουν επίσης την ευκαιρία να ενισχυθούν οι διατομεακές διασυνδέσεις και να ενισχυθούν οι περιφερειακές αλυσίδες αξίας. Η περιοχή προσφέρει σημαντικό δυναμικό για συνέργεια μεταξύ του πρωτογενούς τομέα – γεωργίας και εξόρυξης πρώτων υλών – και του δευτερογενούς τομέα, ο οποίος επικεντρώνεται στην επεξεργασία και μεταποίηση. Για παράδειγμα, η περιφερειακή ενότητα του Έβρου διαθέτει τη μεγαλύτερη έκταση καλλιεργήσιμης γης, ενώ οι εύφορες πεδιάδες της Δράμας, όπου το 40% της καλλιεργήσιμης γης αρδεύεται, παράγουν καλλιέργειες όπως καλαμπόκι, σιτηρά, πατάτες και φασόλια. Επιπλέον, ο γεωργικός τομέας της Ξάνθης, που απασχολεί το 45% του πληθυσμού της, παράγει κυρίως σπαράγγια και ρύζι στο Δέλτα του Νέστου (Enterprise Greece, 2017^[14]). Αυτές οι γεωργικές εκροές μπορούν να τροφοδοτήσουν άμεσα τις σημαντικές βιομηχανίες μεταποίησης τροφίμων τόσο του Έβρου όσο και της Ροδόπης, προσθέτοντας αξία στην παραγωγή του πρωτογενούς τομέα. Επιπλέον, η βιομηχανία λιπασμάτων της

²⁴ Ο δείκτης οικονομικής ανάπτυξης της ΕΕ (2001-2021) μετρά κατά πόσον η ανάπτυξη μιας περιφέρειας είναι *υψηλότερη* από εκείνη της ΕΕ, της χώρας της ή της ίδιας της περιφέρειας κατά την προηγούμενη πενταετία. Εξετάζει την αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, της παραγωγικότητας και της κατά κεφαλήν απασχόλησης κατά τη διάρκεια μιας πενταετούς περιόδου. Μια περιφέρεια βαθμολογείται με 1 για κάθε φορά που η ανάπτυξη της είναι υψηλότερη. Αυτή η βαθμολογία μεταξύ 0 και 9 αναβαθμίζεται στη συνέχεια σε 0 και 1. Οι βαθμολογίες στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη: Έβρου (0,44), Ξάνθης (0,29), Ροδόπης (0,35), Δράμας (0,33) και Θάσου, Καβάλας (0,54).

²⁵ Ο δείκτης αναπτυξιακής παγίδας της ΕΕ (2001-2018) μετρά κατά πόσον η ανάπτυξη μιας περιοχής είναι *χαμηλότερη* από εκείνη της ΕΕ, της χώρας της ή της ίδιας περιοχής κατά την προηγούμενη πενταετία. Υπολογίζεται στην ίδια βάση με τον δείκτη οικονομικής ανάπτυξης, με υψηλότερες τιμές να υποδηλώνουν χειρότερα αποτελέσματα. Οι βαθμολογίες στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη: Έβρου (0,57), Ξάνθης (0,72), Ροδόπης (0,73), Δράμας (0,69) και Θάσου, Καβάλας (0,49).

Καβάλας μπορεί να στηρίξει την εντατική γεωργία στη Δράμα και την Ξάνθη, ενώ τα λατομεία μαρμάρου της Δράμας και οι πόροι γρανίτη και γραφίτη της Ξάνθης μπορούν να τροφοδοτήσουν τη βιομηχανία δομικών υλικών της Ροδόπης (Enterprise Greece, 2017^[14]). Η ενίσχυση αυτών των διατομεακών δεσμών θα μπορούσε να συμβάλει στην ενίσχυση της ελκυστικότητας της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης για τους επενδυτές χάρη στην καλύτερη περιφερειακή οικονομική ολοκλήρωση.

Ωστόσο, η περιορισμένη συγκοινωνιακή και ψηφιακή συνδεσιμότητα εμποδίζει τη δυναμική ενδοπεριφερειακή συνεργασία για την αξιοποίηση αυτών των συμπληρωματικών πλεονεκτημάτων. Παρά τις μικρές διαφοροποιήσεις, όλες οι περιφερειακές ενότητες της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης υπολείπονται των κριτηρίων αναφοράς της ΕΕ και του ΟΟΣΑ όσον αφορά τη μέση ταχύτητα λήψης δεδομένων από το διαδίκτυο, η οποία είναι απαραίτητη τόσο για την προσέλκυση ταλέντων όσο και για την προσέλκυση επενδυτών (ΟΟΣΑ, 2023^[6]). Η ποικιλόμορφη τοπογραφία της περιοχής, με περίπου 40% ορεινό έδαφος, περιπλέκει την ανάπτυξη ψηφιακών δικτύων που θα ήταν απαραίτητα για τη βελτίωση της ψηφιακής συνδεσιμότητάς της (Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας – Θράκης, 2021^[4]). Η συνδεσιμότητα των μεταφορών αποτελεί επίσης αδυναμία σε ολόκληρη την περιοχή, με ένα ιδιαίτερα υποανάπτυκτο επιβατικό σιδηροδρομικό δίκτυο. Ακόμη και στον Έβρο, την περιοχή με τις καλύτερες επιδόσεις στην TL3, η σιδηροδρομική προσβασιμότητα²⁶ είναι λιγότερο από το ήμισυ της μέσης τιμής της ΕΕ. Η περιορισμένη συνδεσιμότητα στις μεταφορές επιδεινώνει τις εισοδηματικές ανισότητες στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, ιδίως στην Ξάνθη και τη Ροδόπη, όπου τα επίπεδα ανισότητας είναι από τα υψηλότερα στην περιοχή (Psycharis and Tselios, 2024^[15]).

Κοιτάζοντας πέρα από τα σύνορα της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, η στρατηγική της θέση προσφέρει δυνατότητες για καινοτόμα συνεργασία με γειτονικές περιοχές, τόσο εντός της Ελλάδας (όπως το Βόρειο Αιγαίο στα νότια και η Κεντρική Μακεδονία στα δυτικά), όσο και εκτός (με τη Βουλγαρία στα βόρεια και την Τουρκία στα ανατολικά). Ωστόσο, αυτές οι ευκαιρίες συνεργασίας ενδέχεται να παρεμποδιστούν και πάλι από τα ελλείμματα στην ψηφιακή και μεταφορική συνδεσιμότητα. Παρ' όλα αυτά, η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη έχει δημιουργήσει ισχυρούς δεσμούς συνεργασίας με κορυφαίες περιοχές Ε&Α στην Ελλάδα, όπως η Αττική και η Κεντρική Μακεδονία, όπως υποδεικνύεται από τις στενές συνδέσεις τους στα δίκτυα καινοτομίας (Tolias and Arregui Pabollet, 2021^[1]). Αυτές οι συνεργασίες καθοδηγούνται κυρίως από τις ΜΜΕ της περιοχής, οι οποίες επιδιώκουν να ενισχύσουν την ικανότητα καινοτομίας τους μέσω της πρόσβασης σε γνώση από εξωτερικούς παρόχους. Μια τέτοια στρατηγική μπορεί να συμβάλει στην αύξηση του αριθμού των διεθνών κοινω-πατεντών της περιφέρειας (η 8η χαμηλότερη ποσότητα αιτήσεων κοινω-πατεντών μεταξύ χωρών στην ΕΕ, με μόλις 12 κοινές-πατέντες (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2024^[13]), και να επωφεληθεί καλύτερα από τη στρατηγική της θέση ως συνοριακή περιφέρεια για την επέκταση της διασυνοριακής συνεργασίας στον τομέα της καινοτομίας.

Η συνεργασία μεταξύ γειτονικών περιφερειών μπορεί να ενισχύσει την περιφερειακή ανάπτυξη, βελτιώνοντας τη θέση τους στην αλυσίδα αξίας και προσελκύοντας επενδύσεις μέσω της αξιοποίησης της συμπληρωματικότητάς τους. Στην ελληνική πλευρά και στα δυτικά, η ισχυρή βιομηχανική βάση και το δίκτυο εφοδιαστικής της Κεντρικής Μακεδονίας προσφέρουν ευκαιρίες για την ενσωμάτωση της αγροτικής παραγωγής της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης σε ευρύτερες αλυσίδες αξίας, ιδίως στους τομείς της αγροδιατροφής (Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών, 2024^[3]). Η εμπειρογνωμοσύνη της Κεντρικής Μακεδονίας στη μεταποίηση και την καινοτομία μπορεί να συμπληρώσει τις γεωργικές δυνάμεις της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, ενισχύοντας την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα. Στα νότια, η ηπειρωτική θέση της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης προσφέρει στρατηγικά πλεονεκτήματα για τη σύνδεση του νησιωτικού γεωργικού τομέα του Βορείου Αιγαίου με τις αγορές της ηπειρωτικής Ευρώπης (ΣΕΒΕ/ΙΕΕΣ, 2021^[16]). Από τη διεθνή πλευρά και προς βορρά, το χαμηλότερο κόστος εργασίας της Βουλγαρίας - το χαμηλότερο στην ΕΕ (Eurostat, 2024^[17]) - και το ευνοϊκό φορολογικό (Milatovic and Szczyrek, 2019^[18]) καθιστάται μπορεί να τείνουν να προσελκύσουν

²⁶ Μετράται ως ο πληθυσμός που μπορεί να προσεγγιστεί σιδηροδρομικώς εντός 90 λεπτών ανά 100 κατοίκους σε κοντινή απόσταση (σε ακτίνα 120 χιλιομέτρων).

δραστηριότητες με μεγαλύτερη ευαισθησία στο κόστος και χαμηλότερη προστιθέμενη αξία (Crescenzi and Harman, 2022^[12]), ενώ η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη μπορεί να επικεντρωθεί σε συμπληρωματικές δραστηριότητες υψηλότερης προστιθέμενης αξίας που αξιοποιούν την τοπική τεχνογνωσία και καινοτομία. Οι αναπτυσσόμενοι τομείς των ΤΠΕ και των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών της Βουλγαρίας μπορούν επίσης να παρουσιάσουν ευκαιρίες για πιο ολοκληρωμένες αλυσίδες αξίας πέρα από τα σύνορα (Milatonic and Szczurek, 2019^[18]). Στα ανατολικά, το τεράστιο μέγεθος της αγοράς και η διαφοροποιημένη οικονομία της Τουρκίας μπορεί επίσης να προσφέρει δυνατότητες για περαιτέρω διασυνοριακές, συμπληρωματικές παραγωγικές συνέργειες, ιδίως στους τομείς της κλωστοϋφαντουργίας και της αυτοκινητοβιομηχανίας (Ανάπτυξης, 2024^[19]).

Ευπάθειες στην κλιματική αλλαγή και συμπληρωματικές στρατηγικές για τον μετριασμό της

Οι χαμηλές βαθμολογίες ανθεκτικότητας²⁷ της γης αναδεικνύουν κλιματικές ευπάθειες, που μπορεί να αποθαρρύνουν επενδύσεις, προσέλκυση ταλέντων και τουρισμό. Ο Έβρος είναι η πιο ευάλωτη περιφερειακή ενότητα σε πλημμύρες και πυρκαγιές στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη: το 16% της δομημένης περιοχής του είναι εκτεθειμένο σε πλημμύρες ποταμών και το 4,5% της γης του καίγεται μεταξύ 2019 και 2023, τοποθετώντας τον μεταξύ των πιο εκτεθειμένων υποπεριοχών TL3 στην ΕΕ. Γενικότερα, το σύνολο του πληθυσμού των υποπεριοχών Ξάνθης, Ροδόπης και Θάσου, Καβάλας είναι εκτεθειμένο σε επιβλαβείς κλιματικές επιπτώσεις²⁸, όπως και μεγάλο μέρος του μόνιμου πληθυσμού στη Δράμα (63,9%) και στον Έβρο (41,7%) (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2024^[13]). Σύμφωνα με ένα σενάριο υπερθέρμανσης του πλανήτη κατά 2°C έως το 2050, το ανθρώπινο και οικονομικό κόστος της κλιματικής αλλαγής αναμένεται να υπερβεί το μέσο όρο της ΕΕ σε όλες τις υποπεριοχές της TL3. Η Θάσος, η Καβάλα αντιμετωπίζουν τους μεγαλύτερους κινδύνους υπό αυτό το σενάριο, με 223,7 θανάτους ανά 100.000 κατοίκους που προβλέπεται να σημειωθούν ετησίως λόγω θερμοκρασιών χαμηλότερων από τις βέλτιστες και οικονομικές απώλειες της τάξης του 6,2% του ΑΕΠ,²⁹ ενώ άλλες περιφερειακές ενότητες αντιμετωπίζουν απώλειες του ΑΕΠ της τάξης του 2-3% (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2024^[13]).

Με τα πλεονεκτήματά της στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και το σημαντικό δυναμικό της για πράσινη καινοτομία, η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη είναι σε καλή θέση να ενταχθεί στις ανερχόμενες παγκόσμιες πράσινες αλυσίδες αξίας. Τέσσερις από τις πέντε περιφερειακές ενότητες της παράγουν το 100% της ηλεκτρικής τους ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, γεγονός που υποδηλώνει ευκαιρίες για τεχνολογική μεταφορά προς τη Ροδόπη, της οποίας το μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας είναι μόλις 25,7%. Παρά το προφίλ 100% των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, οι περιοχές Δράμας και Θάσου, Καβάλας εξακολουθούν να έχουν και οι δύο πολύ σημαντικό ανεκμετάλλευτο δυναμικό για την παραγωγή ηλιακής, αιολικής και υδροηλεκτρικής ενέργειας (η καθεμία πάνω από 2.100 MWh/km²/έτος) (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2024^[13]), το οποίο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως μοχλός για την προσέλκυση πράσινων επενδύσεων. Η περιοχή διαθέτει σημαντικούς γεωθερμικούς πόρους και δυνατότητες, όπως αποδεικνύεται από τις πρόσφατες επενδύσεις για την επέκταση του ήδη σημαντικού τοπικού συγκροτήματος θερμοκηπίων στο γεωθερμικό πεδίο Ερατεινού-Χρυσούπολης στην Καβάλα, καθώς και από τις εγκαταστάσεις στο πεδίο Αρίστηνο, στην υποπεριοχή του Έβρου, το οποίο τροφοδοτεί ιαματικό λουτρό, γεωργικά θερμοκήπια και το δίκτυο τηλεθέρμανσης της Αλεξανδρούπολης (Mendrinou et al., 2022^[20]). Το ανθρακικό αποτύπωμα του τομέα μεταφορών της περιοχής είναι επίσης σχετικά χαμηλό, με όλες τις περιοχές TL3 να έχουν πολύ καλύτερες επιδόσεις από τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ (19,1 τόνοι CO₂ ανά κάτοικο ετησίως), με την Ξάνθη να έχει την καλύτερη επίδοση

²⁷ Τα δεδομένα για το «ποσοστό καμένης γης επί του συνολικού εδάφους» στη βάση δεδομένων ελκυστικότητας του ΟΟΣΑ λείπουν για τις περιοχές Ξάνθη και Δράμα (TL3).

²⁸ Οι επιβλαβείς κλιματικές επιπτώσεις περιλαμβάνουν ποτάμιες πλημμύρες, ανεμοθύελλες, παράκτιες πλημμύρες, ποτάμιες πλημμύρες, έλλειψη νερού και κίνδυνο πυρκαγιάς (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2024^[13]).

²⁹ Σε σύγκριση με τη σημερινή γραμμή βάσης.

(με 3,9 τόνους), ακολουθούμενη από τη Δράμα (4,7 τόνους). Αυτά τα πλεονεκτήματα παρέχουν την ευκαιρία να τοποθετηθούν καλύτερα οι περιοχές TL3 της περιοχής ως οικοσύστημα βιώσιμης τεχνολογικής ανάπτυξης για την προσέλκυση επενδυτών που ενδιαφέρονται για πράσινες λύσεις, αξιοποιώντας τις υπάρχουσες ερευνητικές υποδομές για την επιτάχυνση των έργων καινοτομίας, ενώ παράλληλα προσελκύουν και αναπτύσσουν εξειδικευμένα ταλέντα στους τομείς της μηχανικής, των περιβαλλοντικών επιστημών και των βιώσιμων τεχνολογιών.

Συμπληρωματικότητα των τουριστικών πόρων και ευκαιρίες για χωρική ανακατανομή των ροών επισκεπτών

Η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη διαθέτει σημαντικές δυνατότητες για την καλύτερη εξισορρόπηση της ροής επισκεπτών και την καλύτερη κατανομή των τοπικών οικονομικών οφελών του τουρισμού σε ολόκληρη την περιοχή. Επί του παρόντος, η περιφερειακή ενότητα της Καβάλας, Θάσος κυριαρχεί στο περιφερειακό τουριστικό τοπίο με το καθιερωμένο εμπορικό σήμα "ήλιος-θάλασσα-άμμος"³⁰, καταγράφοντας μακράν τις περισσότερες διανυκτερεύσεις σε τουριστικά καταλύματα στην περιοχή (17.121 ανά 1.000 κατοίκους ετησίως, τοποθετώντας την μεταξύ του κορυφαίου 8% των πιο τουριστικών περιοχών TL3 στην ΕΕ) και το μεγαλύτερο μερίδιο των ξένων επισκεπτών (85,6%). Αντίθετα, η δυτικά γειτονική της περιφερειακή ενότητα TL3 της Δράμας καταγράφει τα χαμηλότερα ποσοστά σε αυτές τις παραδοσιακές τουριστικές μετρήσεις στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη (812 διανυκτερεύσεις ανά 1.000 κατοίκους, μεταξύ του 8% των λιγότερο τουριστικών περιοχών της ΕΕ, εκ των οποίων μόνο το 18,5% από ξένους επισκέπτες), αλλά προσφέρει τα περισσότερα μουσεία και πινακοθήκες ανά κάτοικο σε όλη την περιοχή. Αυτά τα συμπληρωματικά προφίλ υποδηλώνουν μια ανεκμετάλλευτη ευκαιρία για την προώθηση της Δράμας ως ελκυστικού προορισμού για επισκέπτες με ενδιαφέρον για τον πολιτισμό, παράλληλα με την ανάπτυξη του σημαντικού δυναμικού οινοτουρισμού και γαστρονομικού τουρισμού στην υποπεριοχή (Karampateia et al., 2024^[21]), ενώ ταυτόχρονα ανακουφίζονται ορισμένες από τις πιέσεις που προκαλεί ο υπερτουρισμός στην περιοχή της Θάσου και Καβάλας.

Τα πλούσια φυσικά περιουσιακά στοιχεία της περιοχής παρέχουν την ευκαιρία για διαφοροποίηση της τουριστικής της προσφοράς και την τοποθέτησή της ως ηγέτη στον αειφόρο και οικολογικό τουρισμό. Τα εξαιρετικά φυσικά αγαθά της Δράμας και της Ξάνθης ενισχύουν τις δυνατότητες της περιοχής για πιο ισορροπημένο και βιώσιμο τουρισμό, με υψηλά ποσοστά δένδροκάλυψης (59,5% και 39,5%, αντίστοιχα) και εκτεταμένες προστατευόμενες περιοχές (56,2% και 49,1% της έκτασης τους) που υπερβαίνουν κατά πολύ τους μέσους όρους της ΕΕ και του ΟΟΣΑ. Αυτά τα φυσικά περιουσιακά στοιχεία παρέχουν μια στρατηγική ευκαιρία για τη διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς της περιοχής, προωθώντας τουριστικές επιλογές που αναδεικνύουν την πλούσια πολιτιστική και φυσική κληρονομιά της.

³⁰ Ο όρος "Θάλασσα, ήλιος και άμμος" δηλώνει ένα μοντέλο μαζικού τουρισμού σε παράκτιους προορισμούς που προσελκύουν κυρίως επισκέπτες που αναζητούν δραστηριότητες αναψυχής στην παραλία, ζεστό καιρό και παραθαλάσσιες ανέσεις, συχνά με προτίμηση στο χαμηλό κόστος και συνήθως χαρακτηρίζονται από εποχιακά πρότυπα τουρισμού.

Η αντιμετώπιση των αντιφάσεων και ανισοτήτων στην ελκυστικότητα για μια πράσινη, χωρίς αποκλεισμούς παγκοσμιοποίηση

Τρεις κορυφαίες προτεραιότητες ελκυστικότητας εντοπίστηκαν από την Ανατολική Μακεδονία-Θράκη σε μια αρχική έρευνα που ολοκληρώθηκε από την περιφέρεια. Πρώτον, η αξιολόγηση και η βελτίωση των επιδόσεων των περιφερειακών πολιτικών ελκυστικότητας για την ενίσχυση της ανάπτυξης της περιοχής. Δεύτερον, η καλύτερη κατανόηση της θέσης της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης στις τοπικές και παγκόσμιες αλυσίδες αξίας, η βελτίωση των διασυνδέσεων της όσον αφορά τις υποδομές, τις επιχειρήσεις και τη γνώση, καθώς και η αξιοποίηση των ευκαιριών για διαφοροποίηση. Τρίτον, η αξιολόγηση και διασφάλιση της ετοιμότητας της περιοχής να προσαρμοστεί στις μεγάλες τάσεις: δημογραφική αλλαγή, προσέλκυση και διατήρηση (πράσινων) ταλέντων, κλιματική αλλαγή και πράσινη μετάβαση.

Επανατοποθέτηση της περιοχής στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας: μια πρόκληση ανταγωνιστικότητας

Το Πρόγραμμα Ανατολική Μακεδονία-Θράκη 2021-2027 παρέχει τη συνολική στρατηγική της περιοχής, με στόχο την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης του 2009 και της πανδημίας COVID-19 στην οικονομία, την υγεία και την κοινωνική συνοχή. Οι τρεις Στρατηγικοί Στόχοι του Προγράμματος είναι: i) η στήριξη και επανεκκίνηση της οικονομίας, ii) η προστασία και αξιοποίηση του πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος και των πολιτιστικών πόρων και iii) η αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού και η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Οι στόχοι αυτοί υλοποιούνται μέσω πέντε πολιτικών προτεραιοτήτων:

1. Προώθηση της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας
2. Βιώσιμη διαχείριση των πόρων και των υποδομών
3. Βελτίωση της συνδεσιμότητας της περιοχής
4. Ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και της κοινωνικής ένταξης και αντιμετώπιση της φτώχειας
5. Ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη στην περιοχή.

Το πρόγραμμα χρησιμεύει ως μέσο για την εφαρμογή της αναπτυξιακής στρατηγικής της περιοχής στο πλαίσιο των εθνικών στρατηγικών πλαισίων αναφοράς της ΕΕ (ΕΣΠΑ) 2021-2027. Ο συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος ύψους 639 εκατ. ευρώ περιλαμβάνει 473 εκατ. ευρώ από το ΕΤΠΑ και 166 εκατ. ευρώ από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο Plus (ΕΚΤ+) (Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας – Θράκης, 2021^[4]).

Επί του παρόντος, η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη παρουσιάζει χαμηλή ανταγωνιστικότητα, καταλαμβάνοντας την 225η θέση μεταξύ 234 περιφερειών της ΕΕ στον Ευρωπαϊκό Δείκτη Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας (RCI) του (RCI) του 2022 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022^[22]), γεγονός που επιβεβαιώνει τα ευρήματα της Περιφερειακής Πυξίδας Ελκυστικότητας του ΟΟΣΑ που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Ο δείκτης RCI υπογραμμίζει ιδιαίτερα ότι τα χαμηλά επίπεδα καινοτομίας και τεχνολογικής ετοιμότητας εμποδίζουν τις σημαντικές δυνατότητες εξειδίκευσης και διαφοροποίησης³¹

³¹ Ο πυλώνας «επιχειρηματική εξειδίκευση» του Δείκτη Περιφερειακής Ελκυστικότητας (RCI) έχει στόχο να δείξει τις δυνατότητες εξειδίκευσης και διαφοροποίησης μιας περιοχής (που μπορεί να βοηθήσει τις περιοχές να ανταποκριθούν στον ανταγωνισμό, ενώ η εξειδίκευση σε τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας συμβάλλει επίσης στην ανταγωνιστικότητα). Αυτός ο πυλώνας περιλαμβάνει δείκτες για το μερίδιο της περιφερειακής απασχόλησης και του Ακαθάριστου Προϊόντος Απόδοσης (GVA) σε τομείς με έντονο περιεχόμενο γνώσης (χρηματοοικονομικές

της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και ότι, ως περιφερειακή περιοχή με ανεπαρκή συνδεσιμότητα στις μεταφορές, η περιοχή δεν έχει πρόσβαση στο κρίσιμο μέγεθος της αγοράς που θα μπορούσε να συμβάλει στην ενίσχυση του προφίλ ανταγωνιστικότητάς της. Η χαμηλή ανταγωνιστικότητα και το υποανάπτυκτο επιχειρηματικό οικοσύστημα είναι αλληλένδετα (Vlados et al., 2019^[23]), με χαμηλά επίπεδα απορροφητικής ικανότητας για ανάπτυξη βασισμένη στη γνώση (Boden, 2017^[24]) και περιορισμένη περιφερειακή ολοκλήρωση της αλυσίδας αξίας που συνολικά εμποδίζουν τις συνέργειες καινοτομίας και ενίσχυσης των εξαγωγών, για παράδειγμα μέσω βιομηχανικών με χαμηλά επίπεδα απορροφητικής ικανότητας για ανάπτυξη βασισμένη στη γνώση και περιορισμένη περιφερειακή ολοκλήρωση της αλυσίδας αξίας, τα οποία συνολικά εμποδίζουν τις συνέργειες καινοτομίας και ενίσχυσης των εξαγωγών, για παράδειγμα μέσω βιομηχανικών δικτύων. Ως αποτέλεσμα αυτών των ανταγωνιστικών αδυναμιών, η περιοχή είναι σήμερα κατώτερη του οικονομικού της βάρους όσον αφορά τις εξαγωγές. Η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη αντιπροσώπευε περίπου το 3,9% του ελληνικού ΑΕΠ το 2021 (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2024^[25]) αλλά μόλις το 2,6% των ελληνικών εξαγωγών (ΣΕΒΕ/ΙΕΕΣ, 2021^[16]). Οι κυριότερες εξαγωγές της περιφέρειας περιλαμβάνουν τρόφιμα και ποτά (24,5% το 2021), κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα και είδη ένδυσης (20,5%), μη μεταλλικά ορυκτά (17,7%), χημικά και πλαστικά (11,3%), μηχανήματα και συσκευές (8,2%). Η Τουρκία είναι ο πιο συνηθισμένος προορισμός για αυτές τις εξαγωγές), ακολουθούμενη από την Κίνα και τη Γερμανία (και οι δύο περίπου 9%) (ό.π.). Ο κυρίαρχος δημόσιος τομέας, με ισχυρή πανεπιστημιακή και στρατιωτική παρουσία, μειώνει την αναλογία των περιφερειακών εξαγωγών προς το ΑΕΠ - αν και αποδείχθηκε προστατευτικός για την τοπική οικονομία κατά τη διάρκεια της ελληνικής οικονομικής κρίσης (Petrakos and Psycharis, 2016^[26]).

Η Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης (Σ3) για την Έρευνα και την Καινοτομία της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης περιγράφει μια πορεία προς την αύξηση της ανταγωνιστικότητας μέσω στοχευμένης βιομηχανικής μετάβασης. Τρεις από τους τομείς προτεραιότητας της περιοχής στο πλαίσιο της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης συμπίπτουν με τις εθνικές βιομηχανικές προτεραιότητες (αγροδιατροφή, φαρμακευτικά προϊόντα και τουρισμός) και άλλοι δύο συμπίπτουν μερικώς (πλαστικά και καουτσούκ με υλικά καθώς και ηλεκτρικός και ηλεκτρονικός εξοπλισμός με ΤΠΕ). Ο έκτος περιφερειακός τομέας προτεραιότητας, τα μη μεταλλικά ορυκτά (π.χ. μάρμαρο), είναι μοναδικός για την περιοχή. Οι περιφερειακές πρωτοβουλίες για την προώθηση των στόχων Σ3 διαρθρώνονται γύρω από δύο πυλώνες, οι οποίοι υποστηρίζονται από οριζόντια μέτρα για την ενίσχυση των περιφερειακών αλυσίδων αξίας, την ενίσχυση των συστημάτων πιστοποίησης και τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της διαχείρισης των πόρων:

- **Μετασχηματισμός των αγροδιατροφικών αλυσίδων** - ο τομέας αυτός αποτελεί βασικό πεδίο συγκριτικού πλεονεκτήματος για την Ανατολική Μακεδονία-Θράκη και έχει προσφέρει τους μεγαλύτερους περιφερειακούς οικονομικούς πολλαπλασιαστές (Giannakis and Bruggeman, 2015^[27])- για παράδειγμα μέσω της ανάπτυξης νέων πιστοποιημένων προϊόντων και της υιοθέτησης σύγχρονων τεχνολογιών παραγωγής με στόχο τη βελτίωση της παραγωγικότητας και τη μείωση του κόστους διανομής.
- **Επέκταση και εδραίωση των τομέων προτεραιότητας** - μεταξύ άλλων μέσω της προώθησης της καινοτομίας προϊόντων και διαδικασιών σε αναδυόμενες βιομηχανίες (πλαστικά και καουτσούκ, φαρμακευτικά προϊόντα και ηλεκτρονικός και ηλεκτρικός εξοπλισμός), ιδίως με τη χρήση βασικών τεχνολογιών³², της ενσωμάτωσης φυσικών και πολιτιστικών προϊόντων στην τουριστική προσφορά της περιοχής και της ανάπτυξης εξειδικευμένων υπηρεσιών υγείας (Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας – Θράκης, 2015^[28]).

και ασφαλιστικές δραστηριότητες, δραστηριότητες ακινήτων, επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές και υποστηρικτικές (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022^[22]).

³² Οι Βασικές Τεχνολογίες Ενεργοποίησης (Key Enabling Technologies - KETs) είναι μια ομάδα έξι τεχνολογιών (μικρο- και νανοηλεκτρονική, νανοτεχνολογία, βιομηχανική βιοτεχνολογία, προηγμένα υλικά, φωτονική και προηγμένες τεχνολογίες μεταποίησης) που "αυξάνουν τη βιομηχανική καινοτομία για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προκλήσεων και τη δημιουργία προηγμένων και βιώσιμων οικονομιών" (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018^[106]). Ως αναδυόμενες τεχνολογίες, χαρακτηρίζονται από ταχεία ανάπτυξη και αβεβαιότητα ως προς την πορεία και τον αντίκτυπο (ΟΟΣΑ, n.d.^[107]).

Προσέλκυση και διατήρηση εξειδικευμένων ταλέντων εν μέσω δημογραφικής μείωσης

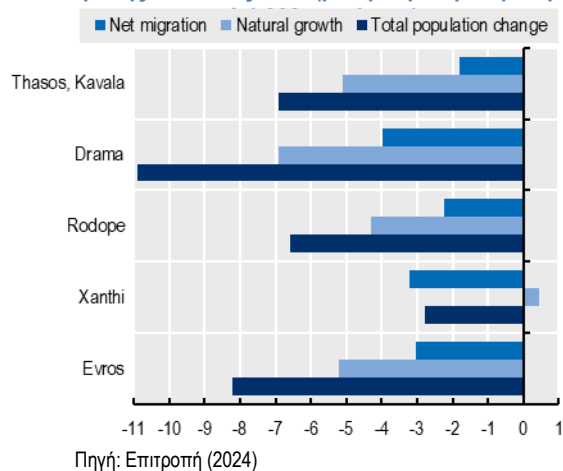
Η ανάπτυξη στρατηγικών τομέων και η προσέλκυση και διατήρηση ταλέντων συμβαδίζουν. Σ' αυτό το πλαίσιο, η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη αντιμετωπίζει μια κρίσιμη και πολύπλευρη πρόκληση για το ανθρώπινο κεφάλαιο, καθώς πλήττεται ιδιαίτερα από τη γενική μείωση του πληθυσμού και τις ελλείψεις εργατικού δυναμικού, οι οποίες είναι κοινές σε όλες τις ελληνικές περιφέρειες. Επιπλέον, παρατηρούνται αναντιστοιχίες δεξιοτήτων και κάποιος βαθμός υποαπασχόλησης του υπάρχοντος εργατικού δυναμικού.

Η περιοχή αντιμετωπίζει σημαντική πληθυσμιακή μείωση, με εντεινόμενες εδαφικές ανισότητες που απειλούν την περιφερειακή συνοχή. Ο συνολικός πληθυσμός της μειώθηκε κατά 7,6% μεταξύ των ελληνικών απογραφών του 2011 και του 2021, ποσοστό υπερδιπλάσιο σε σχέση με την εθνική μείωση κατά -3,1% (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2023^[12]). Εντός της περιφέρειας, οι μέσες ετήσιες μειώσεις κυμαίνονται από -2,8 ανά 1.000 κατοίκους στην υποπεριοχή TL3 της Ξάνθης έως -10,9 στη Δράμα, καθώς η αρνητική φυσική ανάπτυξη (εκτός από την Ξάνθη) επιδεινώνεται από την μετανάστευση (Σχήμα 5) (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2024^[13]). Αυτό περιλαμβάνει σημαντική μετανάστευση των νέων, με αποτέλεσμα ο αριθμός των κατοίκων ηλικίας 0 έως 19 ετών να μειωθεί σε όλες τις περιφερειακές ενότητες μεταξύ 2014 και 2021, συμπεριλαμβανομένης μιας δραστηκής μείωσης κατά -20,4% στη Δράμα (ό.π.), υπογραμμίζοντας τον επείγοντα και κρίσιμο χαρακτήρα της προσέλκυσης και διατήρησης της νεολαίας για τη διατήρηση της περιφερειακής συνοχής και των αναπτυξιακών στόχων. Η παραμονή περισσότερων οικογενειών στην περιοχή αποτελεί μια άλλη προτεραιότητα, καθώς τα νοικοκυριά που ζουν στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη μειώθηκαν κατά 2,4% κατά την τελευταία απογραφική περίοδο σε σύγκριση με τον εθνικό μέσο όρο *αύξησης* 4,8% (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2023^[12]).

Ως αποτέλεσμα αυτών των δημογραφικών αλλαγών, η ταχεία γήρανση αναδεικνύεται ως άλλη μια πρόκληση για την περιοχή. Η αναλογία των κατοίκων ηλικίας 65 ετών και άνω προς τους κατοίκους ηλικίας 0-14 ετών αυξάνεται σταθερά την τελευταία δεκαετία, φθάνοντας το 164,3% το 2020 σε σύγκριση με 147,5% σε εθνικό (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2023^[12]) επίπεδο και σηματοδοτεί μια αυξανόμενη ζήτηση για υγειονομική περίθαλψη και δημόσιες υπηρεσίες, προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες του ηλικιωμένου πληθυσμού. Για παράδειγμα, στην Ξάνθη παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση κατά 11,3% των κατοίκων ηλικίας 65 ετών και άνω μόνο μεταξύ 2014 και 2021 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2024^[13]), ασκώντας πιέσεις στο τοπικό δημόσιο νοσοκομείο που φέρεται να είναι χρόνια υποστελεχωμένο. Εν τω μεταξύ, ο Έβρος κατέγραψε την πιο απότομη μείωση του πληθυσμού του σε ηλικία εργασίας την ίδια περίοδο κατά -13,9%.

Ωστόσο, τα επίπεδα ανεργίας στην Ανατολική Μακεδονία παραμένουν υψηλά, ιδίως η ανεργία των νέων - ένα προφανές παράδοξο που υποδηλώνει αναντιστοιχία δεξιοτήτων. Το σχετικό έλλειμμα τριτοβάθμιων δεξιοτήτων σε σχέση με το εκπαιδευτικό επίπεδο του πληθυσμού, παρά την ισχυρή προσφορά τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην περιοχή, μπορεί σε μεγάλο βαθμό να αποδοθεί σε φτωχότερα σχολικά αποτελέσματα: μόνο το 70% του εργατικού δυναμικού της περιοχής είχε ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ποσοστό πάνω από 15 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από την πρωτεύουσα της Αττικής (86%) (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2023^[12]). Εκτός από τα υψηλά επίπεδα ανεργίας των νέων, που επισημαίνονται από τα αποτελέσματα της περιφέρειας στη διάσταση της αγοράς

Σχήμα 5. Δημογραφική μεταβολή στις υποπεριφέρειες της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, 2010 έως 2021 (μέση ετήσια μεταβολή)

εργασίας της Περιφερειακής Πυξίδας Ελκυστικότητας, οι γυναίκες είναι μια άλλη ομάδα που αντιμετωπίζει υψηλότερη ανεργία (20,4% το 2019), μαζί με τις ομάδες των Ρομά (η δεύτερη μεγαλύτερη συγκέντρωση στην Ελλάδα). Η περιφέρεια έχει επίσης τα τρίτα υψηλότερα ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας μεταξύ των χωρών της ΕΕ27, φτάνοντας το 7,2% το 2022 (Eurostat, 2022^[29]). Το πρόγραμμα 2021-2027 καθορίζει μια σειρά ολοκληρωμένων δράσεων για τη βελτίωση των αποτελεσμάτων της απασχόλησης και της εκπαίδευσης για τις ομάδες αυτές, κυρίως στο πλαίσιο του μέσου ΕΚΤ+ (Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας – Θράκης, 2021^[4]).

Αυτές οι αναντιστοιχίες δεξιοτήτων και η ανεπαρκής αξιοποίηση της αγοράς εργασίας παρεμποδίζουν παρεμποδίζουν τη μετάβαση της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης σε βιομηχανίες υψηλότερης προστιθέμενης αξίας και έντασης γνώσης. Οι παγιωμένες αναντιστοιχίες δεξιοτήτων αναδεικνύουν την ανάγκη καλύτερης ευθυγράμμισης της κατάρτισης με τις προσδοκίες των εργοδοτών και της δημιουργίας κατάλληλων συνθηκών εργασίας για τη διατήρηση των ταλέντων, μεταξύ άλλων μέσω της παροχής σαφέστερων διαδρομών σταδιοδρομίας εντός και μεταξύ των κλάδων της περιοχής. Επί του παρόντος, η περιοχή δεν διαθέτει μια ολοκληρωμένη στρατηγική για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, με συντονισμένες προσεγγίσεις για την προσέλκυση, κατάρτιση και διατήρηση ταλέντων σε όλη την επικράτεια της, στους κλάδους και στις διάφορες ομάδες ταλέντων.

Οι θεσμικοί και διοικητικοί περιορισμοί μειώνουν την αποτελεσματικότητα του τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην κάλυψη των περιφερειακών αναγκών, ιδιαίτερα όσον αφορά την προσέλκυση ταλέντων, την επιμόρφωση του εργατικού δυναμικού και τη διάχυση της γνώσης. Η γεωγραφική απομόνωση της περιοχής αποτελεί σημαντικό εμπόδιο στην προσέλκυση και διατήρηση τόσο φοιτητών όσο και διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού στα πανεπιστήμια της³³. Το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης παρουσιάζει το υψηλότερο ποσοστό εναλλαγής προσωπικού μεταξύ των ελληνικών πανεπιστημίων, ενώ περίπου τα μισά μέλη ΔΕΠ του δεν έχουν μόνιμη κατοικία στην περιοχή. Αυτό δημιουργεί προκλήσεις στη διατήρηση ισχυρών και ανθεκτικών δεσμών με τον ιδιωτικό τομέα (Tolias and Arregui Pabollet, 2021^[11]). Σε θεσμικό επίπεδο, μια επισκόπηση του Κοινού Κέντρου Ερευνών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τον ρόλο των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στον σχεδιασμό και την εφαρμογή της στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το ισχύον ελληνικό νομικό πλαίσιο "ούτε ενθαρρύνει ούτε επιβραβεύει" τη συμμετοχή των πανεπιστημίων στις περιφερειακές αναπτυξιακές δραστηριότητες, παρά τη θεσμοθετημένη "τρίτη αποστολή" τους να συμβάλλουν στην περιφερειακή ανάπτυξη. Οι περικοπές στον προϋπολογισμό και η μείωση του αριθμού των ερευνητών, αρχικά λόγω της οικονομικής κρίσης του 2008 και στη συνέχεια λόγω της πανδημίας COVID-19, έχουν περιορίσει ακόμη περισσότερο την ικανότητα των ελληνικών πανεπιστημίων να εκπληρώσουν αυτήν την αποστολή, δυσχεραίνοντας την προώθηση της περιφερειακής καινοτομίας.

Ωστόσο, οι περιφερειακοί φορείς εκμεταλλεύτηκαν την ευκαιρία των πρόσφατων εθνικών μεταρρυθμίσεων που αφορούν την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (ΕΕΚ) και τη διεθνοποίηση των πανεπιστημίων (Πλαίσιο 1). Ο νόμος για τη μεταρρύθμιση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης του 2022 (Eurydice, 2025^[30]) επέτρεψε τη γρήγορη πρόοδο στις προσπάθειες διεθνοποίησης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Αυτή η εξέλιξη λειτουργεί ως μοχλός για την προσέλκυση ταλέντων και την περιφερειακή ανάπτυξη, καθώς έχει αποδειχθεί ότι η παρουσία διεθνών φοιτητών καθιστά μια περιοχή πιο ελκυστική για άλλους ξένους φοιτητές και επαγγελματίες, ενισχύοντας ανταλλαγή γνώσεων και τη συνδημιουργία. Παράλληλα, η διεθνοποίηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων ΑΞΕ (ΟΟΣΑ, 2023^[6]). Επιπλέον, το Θεματικό Ινστιτούτο για τον πρωτογενή τομέα, τη μεταποίηση προϊόντων και τη βιώσιμη ανάπτυξη που βρίσκεται στο Σουφλί είναι μια άλλη πρόσφατη πρωτοβουλία που ενεργοποιήθηκε από τον νόμο για τη μεταρρύθμιση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης του 2020 (Eurydice, 2025^[30]). Το Ινστιτούτο αυτό συμβάλλει στην ενίσχυση της ελκυστικότητας της περιοχής μέσω της εκπαίδευσης, της

³³ Το 2024, το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης απορρόφησε τα τμήματα και τις πανεπιστημιούπολεις του Διεθνούς Πανεπιστημίου της Ελλάδας στην Καβάλα (το οποίο προηγουμένως ήταν το δεύτερο πανεπιστήμιο στην περιοχή), δημιουργώντας μια ενιαία ακαδημαϊκή οντότητα.

ανάπτυξης πολιτιστικού κεφαλαίου, της προώθησης της καινοτομίας και της στήριξης της επιχειρηματικότητας.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη καλείται να βελτιώσει τις συνθήκες διαβίωσης και απασχόλησης για τους αυξανόμενους διεθνείς φοιτητές και τους κατοίκους που έχουν γεννηθεί στο εξωτερικό. Ο αριθμός τους αυξήθηκε από 580 το 2022 σε 1.408 το 2023 (Gemi and Feta, 2024^[31]) γεγονός που δημιουργεί μια σημαντική ευκαιρία για την αντιμετώπιση της έλλειψης εργατικού δυναμικού, την αναζωογόνηση των τοπικών κοινοτήτων και τη στήριξη της οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής. Ωστόσο, εκτός από τον περιορισμένο αριθμό διαθέσιμων επαγγελματικών διαδρομών, η χαμηλή πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες, όπως η υγειονομική περίθαλψη και η εκπαίδευση, σε ορισμένες περιοχές μπορεί να δυσχεράνει τη μακροπρόθεσμη εγκατάσταση και παραμονή των μεταναστευτικών οικογενειών. Για παράδειγμα, στη Θάσο, μόνο το 12% του πληθυσμού έχει πρόσβαση σε νηπιαγωγείο σε απόσταση 10 λεπτών με τα πόδια, σε αντίθεση με το 30-35% σε άλλες υποπεριοχές της TL3.

Πλαίσιο 1. Περιφερειακοί φορείς που εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες ελκυστικότητας των εθνικών μεταρρυθμίσεων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Διεθνοποίηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για την προσέλκυση ταλέντων στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ)

Το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ) της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, το οποίο διαθέτει 11 πανεπιστημιούπολεις σε όλη την περιοχή, προωθεί τη στρατηγική διεθνοποίησής του μέσω νέων συνεργασιών και πρωτοβουλιών που ξεκλειδώνει ο ελληνικός νόμος για τη μεταρρύθμιση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης του 2022. Οι νομοθετικές αλλαγές επέτρεψαν στο πανεπιστήμιο να επεκτείνει την παγκόσμια εμβέλειά του, να προσφέρει προγράμματα με αγγλική διδασκαλία, κοινά πτυχία με ξένα πανεπιστήμια και θερινά σχολεία που φιλοξενούν ξένους φοιτητές.

Η μεταρρύθμιση επέτρεψε κυρίως στο ΔΠΘ να επιταχύνει τις συνεργασίες ως μέρος της ευρωπαϊκής πανεπιστημιακής συμμαχίας EMERGE. Η EMERGE ("Empowering the Margins through Global and Local Engagement"), η οποία ξεκίνησε το 2019, συγκεντρώνει εννέα πανεπιστήμια σε ευρωπαϊκές περιφερειακές περιοχές από οκτώ χώρες, με στόχο τη δημιουργία μακροπρόθεσμων δεσμών στην εκπαίδευση και την έρευνα με έμφαση στις ανάγκες αυτών των περιοχών και των κατοίκων τους. Μαζί, τα πανεπιστήμια αυτά έχουν περίπου 11.000 υπαλλήλους και 126.000 φοιτητές, με στόχο 14.000 φοιτητές να συμμετέχουν σε προγράμματα ακαδημαϊκής κινητικότητας και το 20% των σπουδών να καλύπτεται από συνεργαζόμενα ιδρύματα με τη χρήση μεθόδων μικτής μάθησης. Τον Ιανουάριο του 2025 το EMERGE απέκτησε το καθεστώς του "Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου", με επιχορήγηση ύψους 14,3 εκατ. ευρώ από το Erasmus+ για την περίοδο 2025-2026 για την υποστήριξη των δραστηριοτήτων συνεργασίας του.

Οι προσπάθειες διεθνοποίησης του ΔΠΘ βασίζονται επίσης στο "Πρόγραμμα Διεθνούς Ακαδημαϊκής Συνεργασίας (IAPP) Ελλάδα" των Ηνωμένων Πολιτειών, το οποίο ξεκίνησε το 2019 από το Ινστιτούτο Διεθνούς Εκπαίδευσης των ΗΠΑ σε συνεργασία με το ελληνικό Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. Τα IAPP επιδιώκουν να συνδέσουν αμερικανικά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με εταίρους σε μια χώρα-στόχο. Το 2022, μια αντιπροσωπεία από 30 αμερικανικά πανεπιστήμια και κολέγια επισκέφθηκε την Ελλάδα για να συναντηθεί με εκπροσώπους και από τα 24 ελληνικά δημόσια πανεπιστήμια, με αποτέλεσμα το ΔΠΘ να συνάψει συνεργασίες με το Πανεπιστήμιο Purdue (μεταξύ των σχολών Ηλεκτρολόγων Μηχανικών) και το Πανεπιστήμιο του Delaware (μεταξύ των Νομικών Σχολών). Επιπλέον, το ΔΠΘ προώθησε συνεργασίες με πανεπιστήμια στην Κίνα και την Αίγυπτο.

Οι επενδύσεις σε ποιοτικές φοιτητικές κατοικίες και εγκαταστάσεις αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της στρατηγικής διεθνοποίησης του ΔΠΘ, ενώ η συνεργασία με τη βιομηχανία υποστηρίζεται από τον Κόμβο Καινοτομίας, τη Θερμοκοιτίδα Νεοφυών Επιχειρήσεων, το Γραφείο Μεταφοράς Τεχνολογίας και τα βιομηχανικά διδακτορικά.

Περιφερειακά Συμβούλια Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης: Προσαρμοσμένη επαγγελματική εκπαίδευση για τη στήριξη των παραδοσιακών βιομηχανιών στο Σουφλί

Ο νόμος για τη μεταρρύθμιση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (EEK) της Ελλάδας το 2020 ενίσχυσε την κάθετη συνεργασία για να διασφαλιστεί ότι τα προγράμματα σπουδών της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (EEK) ανταποκρίνονται καλύτερα στις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Βασικά στοιχεία της μεταρρύθμισης περιελάμβαναν ένα κεντρικό εποπτικό όργανο (την αναδιάρθρωμένη Γενική Γραμματεία Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και Δια Βίου Μάθησης), ένα εθνικό συντονιστικό συμβούλιο (το Κεντρικό Συμβούλιο Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης) και περιφερειακά συμβούλια που συνδέουν την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση με τις τοπικές

αγορές εργασίας. Αυτή η νέα δομή διευκολύνει τη συνεργασία μεταξύ των κυβερνητικών επιπέδων για την ενσωμάτωση των εθνικών και περιφερειακών προτεραιοτήτων κατά τον σχεδιασμό των προγραμμάτων σπουδών της ΕΕΚ. Τα Περιφερειακά Συμβούλια (που συγκεντρώνουν πολλούς ενδιαφερόμενους φορείς, όπως διευθυντές ιδρυμάτων ΕΕΚ, περιφερειακές αρχές και εκπροσώπους εργαζομένων και εργοδοτών) αναφέρουν τις περιφερειακές ανάγκες της αγοράς εργασίας στο Κεντρικό Συμβούλιο, το οποίο στη συνέχεια συμβουλεύει τη Γενική Γραμματεία.

Στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, το Θεματικό Ινστιτούτο για τον Πρωτογενή Τομέα, τη Μεταποίηση Προϊόντων και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη που ιδρύθηκε το 2022 στο Σουφλί είναι άμεσο προϊόν αυτής της μεταρρύθμισης. Το Σουφλί, ένας μικρός οικισμός 3.200 κατοίκων στα ελληνοτουρκικά σύνορα, έχει πλούσια παράδοση στην παραγωγή μεταξιού και φιλοξενεί τέσσερα ενεργά μεταξουργεία. Η μεταξουργία του παραμένει ηγέτης στον τομέα της κλωστοϋφαντουργίας στην Ευρώπη, προμηθεύοντας διάσημους οίκους μόδας, ενώ νέες επιχειρήσεις διερευνούν εναλλακτικές χρήσεις για το μετάξι, μεταξύ άλλων στην περιποίηση του δέρματος, τα κοσμήματα και την τέχνη. Το Περιφερειακό Συμβούλιο εντόπισε την ανάγκη για εξειδικευμένη επαγγελματική κατάρτιση για την αξιοποίηση της πλούσιας κληρονομιάς του Σουφλίου σε μετάξι, της χειροτεχνίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς και την τόνωση της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης, οδηγώντας στη δημιουργία του Θεματικού Ινστιτούτου για την προσέλκυση, κατάρτιση και διατήρηση τοπικών ταλέντων σε βιομηχανίες που σχετίζονται με το μετάξι.

Το Ινστιτούτο συμπληρώνει τις προσπάθειες τουριστικής επωνυμίας: το 2017, το Σουφλί εντάχθηκε στο Δρόμο του Μεταξιού, μια διαδρομή πολιτιστικού τουρισμού που καθιερώθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (ΠΟΤ) των Ηνωμένων Εθνών και συνδέει χώρες στην πρώτη παγκόσμια εμπορική διαδρομή Ανατολής-Δύσης, προσφέροντας μια "διακρατική τουριστική περιπέτεια". Από το 2021, το Σουφλί είναι επίσης μέρος του δικτύου "Best Tourism Villages" του ΠΟΤ, μια πρωτοβουλία που αναγνωρίζει "εξαιρετικά παραδείγματα προορισμών αγροτικού τουρισμού με αξιοσημείωτα πολιτιστικά και φυσικά περιουσιακά στοιχεία που διατηρούν και προωθούν παραδοσιακά προϊόντα και τρόπο ζωής", με έμφαση στη δέσμευση για οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική βιωσιμότητα κατά την ανάπτυξη του τουρισμού ως μοχλού αγροτικής ανάπτυξης και ευημερίας της κοινότητας.

Πηγή: (DUTH, 2024^[32]); (EMERGE, n.d.^[33]); (IE, 2022^[34]); (Gouridis, 2023^[35]); (UNWTO, n.d.^[36]); (Best Tourism Villages [UNWTO], n.d.^[37])

Αξιοποίηση μιας στρατηγικής τοποθεσίας εν μέσω γεωπολιτικών μεταβολών

Η στρατηγική γεωγραφική θέση της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης παρουσιάζει σημαντικές ευκαιρίες για ανάπτυξη και διεθνοποίηση. Οι ευκαιρίες αυτές ενισχύονται από το αυξανόμενο διεθνές προφίλ της περιοχής, καθώς διαδραματίζει ολοένα και πιο σημαντικό ρόλο τόσο στην παγκόσμια γεωπολιτική όσο και στην ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια - ανοίγοντας ένα κρίσιμο παράθυρο ευκαιρίας για την περιοχή να επανατοποθετηθεί σε μια μεταβαλλόμενη παγκόσμια τάξη, σύμφωνα με τους στόχους της έξυπνης εξειδίκευσης. Το ετήσιο Φόρουμ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, που πραγματοποιείται στην Αλεξανδρούπολη από το 2023, έχει ως στόχο να "αναδείξει τον κρίσιμο οικονομικό και γεωστρατηγικό ρόλο της περιοχής και τις μελλοντικές οικονομικές δυνατότητές της" στο πλαίσιο αυτών των αλλαγών - συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας της Αλεξανδρούπολης να γίνει ένας στρατηγικός "περιφερειακός εμπορικός, ενεργειακός και μεταφορικός κόμβος" (East Macedonia Thrace Forum, n.d.^[38]). Η βελτίωση των υποδομών, ιδίως των σιδηροδρομικών συνδέσεων, είναι το κλειδί για την αξιοποίηση αυτών των δυνατοτήτων και για να μπορέσει η περιοχή να ευημερήσει μακροπρόθεσμα (Marghelis, 2024^[9]).

Οι στρατιωτικές δραστηριότητες στην περιοχή προωθούν την επιτάχυνση ορισμένων επενδύσεων σε ποικίλες υποδομές που θα βελτιώσουν τις διεθνείς συνδέσεις της. Ως βασικό παράδειγμα, η αργή πρόοδος στο έργο Sea2Sea που απασκοπεί στη σύνδεση των δύο λιμένων της περιοχής (της Αλεξανδρούπολης στα ανατολικά και της Καβάλας στα δυτικά) με το λιμάνι της Θεσσαλονίκης στην ελληνική περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας και τρία βουλγαρικά λιμάνια (Μπουργκάς, Βάρνα και Ρούσε) έπειτα από το μνημόνιο συνεργασίας που υπεγράφη αρχικά τον Σεπτέμβριο του 2017 μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας (Marghelis, 2024^[9]), με μόνο μια στρατηγική μελέτη να έχει ολοκληρωθεί (ΒΤΑ, 2023^[39]) και τη σύνδεση να μην έχει ακόμη κατασκευαστεί. Ωστόσο, κατά τη Σύνοδο Κορυφής του ΝΑΤΟ τον Ιούλιο του 2024, οι υπουργοί Άμυνας της Ελλάδας, της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας υπέγραψαν δήλωση προθέσεων για τη δημιουργία ενός Εναρμονισμένου Διαδρόμου Στρατιωτικής Κινητικότητας που θα συνδέει τη Θεσσαλονίκη, Αλεξανδρούπολη, Βάρνα και Κωνσταντζα (όπου χτίζεται η μεγαλύτερη βάση του ΝΑΤΟ στην Ευρώπη), ε σκοπό τη διευκόλυνση της ταχείας

μετακίνησης των στρατευμάτων του NATO (Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, 2024^[40]).

Ενώ στο λιμάνι της Αλεξανδρούπολης πραγματοποιείται ταχεία επέκταση των στρατιωτικών και εφοδιαστικών δραστηριοτήτων τα τελευταία χρόνια, οι δραστηριότητες αυτές παραμένουν σε μεγάλο βαθμό διαχωρισμένες από την τοπική και περιφερειακή οικονομία, περιορίζοντας τις ευκαιρίες για διασυνδέσεις της εφοδιαστικής αλυσίδας και τη διάχυση της γνώσης και της καινοτομίας. Οι αμερικανικές και NATOϊκές δυνάμεις χρησιμοποιούν το λιμάνι της Αλεξανδρούπολης από το 2020 (καθώς και, σε μικρότερο βαθμό, οι βρετανικές, ιταλικές, πορτογαλικές και γαλλικές δυνάμεις). Το λιμάνι έχει διαδραματίσει κυρίως καθοριστικό ρόλο στην αποστολή στρατιωτικών και άλλων ζωτικών προμηθειών του NATO στην Ουκρανία. Η διαδικασία ιδιωτικοποίησής του ανεστάλη το 2022 λόγω της "μεγάλης στρατηγικής, γεωπολιτικής και ενεργειακής σημασίας του λιμανιού για [την Ελλάδα]" (Reuters, 2022^[41]), και η ίδια η Κοινή Δήλωση του Φεβρουαρίου 2024 για τον Στρατηγικό Διάλογο Ηνωμένων Πολιτειών-Ελλάδας περιέγραψε το λιμάνι της Αλεξανδρούπολης, ένα από τα δύο μεγάλα λιμάνια της περιοχής μαζί με την Καβάλα, ως "ζωτικό κόμβο εφοδιαστικής, ενέργειας και εφοδιαστικής αλυσίδας" (US Department of State, 2024^[42]). λόγω της έλλειψης κατάλληλων σε κλίμακα σύγχρονων υποδομών αποθήκευσης και διακίνησης φορτίων για το σκοπό αυτό.

Οι αβέβαιες μελλοντικές γεωπολιτικές εξελίξεις επιβάλλουν στην περιοχή την ενίσχυση διαφοροποιημένων ευκαιριών που αξιοποιούν τη στρατηγική της θέση. Για παράδειγμα, ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της ΕΕ στηρίζει τις υποδομές φόρτωσης υψηλής ταχύτητας σιτηρών στο λιμάνι της Αλεξανδρούπολης, μέσω των οποίων θα μπορούσε να αρχίσει η διαχείριση ουκρανικών σιτηρών ήδη από το 2025-2026 (ως η συντομότερη χερσαία οδός μεταξύ της Ουκρανίας και της Μεσογείου και η συντομότερη θαλάσσια οδός μεταξύ της Ευρώπης, της περιοχής της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής (MENA) και των ασιατικών χωρών), δημιουργώντας ευρύτερες ευκαιρίες εξειδίκευσης για την περιοχή στον τομέα αυτό, καθώς και ευκαιρίες επέκτασης των δεσμών της εφοδιαστικής αλυσίδας με τις εμπλεκόμενες χώρες.

Εν τω μεταξύ, μεγάλες επενδύσεις τοποθετούν ήδη την περιοχή ως αναδυόμενη ευρωπαϊκή ενεργειακή πύλη και κόμβο εφοδιασμού. Η νέα πλωτή μονάδα αποθήκευσης και επαναεριοποίησης υδρογονοποιημένου φυσικού αερίου (FSRU) στο λιμάνι της Αλεξανδρούπολης ξεκίνησε την εμπορική της λειτουργία τον Οκτώβριο του 2024. Ωστόσο, η εμπορική προσβασιμότητα του λιμανιού για τις επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες στην περιοχή παραμένει τόσο θεσμικά περιορισμένη λόγω της πολύπλοκης δημόσιας διακυβέρνησης³⁴ όσο και λειτουργικά περιορισμένη 2024 (Gastrade, 2024^[43])- είναι η πρώτη FSRU στην Ελλάδα και ανακηρύχθηκε έργο κοινού ενδιαφέροντος της ΕΕ το 2013, με την Ευρώπη να εγκρίνει την παροχή ελληνικής κρατικής ενίσχυσης για το έργο το 2021 (Επιτροπή, 2021^[44]). Το FSRU συμβάλλει στην ασφάλεια και τη διαφοροποίηση του ενεργειακού εφοδιασμού στην Ελλάδα και την Ευρώπη. Αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του έργου του Κάθετου Διαδρόμου Φυσικού Αερίου για την Ανατολική Ευρώπη (η σχεδιαζόμενη επέκταση του αγωγού διασύνδεσης μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας εξαρτάται κυρίως από το FSRU), καθιστώντας το ενεργειακή πύλη για τουλάχιστον εννέα χώρες. Έργα βάθυνσης και σύνδεσης της νέας εμπορικής προβλήτας με τη νέα περιφερειακή οδό της Αλεξανδρούπολης βρίσκονται επίσης σε εξέλιξη (Οργανισμού Λιμένος Αλεξανδρούπολης Α.Ε., 2024^[45]), που περιλαμβάνονται στο πακέτο κινήτρων NextGenerationEU μετά το COVID-19 (που χρηματοδοτείται μέσω του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της ΕΕ και του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας "Ελλάδα 2.0") (2021^[46]). Εν τω μεταξύ, οι εργασίες επέκτασης του ιδιωτικού εμπορικού λιμένα Καβάλας ολοκληρώθηκαν το 2019 (Οργανισμός Λιμένος Καβάλας Α.Ε., n.d.^[47]). Το λιμάνι της Καβάλας, το οποίο επωφελείται από την απευθείας σύνδεση με την Εγνατία Οδό (μέρος του Διευρωπαϊκού Δικτύου Μεταφορών), πρόκειται να αναλάβει τη μεταφορά χύδην φορτίων που διεκπεραιώνονται από τα δύο άλλα μικρά λιμάνια στην υποπεριοχή TL3 Καβάλας-Θάσου, με τη Λιμενική Αρχή να δίνει έμφαση στην παροχή υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας, υπογράφοντας μνημόνιο συνεργασίας με το λιμάνι της Αλεξάνδρειας στην Αίγυπτο

³⁴ Τα ελληνικά υπουργεία Μεταφορών και Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής έχουν αμφότερα εποπτικό ρόλο όσον αφορά τις λειτουργίες και τους κανονισμούς στο λιμάνι της Αλεξανδρούπολης, ενώ τα θέματα ασφάλειας εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του υπουργείου Άμυνας.

και επιδιώκοντας την αύξηση του τουρισμού κρουαζιέρας στο επιβατικό της λιμάνι (ό.π.).

Οι σιδηροδρομικές και ενεργειακές συνδέσεις της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης πρόκειται επίσης να επωφεληθούν από τη συμμετοχή της Ελλάδας στην "Πρωτοβουλία των Τριών Θαλασσών", επεκτείνοντας την συμμετοχή της περιοχής στις διεθνείς αγορές. Η Ελλάδα προσχώρησε στην Πρωτοβουλία το 2023, ως το 13^ο μέλος αυτής της άτυπης διακυβερνητικής πλατφόρμας πολιτικού επιπέδου που συγκεντρώνει χώρες της ΕΕ στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη μεταξύ της Βαλτικής, της Μαύρης και της Αδριατικής Θάλασσας, οι οποίες αποτελούν σχεδόν το ένα τρίτο της επιφάνειας της ΕΕ και τείνουν να έχουν χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ από τον μέσο όρο της ΕΕ, αλλά με ταχύτερη οικονομική ανάπτυξη (Three Seas Initiative, n.d.^[48]). Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη των ενεργειακών, μεταφορικών και ψηφιακών υποδομών των μελών και στην ενίσχυση του άξονα Βορρά-Νότου στην Ανατολική Ευρώπη (ό.π.). Ένα επενδυτικό ταμείο χρηματοδοτεί τα έργα της πρωτοβουλίας, με έξι από τα επτά έργα προτεραιότητας στην Ελλάδα να αφορούν σιδηροδρομικές γραμμές στα εδάφη της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης (ό.π.). Και πάλι, θα χρειαστούν συμπληρωματικές πολιτικές για να διασφαλιστεί ότι τα έργα αυτά θα συμβάλουν θετικά στην εδαφική συνοχή σε ολόκληρη την περιοχή και δεν θα αυξήσουν ακούσια τις εδαφικές ανισότητες.

Εξισορρόπηση της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας και της εδαφικής συνοχής

Η σημαντική ανάπτυξη υποδομών που υποστηρίζονται από την ΕΕ, όπως ο άξονας της Εγνατίας, έχουν συμβάλει καθοριστικά στη βελτίωση της διασύνδεσης της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και αποτελούν βασικό παράγοντα για την προσέλκυση επενδυτών στην περιοχή. Έργο προτεραιότητας του Διευρωπαϊκού Δικτύου, η Εγνατία Οδός συνδέει την ΕΕ με την Τουρκία, παρέχοντας έναν αναπτυξιακό άξονα μήκους 246 χιλιομέτρων Ανατολής-Δύσης, εντός της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, ενώ οι κάθετοι σε αυτόν άξονες συνδέουν την ηπειρωτική Ελλάδα με τα Βαλκάνια (Βουλγαρία και Ρουμανία) και την Ανατολική Ευρώπη. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) παρείχε το μεγαλύτερο μέρος της χρηματοδότησης για τον αυτοκινητόδρομο μέσω των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του Κοινού Στρατηγικού Πλαισίου (ΚΠΣ II & III) και του Ταμείου Συνοχής, ενώ η εθνική συμμετοχή καλύφθηκε από δάνεια της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων. Η χρηματοδότηση της ΕΕ έχει συμβάλει καθοριστικά σε πολλά περιφερειακά σημαντικά έργα υποδομής (που έχουν ολοκληρωθεί ή βρίσκονται σε εξέλιξη), ιδίως στην απευθείας σιδηροδρομική σύνδεση με το λιμάνι της Αλεξανδρούπολης και στην περιφερειακή οδό της πόλης της Αλεξανδρούπολης. Τέτοιες σημαντικές επενδύσεις σε υποδομές αποτελούν κρίσιμη προϋπόθεση για την αξιοποίηση των συμπληρωματικών πλεονεκτημάτων μεταξύ γειτονικών μικρών περιφερειών (Seunga Ryu et al., 2024^[11]).

Ωστόσο, τα μεγάλα αυτά έργα υποδομής δεν μπορούν από μόνα τους να βγάλουν την Ανατολική Μακεδονία-Θράκη από την αναπτυξιακή της παγίδα και το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας. Τα μεγάλης κλίμακας έργα υποδομής, ο ψηφιακός μετασχηματισμός και τα μεγάλα περιβαλλοντικά έργα συνήθως προωθούν τη δημιουργία κόμβων, με συγκέντρωση σε μεγάλες πόλεις μέσω των αποτελεσμάτων της συσσώρευσης και μεγαλύτερα κέρδη για τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις και τους πιο μορφωμένους εργαζόμενους, ενθαρρύνοντας τη μετανάστευση των υψηλά καταρτισμένων προς τις μεγάλες πόλεις και τους ανταγωνιστικούς τομείς, τείνοντας έτσι να ενισχύσουν τις εδαφικές ανισότητες (Rodríguez-Pose, Terrero-Dávila and Lee, 2023^[49]; Lang, Redeker and Bischof, 2022^[50]). Αντίστοιχα, και ενώ η πολιτική συνοχής της ΕΕ έχει συμβάλει καθοριστικά στην εξισορρόπηση των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών στις λιγότερο αναπτυγμένες ελληνικές περιφέρειες, έχει διαπιστωθεί ότι τα συγχρηματοδοτούμενα από την ΕΕ έργα στην Ελλάδα συνδέονται με αύξηση των ενδοπεριφερειακών εισοδηματικών ανισοτήτων, ενώ οι δαπάνες για την εκπαίδευση και την έρευνα, μαζί με τη μικρή κλίμακας δημοσιονομική στήριξη των τοπικών κοινοτήτων, παρήγαγαν πιο εξισωτικά οφέλη (Psycharis and Tselios, 2024^[15]). Τα αποτελέσματα αυτά αναδεικνύουν την ανάγκη για συμπληρωματικές πολιτικές που εστιάζουν στην ενίσχυση των ευκαιριών για τους εργαζόμενους με χαμηλότερη ειδίκευση, τις ΜΜΕ και τις πιο αγροτικές περιοχές - συνολικά, την ανάγκη για μια προσέγγιση της δημόσιας πολιτικής περιφερειακής

ανάπτυξης με βάση τον τόπο και με επίκεντρο τον άνθρωπο (ό.π.).

Η προώθηση των δευτερογενών επιδράσεων στις ΜΜΕ είναι το κλειδί για τη μεγιστοποίηση και τη διανομή των πλεονεκτημάτων ανταγωνιστικότητας σε ολόκληρη την περιοχή από τις μεγάλες επενδύσεις σε υποδομές και ξένες επενδύσεις. Τα πλεονεκτήματα της περιοχής στην καινοτομία προϊόντων και διαδικασιών από τις επιχειρήσεις (συμπεριλαμβανομένων των καινοτόμων ΜΜΕ που συνεργάζονται) (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2023^[51]) αποτελούν τη βάση για την προώθηση της μεταφοράς γνώσης και καινοτομίας σε ολόκληρη την περιοχή, μετατοπίζοντας σταδιακά τις βιομηχανικές δραστηριότητες της σε τμήματα υψηλότερης προστιθέμενης αξίας των παγκόσμιων αλυσίδων αξίας. Η αξιοποίηση αυτής της δυναμικής απαιτεί την υπέρβαση των γενικά χαμηλών επιπέδων κοινωνικής εμπιστοσύνης της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και άλλων ελληνικών περιφερειών και τα οποία τείνουν να εμποδίζουν τη συστημικότερη τοπική συνεργασία, σημειώνοντας ότι η επιχειρηματική καινοτομία είναι συχνά το αποτέλεσμα συνεργατικών προσπαθειών στις οποίες οι επιχειρήσεις αλληλεπιδρούν και ανταλλάσσουν γνώσεις και πληροφορίες με άλλους εταίρους (Cusmano, 2018^[51]). Η ψηφιακή μετάβαση διευκολύνει αυτή τη στροφή προς την "ανοικτή καινοτομία", μειώνοντας την ανάγκη για επενδύσεις κεφαλαίου που σχετίζονται με την καινοτομία, η οποία με τη σειρά της καθιστά την επιχειρηματική καινοτομία πιο προσιτή στις ΜΜΕ (ό.π.) (ΟΟΣΑ, 2010^[52]).

Η βελτίωση της ψηφιακής διασύνδεσης είναι απαραίτητη, όχι μόνο για την ανάπτυξη τοπικών καινοτομιών και την προσέλκυση επενδυτών, ταλέντων και επισκεπτών στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, αλλά και για την αντιμετώπιση των εδαφικών ανισοτήτων. Η υστέρηση της ψηφιοποίησης παρεμποδίζει τις επιχειρηματικές λειτουργίες και την ανταγωνιστικότητα, περιορίζοντας τις δυνατότητες καινοτομίας και συμμετοχής στις ολοένα και περισσότερο παγκοσμιοποιημένες αγορές υπηρεσιών, καθώς η ψηφιοποίηση διευκολύνει μια πιο αποκεντρωμένη προσέγγιση σε ορισμένους τρόπους παραγωγής και παροχής υπηρεσιών και επιτρέπει την εξ αποστάσεως εργασία. Εκτός από την παρεμπόδιση της προσέλκυσης επενδυτών και ταλέντων, η επί του παρόντος χαμηλή ψηφιακή συνδεσιμότητα της περιοχής αποτελεί εμπόδιο στην καταπολέμηση της ερημοποίησης και στην παροχή υποστήριξης στους αυξανόμενους ηλικιωμένους πληθυσμούς της, ιδίως στις λιγότερο πυκνοκατοικημένες περιοχές - σε τελική ανάλυση, αποτελεί απειλή για την εδαφική συνοχή. Η αποτελεσματική ανάπτυξη της ψηφιακής υποδομής στην περιοχή περιπλέκεται από το σχετικά αγροτικό προφίλ της περιοχής, καθώς περίπου το ένα τρίτο του πληθυσμού της κατοικεί εκτός αστικών περιοχών, ποσοστό που υπερβαίνει τόσο τον εθνικό όσο και τον μέσο όρο της ΕΕ (ΟΟΣΑ, 2020^[53]). Το επιχειρησιακό πρόγραμμα 2021-2027 της Περιφέρειας περιλαμβάνει ως βασικό στόχο τη βελτίωση της ψηφιακής συνδεσιμότητας και των ψηφιακών δεξιοτήτων, με στοχευμένα μέτρα για την ανάπτυξη και αναβάθμιση των δημόσιων ψηφιακών υποδομών και υπηρεσιών τόσο σε περιφερειακή όσο και σε τοπική κλίμακα (Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας – Θράκης, 2021^[4]).

Το Στρατηγικό Σχέδιο της Περιφέρειας για την Τουριστική Ανάπτυξη που βρίσκεται σε εξέλιξη παρέχει έναν ακόμη μοχλό για την προώθηση της βιώσιμης, χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης και την ενίσχυση της εδαφικής συνοχής. Το Σχέδιο, το οποίο συντονίζεται από τον θεματικό Αντιπεριφερειάρχη Τουρισμού και υποστηρίζεται από δημόσιες διαβουλεύσεις με ενδιαφερόμενους φορείς από όλες τις Περιφερειακές Ενότητες, περιλαμβάνει τη χαρτογράφηση των περιφερειακών τουριστικών πόρων για την ανάπτυξη θεματικών τουριστικών διαδρομών σε όλη την περιοχή, με όραμα την ανάπτυξη θεματικού τουρισμού όλο το χρόνο (Γιαουρί, 2024^[54]). Εκτός από την μη ισορροπημένη χωρική κατανομή των ροών επισκεπτών που αναφέρθηκε παραπάνω και την υψηλή εποχικότητα των ροών αυτών, τα οικονομικά οφέλη από την τουριστική δραστηριότητα σε επίπεδο περιφέρειας φέρονται να περιορίζονται επί του παρόντος από την έλλειψη τοπικών συνδέσεων της αλυσίδας εφοδιασμού (για παράδειγμα, που αφορούν τα τοπικά γεωργικά προϊόντα και τις βιοτεχνίες). Αυτή η έλλειψη διασυνδέσεων οδηγεί κυρίως σε περιορισμένες θετικές επιπτώσεις των all-inclusive θέρετρων, όπου οι τουρίστες που διαμένουν τείνουν να μην ξοδεύουν ποσά σε άλλες τοπικές επιχειρήσεις (Velissariou, Belias and Raptopoulos, 2020^[55]). Η βελτίωση των τοπικών οικονομικών πολλαπλασιαστών της αυξημένης τουριστικής δραστηριότητας και των επενδύσεων γύρω από τα χαρτογραφημένα περιουσιακά στοιχεία και τα υφιστάμενα τοπικά συγκριτικά

πλεονεκτήματα (διατηρώντας παράλληλα αυτά τα πολιτιστικά και φυσικά περιουσιακά στοιχεία) απαιτεί στοχευμένες πρωτοβουλίες συνεργασίας μεταξύ περιφερειακών και τοπικών αρχών, επιχειρήσεων και της κοινωνίας των πολιτών, όπως για παράδειγμα η ανάπτυξη ενός οικοσυστήματος γύρω από τον οινοτουρισμό στην υποπεριοχή Δράμας (Karampatea et al., 2024^[21]). Τέτοιες τουριστικές πρωτοβουλίες μπορούν να βασιστούν σε υφιστάμενους μηχανισμούς διασυνοριακής συνεργασίας, για παράδειγμα το έργο "Borderless Culture" που διεξάγεται μεταξύ 2017 και 2021 στο πλαίσιο του προγράμματος Interreg Ελλάδα-Βουλγαρία της ΕΕ για κοινές τουριστικές επενδύσεις και μάρκετινγκ. Με συνολικό προϋπολογισμό 1,3 εκατ. ευρώ, το έργο επιδίωξε να ενσωματώσει σημαντικά, διασυνοριακά "ιστορικά και αρχαιολογικά περιουσιακά στοιχεία σε έναν βιώσιμο θεματικό τουριστικό προορισμό", μέσω μικρών παρεμβάσεων σε υποδομές, τεκμηρίωσης καλών πρακτικών και ανάπτυξης εκπαιδευτικού υλικού για επιχειρηματικούς (Interreg Greece-Bulgaria, n.d.^[56]).

Προετοιμασία για την κλιματική αλλαγή και την πράσινη μετάβαση

Η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη είναι σε θέση να διαδραματίσει ανταγωνιστικό ρόλο στην πράσινη μετάβαση, αξιοποιώντας τα ενεργειακά της πλεονεκτήματα και τα πράσινα διαπιστευτήρια των καινοτόμων επιχειρήσεων της. Η αξιοποίηση των περιφερειακών συγκριτικών πλεονεκτημάτων στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, με έμφαση στη γεωθερμία, αποτελεί έργο στρατηγικής σημασίας για την Περιφέρεια (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, n.d.^[57]). Το έργο αυτό είναι ευθυγραμμισμένο με τις προτεραιότητες που καθορίζονται στο Εθνικό Σχέδιο Ενέργειας και Κλίματος της Ελλάδας για την περίοδο 2019-2030 (Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, 2019^[58]) (Ελληνικό Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, 2019^[35]). Εκτός από τις σημαντικές ΑΞΕ στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας που έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία χρόνια, η περιοχή μπορεί να βασιστεί σε σημαντικά "πράσινα" βιομηχανικά περιουσιακά στοιχεία, καθώς και σε πρωτοβουλίες και καινοτομίες βιωσιμότητας του ιδιωτικού τομέα. Ως αξιοσημείωτο παράδειγμα, η Βιομηχανική Περιοχή Κομοτηνής στην υποπεριοχή TL3 της Ροδόπης φιλοξενεί, μεταξύ άλλων, μια νέα μονάδα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με αεριοστρόβιλο συνδυσασμένου κύκλου (που αναμένεται να τεθεί σε πλήρη λειτουργία στις αρχές του 2025) και μια προηγμένη μονάδα ανακύκλωσης μπαταριών που προωθεί καλύτερες πρακτικές ανακύκλωσης σε ολόκληρη την Ελλάδα (Πλαίσιο 2). Κατά την ανάπτυξη οικολογικότερων οικονομικών δραστηριοτήτων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, υπάρχει ένα σημαντικό αντιστάθμισμα για την Ανατολική Μακεδονία-Θράκη στη διατήρηση του φυσικού της κεφαλαίου - ένα από τα ισχυρότερα στοιχεία ελκυστικότητας - που απαιτεί ολοκληρωμένο χωροταξικό σχεδιασμό για τη διαχείριση πιθανών συγκρούσεων χρήσης γης.

Πλαίσιο 2. Πράσινη αποστολή της Sunlight Recycling: βελτίωση της ανακύκλωσης μπαταριών σε όλη την Ελλάδα

Η Sunlight Recycling, μία από τις πιο προηγμένες εγκαταστάσεις ανακύκλωσης μπαταριών μολύβδου οξέος στην Ευρώπη, ιδρύθηκε στη Βιομηχανική Περιοχή Κομοτηνής το 2014, μετά από επένδυση 31 εκατ. ευρώ από τη μητρική πολυεθνική Sunlight Group, η οποία λειτουργεί επίσης το εργοστάσιο κατασκευής μπαταριών Sunlight που βρίσκεται στην Ξάνθη. Η μονάδα ανακύκλωσης απασχολούσε σχεδόν 100 άτομα το 2023 και τώρα αναπτύσσεται σε μια συμπληρωματική πιλοτική γραμμή ανακύκλωσης ιόντων λιθίου για να καλύψει ένα αναγνωρισμένο κενό στην εθνική αγορά ανακύκλωσης μπαταριών.

Το 2016, ο Όμιλος Sunlight εγκαινίασε την Πράσινη Αποστολή για την αύξηση της ευαισθητοποίησης του κοινού και των επιχειρήσεων και των πρακτικών σχετικά με τη σωστή ανακύκλωση των μπαταριών μολύβδου-οξέος και την κυκλική οικονομία. Οι μπαταρίες αυτές χρησιμοποιούνται καθημερινά από τη βιομηχανία και το κοινό και προέρχονται κυρίως από οχήματα (αυτοκίνητα, φορτηγά, μοτοσικλέτες), καθώς και από περονοφόρα ανυψωτικά μηχανήματα, UPS, συστήματα

³⁵ Τα έργα στρατηγικής σημασίας ορίζονται από τις διαχειριστικές αρχές των περιφερειακών και τομεακών προγραμμάτων 2021-2027, λαμβάνοντας υπόψη τη συμβολή τους σε συγκεκριμένους στόχους του προγράμματος, τη σημασία τους σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, τη μοναδικότητά τους, τον καινοτόμο χαρακτήρα τους και το χρηματοδοτικό τους μέγεθος (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, n.d.^[57]).

συναγερμού και εφεδρικό φωτισμό. Μόνο το 50% των χρησιμοποιημένων μπαταριών μολύβδου-οξέος στην Ελλάδα εκτιμάται ότι συλλέγεται και ανακυκλώνεται (σε σύγκριση με το 95% που επιτυγχάνεται σε ολόκληρη την ΕΕ), ενώ ένα μεγάλο ποσοστό ανακυκλώνεται παράνομα και προκαλεί αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Μέχρι σήμερα, η Πράσινη Αποστολή έχει δημιουργήσει σχεδόν 100 "Πράσινα Σημεία" σε όλη την Ελλάδα, όπου οι παλιές μπαταρίες μπορούν να διατίθενται προς ανακύκλωση και έχει παράσχει πληροφορίες σε 14.000 ελληνικές επιχειρήσεις που παράγουν ή διαχειρίζονται σημαντικές ποσότητες βιομηχανικών αποβλήτων μέσω στοχευμένων εκστρατειών επικοινωνίας και εργαστηρίων.

Πηγές: (Sunlight Group, n.d.^[59]); (Group Olympia, n.d.^[60])

Οι πυρκαγιές του 2023 έφεραν στο προσκήνιο ανησυχίες σχετικά με την προσαρμογή της περιοχής στην κλιματική αλλαγή, όπου κάτοικοι και επιχειρήσεις εγκατέλειψαν την υποπεριοχή του Έβρου μετά τις πυρκαγιές, αναδεικνύοντας, πέρα του οικονομικού τους κόστους, τις επιπτώσεις των φυσικών καταστροφών στην εμπιστοσύνη των διαμένωντων. Σε ολόκληρη την Ελλάδα, μόνο το 5% των οικονομικών ζημιών που προκαλούνται από ακραία γεγονότα που σχετίζονται με τον καιρό και το κλίμα είναι κατά μέσο όρο ασφαλισμένο (Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος, 2024^[3]), αυξάνοντας τους οικονομικούς κινδύνους για τους κατοίκους και τους επενδυτές στις πιο εκτεθειμένες περιοχές. Ο μετριασμός των κλιματικών κινδύνων θεωρείται ζήτημα εσωτερικής ασφάλειας και ασφάλειας των υποδομών, με τμήματα του σιδηροδρομικού δικτύου της Ελλάδας να παραλύουν για μήνες το 2023 λόγω της πυρκαγιάς, με αποτέλεσμα την αυξημένη εμπλοκή των ενόπλων δυνάμεων στην αντιμετώπιση τέτοιων καταστροφών στη βορειοανατολική Ελλάδα (Marghelis, 2024^[9]). και τη σύσταση εθνικής διοίκησης κατασκευών και διαχείρισης φυσικών καταστροφών το επόμενο έτος (Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, 2024^[61]).

Το Περιφερειακό Σχέδιο για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, που ξεκίνησε το 2022, προβλέπει παρεμβάσεις προσαρμογής στο άμεσο μέλλον (2022-2025) και μέχρι το 2030. Το Σχέδιο διαρθρώνεται γύρω από τρεις άξονες: (1) ηγεσία και ενίσχυση της διοικητικής ικανότητας, (2) προώθηση και διάδοση γνώσεων και δεξιοτήτων και (3) ενίσχυση της ανθεκτικότητας σε τομείς προτεραιότητας (Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας – Θράκης, 2022^[62])- όλα αυτά συνδέονται στενά με τις προτεραιότητες της ΕΕ (ιδίως με την Πράσινη Συμφωνία και το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης) και επιδιώκουν τελικά την προώθηση της βιώσιμης, χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης και της καινοτομίας. Η διακυβέρνηση και η εξειδίκευση της προσαρμογής στην περιοχή πρόκειται επίσης να επωφεληθούν από τη συμμετοχή στο έργο της διαπεριφερειακής συνεργασίας RESIST, ένα πενταετές έργο που χρηματοδοτείται στο πλαίσιο της αποστολής της ΕΕ "Προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή" και στο οποίο συμμετέχουν 12 ευρωπαϊκές περιφέρειες (RESIST, n.d.^[63]). Στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, οι δραστηριότητες θα επικεντρωθούν στην εφαρμογή της τεχνογνωσίας από τη Νοτιοδυτική Φινλανδία για τη χρήση λύσεων που βασίζονται στη φύση στη συγκράτηση των πλημμυρών, την προστασία της ποιότητας του νερού από τη ρύπανση και τη διαχείριση της λειψυδρίας για άρδευση. Η υλοποίηση θα στοχεύει επίσης στην αύξηση της εμπλοκής των ενδιαφερόμενων φορέων, στη συλλογή δεδομένων κόστους-οφέλους και στην ανάπτυξη μιας εφαρμογής για συστήματα προειδοποίησης πλημμυρών και κατάστασης της ποιότητας του νερού (ό.π.).

Επιτυγχάνοντας το στόχο: καλύτερη πολυεπίπεδη διακυβέρνηση για καλύτερες περιφερειακές πολιτικές ελκυστικότητας

Η Ελλάδα έχει καταβάλει σημαντικές προσπάθειες για την αποκέντρωση της λήψης αποφάσεων και τη βελτίωση του συντονισμού μεταξύ των εθνικών, περιφερειακών και τοπικών κυβερνήσεων τα τελευταία χρόνια. Η εφαρμογή των σχετικών μεταρρυθμίσεων έχει ενισχύσει την πολιτική δυναμική για την εμπλοκή των τοπικών και περιφερειακών αρχών στη χάραξη πολιτικής, σε ευθυγράμμιση με τις τάσεις της ΕΕ. Ωστόσο, παραμένουν σημαντικά κενά διακυβέρνησης και επικαλύψεις που σχετίζονται με θέματα περιφερειακής ελκυστικότητας της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και αφορούν στην πληθώρα των προγραμμάτων, της πηγής χρηματοδότησης και της λήψης αποφάσεων.

Παρά τις δύο μεταρρυθμίσεις αποκέντρωσης τα τελευταία 15 χρόνια, η κυβερνητική δομή της Ελλάδας παραμένει σε μεγάλο βαθμό συγκεντρωτική. Το 2010, η μεταρρύθμιση του Καλλικράτη μετέτρεψε τις 13 διοικητικές περιφέρειες της χώρας³⁶ σε αυτοδιοικούμενες περιφέρειες με άμεσα εκλεγμένους διοικητές και συμβούλια. Οι αρμοδιότητες που μεταφέρθηκαν περιλάμβαναν τον περιφερειακό σχεδιασμό, τις μεταφορές, την απασχόληση και την εκπαίδευση. Με τη μεταρρύθμιση ανατέθηκαν περισσότερες αρμοδιότητες στους δήμους (κυρίως σε θέματα αστικού σχεδιασμού και περιβάλλοντος), οι οποίοι μειώθηκαν από 1.033 σε 325 μέσω υποχρεωτικών συγχωνεύσεων για να διευκολυνθούν οι οικονομίες κλίμακας. Δημιουργήθηκαν επτά νέες αποκεντρωμένες αρχές, με επικεφαλής έναν Γενικό Γραμματέα που διορίζεται από το Υπουργείο Εσωτερικών, για την εποπτεία των περιφερειακών κυβερνήσεων και των δήμων, με αρμοδιότητες στον περιφερειακό και αστικό σχεδιασμό, την προστασία του περιβάλλοντος, τη μετανάστευση και την ενεργειακή πολιτική. Ορισμένα στοιχεία της μεταρρύθμισης του Καλλικράτη δεν εφαρμόστηκαν ποτέ πλήρως, όπως το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα για την Τοπική Αυτοδιοίκηση (Skiadas and Ftaklaki, 2020^[64]). Η μεταρρύθμιση του Κλεισθένη του 2018 προσπάθησε να αντιμετωπίσει τις επικαλύψεις και τις ασαφείς αναθέσεις αρμοδιοτήτων, με έμφαση στους δήμους. Περιελάμβανε μέτρα για την απλούστευση των χρηματοδοτικών κατανομών, τη μεταρρύθμιση του συστήματος εποπτείας, την αύξηση της συμμετοχής των πολιτών και της δημόσιας διαβούλευσης και την ενίσχυση του στρατηγικού σχεδιασμού και της διαδημοτικής συνεργασίας. Μεταγενέστερες τροποποιήσεις μετέφεραν αρμοδιότητες από τα δημοτικά συμβούλια στις Οικονομικές Επιτροπές και Επιτροπές Ποιότητας Ζωής, αφού η καθιέρωση της απλής αναλογικής στις εκλογές τοπικής αυτοδιοίκησης του 2019 έφερε προκλήσεις στη διακυβέρνηση, καθώς πολλές δημοτικές αρχές δεν είχαν πλειοψηφία.

Οι 13 διοικητικές περιφέρειες της Ελλάδας διαθέτουν από ένα πολυετές Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της ΕΕ, το οποίο περιγράφει έργα και δράσεις περιφερειακής κλίμακας, που χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ+) (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, 2021^[65]). Οι περιφέρειες επωφελούνται επίσης από τα τομεακά προγράμματα της Πολιτικής Συνοχής και διαχειρίζονται επιμέρους δράσεις του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) για την Ελλάδα. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 5,4% των συνολικών εθνικών κονδυλίων του ΠΑΑ για την περίοδο 2014-2022 προορίζεται για την τοπική ανάπτυξη με πρωτοβουλία των κοινοτήτων (CLLD), το οποίο είναι το πιο εκ των κάτω προς τα πάνω χωρικό όργανο στο πλαίσιο της χρηματοδότησης πολλαπλών ταμείων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2024^[66]). Η Αρχή Σχεδιασμού κάθε περιφέρειας είναι υπεύθυνη για την υλοποίηση του προγράμματός της υπό την ηγεσία ενός εκλεγμένου Διοικητή. Ωστόσο, τα περισσότερα μέσα πολιτικής που είναι διαθέσιμα στις

³⁶ Οι 13 διοικητικές περιφέρειες της Ελλάδας ευθυγραμμίζονται με τις στατιστικές περιφέρειες TL 2, όπως ορίζονται από τα εδαφικά του ΟΟΣΑ (ΟΟΣΑ, 2022^[110]).

περιφέρειες παραμένουν σχεδιασμένα και διαχειρίζονται σε εθνικό επίπεδο (Tolias and Arregui Pabollet, 2021^[11]).

Καθώς ο υψηλός βαθμός συγκεντρωτισμού επεκτείνεται και στα δημόσια οικονομικά, οι περιφερειακές αρχές στην Ελλάδα αντιμετωπίζουν σημαντικούς οικονομικούς περιορισμούς και περιορισμούς ικανοτήτων, οι οποίοι έχουν επιδεινωθεί από τα μέτρα λιτότητας. Οι περιφερειακές αρχές αντιπροσώπευαν μόνο το 6,5% των δημόσιων δαπανών της Ελλάδας το 2020, μέγεθος χαμηλότερο από το 34% και το 40% που είναι ο μέσος όρος στην ΕΕ και τον ΟΟΣΑ, αντίστοιχα (SNG-WOFI, 2022^[67]). Οι άμεσες περιφερειακές επενδύσεις³⁷, ένας βασικός μοχλός για την περιφερειακή βιώσιμη ανάπτυξη, την ανάπτυξη και την ελκυστικότητα εν τω μεταξύ ανήλθαν μόλις στο 31,2% των επενδύσεων της γενικής κυβέρνησης (ΟΟΣΑ, 2014^[68]). Οι ελληνικές περιφέρειες έχουν κατά μέσο όρο τα τρίτα χαμηλότερα κατά κεφαλήν έσοδα στον ΟΟΣΑ, μόλις 242 δολάρια ΗΠΑ σε ΔΝΤ (σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 4.101 δολάρια ΗΠΑ σε ΔΝΤ), ενώ οι ελληνικοί δήμοι έχουν τη δεύτερη χαμηλότερη αναλογία εσόδων προς το ΑΕΠ (ΟΟΣΑ, 2024^[69]). Οι περιφερειακές αρχές στην Ελλάδα δεν λαμβάνουν επίσης κανένα φορολογικό έσοδο (ό.π.). Τα μνημόνια συνεννόησης που υπέγραψε η Ελλάδα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο το 2010, το 2012 και το 2015, τα οποία είχαν ως στόχο τη μείωση των δημόσιων δαπανών ως απάντηση στην ελληνική κρίση χρέους, είχαν άμεσες επιπτώσεις τόσο στις εθνικές όσο και στις περιφερειακές διοικήσεις - καθορίζοντας οριζόντιες μειώσεις στις λειτουργικές δαπάνες, το επίπεδο του προσωπικού και τους μισθούς.

Στην περίπτωση της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, η εποπτεία των ξένων επενδύσεων και των προγραμμάτων της ΕΕ είναι διοικητικά πιο κατακερματισμένη από ό,τι στις περισσότερες ελληνικές περιφέρειες. Οι Διευθύνσεις Αναπτυξιακού Προγραμματισμού των περιφερειών είναι αρμόδιες για την αξιολόγηση επενδυτικών σχεδίων κάτω του 1 εκατ. ευρώ, ενώ το εθνικό Υπουργείο Ανάπτυξης αξιολογεί τις προτάσεις ΑΞΕ άνω του 1 εκατ. ευρώ στις περιπτώσεις (Υπουργείο Ανάπτυξης, 2021^[70]). Ωστόσο, ο Τομέας Μακεδονίας-Θράκης του ελληνικού Υπουργείου Εσωτερικών, ο οποίος έχει την αρμοδιότητα των τριών περιφερειών TL2 της Δυτικής Μακεδονίας, της Κεντρικής Μακεδονίας και της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, είναι υπεύθυνος για την αξιολόγηση επενδυτικών προτάσεων στις περιφέρειες αυτές ύψους 1 έως 3 εκατ. ευρώ και συμμετέχει στη διαχείριση και το συντονισμό ορισμένων ευρωπαϊκών προγραμμάτων χρηματοδότησης (Interreg - IPA CBC, n.d.^[71]). Αποστολή του Τομέα είναι η προώθηση της πρότυπης περιφερειακής ανάπτυξης, η προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και η προώθηση της συνεργασίας με τις χώρες των Βαλκανίων και της Μαύρης Θάλασσας σε θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης, υποδομών και τουρισμού. Οι σημερινές αρμοδιότητές του αποτελούν κατάλοιπο μιας πολύ ευρύτερης αρμοδιότητας παλαιότερα: το χαρτοφυλάκιο ιδρύθηκε για πρώτη φορά το 1974 ως Υπουργείο Βορείου Ελλάδος, έγινε γενική γραμματεία το 2009, επανιδρύθηκε ως υπουργείο το 2012, και στη συνέχεια επανακατηγοριοποιήθηκε και πάλι στο σημερινό καθεστώς του ως υφυπουργείο το 2015.

Προηγούμενες επισκοπήσεις εδαφικής πολιτικής και διακυβέρνησης στην Ελλάδα έχουν επισημάνει τα κενά συμμετοχής και συντονισμού μεταξύ των περιφερειακών φορέων, τα οποία σχετίζονται με την έλλειψη προσέγγισης "από κάτω προς τα πάνω" στη χάραξη περιφερειακής πολιτικής, ιδίως όσον αφορά την κατανομή της χρηματοδότησης (ΟΟΣΑ, 2018^[72]; ΟΟΣΑ, 2020^[53]). Για παράδειγμα, υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης του συντονισμού μεταξύ περιφερειών και δήμων, των οποίων η συμμετοχή στα Δημοτικά Συμβούλια των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων έχει αναφερθεί ως κατακερματισμένη. Η πανδημία COVID-19 φέρεται επίσης να συνέβαλε στη μείωση της συμμετοχής των πολιτών και της κοινωνίας των πολιτών στις δημοτικές και περιφερειακές επιτροπές διαβούλευσης (Falanga, 2020^[73]). Τα ελλείμματα εμπιστοσύνης συμβάλλουν σε αυτά τα κενά: λιγότερο από το ένα τέταρτο των Ελλήνων που συμμετείχαν σε έρευνα του Ευρωβαρόμετρου το 2017 συμφώνησαν ότι «οι περισσότεροι άνθρωποι στη χώρα είναι αξιόπιστοι», ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά στην ΕΕ (Kantar,

³⁷ Οι υποεθνικές άμεσες επενδύσεις περιλαμβάνουν τον ακαθάριστο σχηματισμό κεφαλαίου και τις εξαγορές, μείον τις εκποιήσεις μη χρηματοοικονομικών μη παραγόμενων περιουσιακών στοιχείων σε υποεθνικές κυβερνήσεις. Ο ακαθάριστος σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου (ή πάγιες επενδύσεις) είναι η κύρια συνιστώσα των επενδύσεων (SNG-WOFI, 2022^[67]).

2018^[74]). Ωστόσο, για να συγκλίνουν οι ενδιαφερόμενοι φορείς στην υιοθέτηση κοινών στόχων και στρατηγικών για την ελκυστικότητα της περιοχής τους, ο διάλογος και η εμπιστοσύνη μεταξύ των φορέων είναι απαραίτητα (ΟΟΣΑ, 2023^[6]).

Ο συντονισμός της στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης της Ανατολικής Μακεδονίας έχει επωφεληθεί από την τεχνική βοήθεια του Κοινού Κέντρου Ερευνών (ΚΚΕρ) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο πλαίσιο του έργου "Higher Education for Smart Specialisation" (HESS) (Tolias and Arregui Pabollet, 2021^[11]). Το ΚΚΕρ συνεργάστηκε με την Περιφέρεια για τη διοργάνωση «ομάδων εστίασης στη διαδικασία επιχειρηματικής ανακάλυψης» για κάθε προτεραιότητα S3, συγκεντρώνοντας περιφερειακούς ενδιαφερόμενους από τον επιχειρηματικό, δημόσιο και ερευνητικό τομέα, με στόχο τον εντοπισμό καινοτόμων ιδεών έργων. Στη συνέχεια, τα «Εργαστήρια Ανάπτυξης Έργων» ανέπτυξαν περαιτέρω τις ιδέες από τις ομάδες εστίασης και επιδίωξαν να τις φέρουν πιο κοντά στην υλοποίηση, προσδιορίζοντας ευκαιρίες χρηματοδότησης και σχέδια δράσης. Στα αξιοσημείωτα οφέλη του έργου περιλαμβάνονται ο βελτιωμένος συντονισμός των σχεδίων σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, καθώς και η σύσταση μιας ομάδας εργασίας για την ανάπτυξη ενός μόνιμου συστήματος διακυβέρνησης της στρατηγικής (ό.π.).

Τα νέα Περιφερειακά Σχέδια Ανάπτυξης της Ελλάδας βελτιώνουν τη διαφάνεια στις πολιτικές περιφερειακής ανάπτυξης, με το ειδικό σχέδιο του Έβρου να ανοίγει τον δρόμο για προσεγγίσεις με βάση τον τόπο σε επίπεδο TL3 (Πλαίσιο 3). Το 2024, η ελληνική κυβέρνηση εγκαινίασε τα Περιφερειακά Σχέδια Ανάπτυξης, τα οποία περιγράφουν λεπτομερώς τα έργα και τις δράσεις που υλοποιούνται από όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης για κάθε περιφέρεια, εκτός από την Αττική (Ελληνική Δημοκρατία, 2024^[75]), σύμφωνα με τη σύσταση του ΟΟΣΑ για το 2020 για καλύτερο διατομεακό και κάθετο συντονισμό των πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης (ΟΟΣΑ, 2020^[53]). Μια δημόσια πλατφόρμα επιτρέπει στους πολίτες να βλέπουν πληροφορίες για έργα άνω του 1 εκατ. ευρώ σε κάθε περιφέρεια, περιφερειακή ενότητα και δήμο (συνολικά περίπου 6.000 έργα). Η πρωτοβουλία περιλαμβάνει έναν μηχανισμό παρακολούθησης που ενοποιεί την έως τότε κατακερματισμένη διαδικασία παρακολούθησης και αξιολόγησης των διαφόρων προγραμμάτων και έργων σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Επιπλέον, περιλαμβάνει διατάξεις για πιο στοχευμένα και συμπληρωματικά περιφερειακά σχέδια για επιλεγμένες υποπεριφέρειες του TL3, αρχικά για περιοχές που έχουν αντιμετωπίσει σοβαρές φυσικές καταστροφές ή περιλαμβάνονται στη στρατηγική της δίκαιης αναπτυξιακής μετάβασης («απολιγνιτοποίηση»), με τον Έβρο στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη να αποτελεί μία από τις πιλοτικές περιπτώσεις.

Πλαίσιο 3. Ειδικό σχέδιο ανασυγκρότησης του Έβρου για την αποκατάσταση από καταστροφές, την οικονομική ανάπτυξη και την ενίσχυση της ελκυστικότητας σε επίπεδο TL3

Εκτός από το συνολικό σχέδιο περιφερειακής ανάπτυξης της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, η Περιφερειακή Ενότητα Έβρου TL3 επωφελείται από ένα ειδικό σχέδιο για την οικονομική ανάκαμψη και ανάπτυξη της, αξιοποιώντας στοχευμένες ανακατανομές από το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2021-2027 μαζί με πρόσθετα ειδικά κονδύλια. Μετά τις καταστροφικές πυρκαγιές του Αυγούστου 2023, τον Δεκέμβριο του 2023 συστάθηκε ειδική επιτροπή για την κατάρτιση αναπτυξιακού προγράμματος για τον Έβρο, με στόχο την αναγέννηση της καμένης δασικής έκτασης, την κατασκευή υποδομών αντιπλημμυρικής προστασίας, τη στήριξη των επιχειρήσεων και την προώθηση του τοπικού τουρισμού.

Το Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα του Έβρου, που ανακοινώθηκε τον Οκτώβριο του 2024, περιλαμβάνει έργα και μέτρα συνολικού ύψους 2,83 δισ. ευρώ και συγκεκριμένα:

- Αντιμετώπιση επείγουσών αναγκών που προκλήθηκαν από τις πυρκαγιές (90 εκατ. ευρώ που διατίθενται για την περίοδο 2023-2025).
- Χρηματοδότηση 136 έργων υποδομής (2,5 δισ. ευρώ την περίοδο 2021-2030).
- Εφαρμογή 19 μέτρων πολιτικής με στόχο την "προτεραιότητα στη δημιουργία θέσεων εργασίας, την προώθηση της επιχειρηματικότητας και την ενθάρρυνση της εγκατάστασης στην περιοχή" (60 εκατ. ευρώ για την περίοδο 2025-2027).
- Χρηματοδότηση της πρωτοβουλίας "Evros After" για την περαιτέρω ανάπτυξη της (180 εκατ. ευρώ κατά την περίοδο 2025-2030)

Αξιοσημείωτα μέτρα που σχετίζονται με την ελκυστικότητα περιλαμβάνουν 1 εκατ. ευρώ για τη στήριξη υφιστάμενων τουριστικών επιχειρήσεων στο Σουφλί, την Ορεστιάδα και το Διδυμότειχο, καθώς και κίνητρα μετεγκατάστασης για την προσέλκυση νέων κατοίκων στους εν λόγω δήμους (10.000 ευρώ πληρωμή για τους πρώτους 1.000 νεοεισερχόμενους) και κίνητρα για την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας από ανέργους (14.800 ευρώ κίνητρο διαθέσιμο για έως 200 αιτούντες). Ένα νέο μουσικό σχολείο και μια κτηνιατρική σχολή στην Ορεστιάδα θα ενισχύσουν επίσης την εκπαιδευτική προσφορά της περιοχής.

Πηγή: (Ελληνική Δημοκρατία, 2024^[76]); (gtp Headlines, 2024^[77]); (Ekathimerini, 2024^[78])

Πολιτικές κατευθύνσεις για την Ανατολική Μακεδονία - Θράκη

Οι ακόλουθες εκτιμήσεις πολιτικής έχουν ως στόχο να βοηθήσουν τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να ενισχύσουν τον αντίκτυπο των στρατηγικών ελκυστικότητας στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη στις τρεις διεθνείς ομάδες-στόχους των επενδυτών, των ταλέντων και των επισκεπτών, αντλώντας από συγκεκριμένα παραδείγματα που αναπτύχθηκαν σε άλλες περιοχές που αντιμετωπίζουν παρόμοιες προκλήσεις.

1. Αξιοποίηση του εμπορικού δυναμικού του λιμανιού της Αλεξανδρούπολης μέσω της ανάπτυξης υποδομών που ανταποκρίνονται στις τοπικές ανάγκες, της προώθησης της τεχνολογίας διπλής χρήσης και της ενίσχυσης των τοπικών διασυνδέσεων.

Η αναπτυξιακή δυναμική της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης θα ωφεληθεί από τη στενότερη και σκόπιμη ευθυγράμμιση των επενδύσεων σε επιχειρήσεις ασφάλειας και άμυνας στην περιοχή με τις περιφερειακές ανάγκες και τους αναπτυξιακούς στόχους, ιδίως στο λιμάνι της Αλεξανδρούπολης. Μια τέτοια ευθυγράμμιση θα περιλάμβανε κατ' αρχάς τη διασφάλιση ότι οι επενδύσεις σε υποδομές με στρατηγικά κίνητρα μπορούν να διαδραματίσουν διπλό ρόλο στην παροχή μακροπρόθεσμης αξίας στην περιοχή. Η εξέταση του τρόπου με τον οποίο τα δίκτυα υποδομών συνδέουν τους στρατιωτικούς τόπους με τα περιφερειακά κέντρα θα μπορούσε να συμβάλει στη διασφάλιση ότι οι επενδύσεις αυτές θα ωφελήσουν την τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη εκτός των μεγάλων κέντρων, απαιτώντας πιθανώς συμπληρωματικές πολιτικές όπως τα εκπαιδευτικά προγράμματα για να αποφευχθεί η ενίσχυση των εδαφικών ανισοτήτων. Οι δραστηριότητες του NATO στο λιμάνι της Αλεξανδρούπολης και γύρω από αυτό παρέχουν μια ανεκμετάλλευτη ευκαιρία να δοθεί ώθηση στην καινοτομία και την E&A στην περιοχή μέσω αυξημένων δεσμών της αλυσίδας εφοδιασμού με τοπικές ΜΜΕ και υπηρεσίες. Οι τοπικές συμφωνίες, μεταξύ άλλων επιλογών, θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην αξιοποίηση αυτού του δυναμικού. Ο ρητός καθορισμός στα περιφερειακά έγγραφα στρατηγικής και σχεδιασμού μιας πορείας για την ανάπτυξη αγαθών διπλής χρήσης, τεχνολογιών και υποδομών³⁸ (συμπεριλαμβανομένων των δρόμων, των σιδηροδρόμων, της στέγασης, των σχολείων) θα μπορούσε να βοηθήσει στη συγκέντρωση αυτών των στοιχείων σε μια συνολική, περιφερειακά ολοκληρωμένη προσέγγιση.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι το υφιστάμενο καθεστώς και η διακυβέρνηση του λιμανιού περιορίζουν σημαντικά τη λειτουργική του ευελιξία, την ικανότητά του να ανταποκρίνεται στις εφοδιαστικές ανάγκες της περιοχής και, τελικά, την επίτευξη των στόχων της έξυπνης εξειδίκευσης, οι εθνικές και περιφερειακές αρχές θα μπορούσαν να εξετάσουν την ανάπτυξη ενός εναλλακτικού μοντέλου συνύπαρξης εμπορικού και στρατιωτικού λιμένα. Ένα τέτοιο μοντέλο θα βελτίωνε την προβλεψιμότητα και την ασφάλεια για τους επενδυτές, καθώς και για τους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς της περιοχής, διατηρώντας παράλληλα τη στρατηγική εποπτεία. Βραχυπρόθεσμα, για την αντιμετώπιση της υποαπασχόλησης του λιμανιού και τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας στη διαχείριση των φορτίων, οι επενδύσεις προτεραιότητας θα μπορούσαν να κατευθυνθούν στην αναβάθμιση του λιμενικού εξοπλισμού και στην ολοκλήρωση των εγκαταστάσεων συνδυασμένων μεταφορών.

Διεθνή παραδείγματα | Nexus: μετασχηματισμός των μεταφορών και της εφοδιαστικής γύρω από το λιμάνι Sines στο Alentejo (Πορτογαλία)

Το Nexus Agenda είναι μια στρατηγική καινοτομίας μεγάλης κλίμακας για τον τομέα των λιμένων, των πολυτροπικών μεταφορών και των μεταφορών στην Algarve, με έμφαση στην υποστήριξη και επιτάχυνση της ψηφιακής και οικολογικής

³⁸ Ο όρος "διπλής χρήσης" αναφέρεται σε αγαθά, λογισμικό και τεχνολογία, καθώς και σε υποδομές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο για πολιτικές όσο και για στρατιωτικές εφαρμογές.

μετάβασης του τομέα. Με επικεφαλής την Αρχή Λιμένων του Σινές στην Πορτογαλία, η Ατζέντα συντονίζει μια κοινοπραξία 35 εθνικών και διεθνών εκπροσώπων από τον τομέα των μεταφορών και της εφοδιαστικής, τον ακαδημαϊκό χώρο, τα ερευνητικά ιδρύματα και τις εταιρείες τεχνολογίας. Εκτιμάται ότι μέχρι το 2030, τα προϊόντα που θα δημιουργηθούν στο πλαίσιο της ατζέντας θα δημιουργήσουν 1.000 θέσεις εργασίας και θα μειώσουν το αποτύπωμα άνθρακα του λιμανιού του Sines κατά 55%.

Σχέδιο προώθησης του Πολωνικού Οργανισμού Επενδύσεων και Εμπορίου (PAIH) για την ασφάλεια υψηλής τεχνολογίας και τα αγαθά διπλής χρήσης

Η πρωτοβουλία αυτή, ένα από τα 15 τομεακά σχέδια προώθησης που προβάλλουν τα οικονομικά πλεονεκτήματα της Πολωνίας σε παγκόσμιο επίπεδο, αποσκοπεί στην τοποθέτησή της ως κορυφαίου παραγωγού καινοτόμων στρατιωτικών τεχνολογιών και τεχνολογιών διπλής χρήσης, όπως το προηγμένο σύστημα μη επανδρωμένων αεροσκαφών "FlyEye". Από το 2024 έως το 2029, η PAIH υλοποιεί, για λογαριασμό του Υπουργείου Ανάπτυξης και Τεχνολογίας, ένα πρόγραμμα προώθησης των τομεακών δυνατοτήτων της Πολωνίας μέσω του έργου "Διεθνοποίηση των MME - BRAND HUB", το οποίο αποτελεί μέρος των Ευρωπαϊκών Ταμείων για μια Σύγχρονη Οικονομία 2021-2027 (FENG). Οι δραστηριότητες περιλαμβάνουν τη συμμετοχή σε μεγάλες διεθνείς εμπορικές εκθέσεις, εκστρατείες προώθησης και εισερχόμενες εμπορικές αποστολές, υποστηρίζοντας τις πολωνικές εταιρείες στην επέκταση της παγκόσμιας εμβέλειάς τους και την προώθηση διεθνών συνεργασιών.

Πηγές: (Nexus, n.d.[79]) (PAIH, 2023[80])

2. Καλύτερη αξιοποίηση των βιομηχανικών ζωνών και θερμοκοιτίδων της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, επιδιώκοντας την εμβάθυνση των περιφερειακών τους δεσμών μέσω στοχευμένων πολιτικών και συμπράξεων.

Η αναβάθμιση των υποδομών και η παροχή προσαρμοσμένων επιχειρηματικών υπηρεσιών θα μπορούσαν να τοποθετήσουν καλύτερα τις βιομηχανικές ζώνες της περιοχής για την προσέλκυση και τη διαρκή διατήρηση επενδυτών σε βιομηχανίες υψηλής προστιθέμενης αξίας. Το ελληνικό εθνικό πλαίσιο στρατηγικών επενδύσεων και τα νέα σχέδια περιφερειακής ανάπτυξης παρέχουν από κοινού μια ισχυρή βάση για τη μεγιστοποίηση των πλεονεκτημάτων και των δευτερογενών επιπτώσεων στις MME, διασφαλίζοντας τη μακροπρόθεσμη συμβολή τους στον περιφερειακό οικονομικό ιστό. Η ενίσχυση των θετικών δευτερογενών επιπτώσεων των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) στις τοπικές MME θα μπορούσε, με τη σειρά της, να διευκολύνει την πρόσβασή τους σε ξένες αγορές και να προωθήσει την υιοθέτηση καινοτόμων διαδικασιών παραγωγής. Αυτό θα απαιτούσε την παροχή κινήτρων για την τοπική συνεργασία τόσο των εισερχόμενων όσο και των εγχώριων επιχειρήσεων.

Καθώς οι παγκόσμιοι επενδυτές λαμβάνουν όλο και περισσότερο υπόψη μη χρηματοοικονομικούς παράγοντες, όπως τα κριτήρια Περιβάλλοντος, Κοινωνίας και Διακυβέρνησης (ESG) στις επενδυτικές τους αποφάσεις, το Enterprise Greece θα μπορούσε να προωθήσει πιο ενεργά τα "πράσινα" διαπιστευτήρια βασικών βιομηχανικών ζωνών, όπως η Βιομηχανική Περιοχή Κομοτηνής, σε δυνητικούς επενδυτές και ταλέντα. Επιπλέον, οι περιφερειακές θερμοκοιτίδες θα μπορούσαν να παρέχουν κίνητρα σε επιχειρήσεις που πληρούν υψηλά κριτήρια ESG μέσω εξειδικευμένων προγραμμάτων επιχειρηματικής υποστήριξης και επιχορηγήσεων.

Σε γενικότερο επίπεδο, η ενθάρρυνση των τοπικών επιχειρήσεων να επιδεικνύουν ESG διαπιστευτήρια θα μπορούσε να τους προσφέρει πρόσβαση σε αντίστοιχες μορφές χρηματοδότησης και να τοποθετήσει την Ανατολική Μακεδονία-Θράκη ως ελκυστικό προορισμό για υπεύθυνες επενδύσεις. Οι εθνικοί κυβερνητικοί φορείς θα μπορούσαν να υποστηρίξουν τις προσπάθειες ενημέρωσης της επιχειρηματικής κοινότητας σχετικά με τα οφέλη και τις απαιτήσεις της βιώσιμης χρηματοδότησης, καθώς και να προωθήσουν την υιοθέτηση διεθνώς αναγνωρισμένων προτύπων, όπως η Ταξινόμηση της ΕΕ, η οποία αφορά την κατηγοριοποίηση, παρακολούθηση και δημοσιοποίηση των δραστηριοτήτων ESG.

Διεθνή παραδείγματα | Kilkenny Business Park: αναβάθμιση των τοπικών και περιφερειακών υποδομών στη νοτιοανατολική Ιρλανδία

Η ανάπτυξη του **Kilkenny Business Park**, που φιλοξενεί μικρομεσαίες και μεγαλύτερες επιχειρήσεις σε τομείς όπως τα φαρμακευτικά προϊόντα, οι ΤΠΕ και τα logistics, οδήγησε στη δημιουργία σημαντικών υποδομών που είναι ελκυστικές για

τις ξένες επιχειρήσεις, ενώ παράλληλα ωφελούν και τους τοπικούς παραγωγούς σε αυτή την οικονομικά καθυστερημένη περιοχή. Για παράδειγμα, η κατασκευή προηγμένων συστημάτων επεξεργασίας νερού και διαχείρισης αποβλήτων είναι ζωτικής σημασίας για τις φαρμακευτικές βιομηχανίες, ενώ τα νέα δίκτυα οπτικών ινών υψηλής ταχύτητας καλύπτουν τις απαιτήσεις των επιχειρήσεων πληροφορικής και τεχνολογίας. Επιπλέον, η αναβάθμιση των δημόσιων συγκοινωνιών και των οδικών αξόνων, που διευκολύνει τη μετακίνηση εργαζομένων και τη μεταφορά εμπορευμάτων γύρω από το πάρκο, έχει βελτιώσει σημαντικά την περιφερειακή συνδεσιμότητα. Αυτό, με τη σειρά του, επιτρέπει στο **Kilkenny** να εδραιωθεί ως ανταγωνιστικός κόμβος για τις βιομηχανίες καθαρής και υψηλής τεχνολογίας.

Βιομηχανική ζώνη που προωθεί τις περιφερειακές δεξιότητες και την ανάπτυξη στο Łódzkie (Πολωνία)

Η Ειδική Οικονομική Ζώνη (ΕΟΖ) του Łódz κατατάσσεται στην 10η θέση παγκοσμίως και στη δεύτερη θέση στην Ευρώπη, με τους κριτές των βραβείων 2023 **fDi Intelligence Global Free Zones of the Year** να σημειώνουν ότι "ο συνδυασμός υπηρεσιών υποστήριξης επιχειρήσεων, η πρόοδος των υποδομών και η προοδευτική προσέγγιση της τεχνολογίας και της βιωσιμότητας σημαίνει ότι έχει να προσφέρει πολλά περισσότερα πέρα από τα οικονομικά κίνητρα".

- **Επιχειρηματικές υπηρεσίες με στόχο των τοπικών επιχειρηματιών.** Η ΕΟΖ προσφέρει μια σειρά από προγράμματα με επίκεντρο τη μεταποίηση που απευθύνονται σε συγκεκριμένες χώρες του εξωτερικού, τομείς και θέματα. Αυτά περιλαμβάνουν ένα πρόγραμμα προσαρμοσμένο για τις ΜΜΕ στον κλάδο κατασκευής οικιακών συσκευών και το πρόγραμμα **Re_Open UK**, το οποίο βοηθά τους επιχειρηματίες να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες εμπορίου μετά το Brexit. Ένας χώρος συνεργασίας 2.000 τ.μ. στο κέντρο της πόλης παρέχει χώρους εργασίας και εκθεσιακό χώρο. Το 2023, το πρόγραμμα επιτάχυνσης νεοφυών επιχειρήσεων SEZ υποστήριξε 65 εγχώριες εταιρείες (συμπεριλαμβανομένων 59 ΜΜΕ), μαζί με 38 ξένα τεχνολογικά έργα, εκ των οποίων το ένα πέμπτο προέρχεται από την Ουκρανία. Το πρόγραμμα επιτάχυνσης προσφέρει επίσης ειδικά οικονομικά κίνητρα και υπηρεσίες για λύσεις ESG.
- **Τοπικές συμπράξεις για την ευθυγράμμιση των αναγκών εκπαίδευσης και δεξιοτήτων.** Η Επαγγελματική Σχολή Αυτοματισμού και Ρομποτικής της SEZ, υπό την ηγεσία της SEZ Łódz σε συνεργασία με το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Łódz και τρεις τοπικούς επενδυτές, αντιμετωπίζει την αυξανόμενη ζήτηση δεξιοτήτων της περιοχής στον τομέα του αυτοματισμού και της ρομποτικής, εξοπλίζοντας παράλληλα τους μαθητές με πρακτικές δεξιότητες που είναι έτοιμες για εργασία. Η Επαγγελματική Σχολή γεφυρώνει το χάσμα μεταξύ των θεωρητικών γνώσεων που διδάσκονται στα σχολεία και της ειδικής τεχνογνωσίας που απαιτείται από τις τοπικές βιομηχανίες, διασφαλίζοντας ότι οι μαθητές είναι καλά προετοιμασμένοι για να εισέλθουν στο εργατικό δυναμικό μετά την αποφοίτησή τους. Το πρόγραμμα αυτό όχι μόνο βελτιώνει τις προοπτικές απασχόλησης των μαθητών, αλλά και ενισχύει την τοπική οικονομία παρέχοντας στις επιχειρήσεις εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό που ανταποκρίνεται στις λειτουργικές τους ανάγκες, ενώ παράλληλα υποστηρίζει την καινοτομία, την ανταγωνιστικότητα και τη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη στους τομείς της μεταποίησης και της τεχνολογίας της περιοχής.

Κατευθυντήρια γραμμή της περιφερειακής στρατηγικής της Σαρδηνίας για την προσέλκυση ΑΞΕ: προώθηση της υιοθέτησης των αρχών ESG (Ιταλία)

Τον Ιανουάριο του 2024, η Περιφέρεια της Σαρδηνίας παρουσίασε ένα έγγραφο κατευθυντήριων γραμμών για να ενημερώσει μια επερχόμενη περιφερειακή στρατηγική προσέλκυσης ΑΞΕ, προωθώντας την υιοθέτηση των αρχών ESG σε όλη την αλυσίδα αξίας των επενδύσεων για την προσέλκυση περισσότερων ιδιωτικών επενδύσεων. Οι κατευθυντήριες γραμμές (αν και δεν έχουν ακόμη οριστικοποιηθεί ή εγκριθεί) αποσκοπούν στη διασφάλιση της δημιουργίας μακροπρόθεσμης αξίας για τις επιχειρήσεις και την περιοχή ευρύτερα, ενώ παράλληλα τοποθετούν προληπτικά τη Σαρδηνία ως βασικό παράγοντα για την προώθηση της πράσινης παγκοσμιοποίησης, δίνοντας ρητή προτεραιότητα στη βιωσιμότητα και αποδεικνύοντας την ευθυγράμμιση με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ).

Πηγές: (ΟΟΣΑ, 2023^[81]), (ΟΟΣΑ, επερχόμενο^[82]), (Łódz SEZ, 2024^[83]), (fDi intelligence, 2023^[84]), (ΟΟΣΑ, επερχόμενο^[85])

3. Ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης περιφερειακής στρατηγικής για την προσέλκυση, κατάρτιση και διατήρηση ταλέντων στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, προσαρμόζοντας τις πρωτοβουλίες στις σχετικές ομάδες και τα εδαφικά επίπεδα.

Οι προσπάθειες για την αντιμετώπιση των προκλήσεων του ανθρώπινου κεφαλαίου της περιοχής - από τη μετανάστευση των νέων έως την ανεργία και την έλλειψη εργατικού δυναμικού - θα ωφεληθούν από μια πιο ολοκληρωμένη και συντονισμένη προσέγγιση μεταξύ των περιφερειακών αρχών, των εργοδοτών και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Η Περιφέρεια θα μπορούσε, για παράδειγμα, να εφαρμόσει πιλοτικές πρωτοβουλίες με επίκεντρο τη διατήρηση των διεθνών ταλέντων σε καθορισμένους κλάδους προτεραιότητας. Θα μπορούσαν να διερευνηθούν στοχευμένα οικονομικά και μη οικονομικά κίνητρα για

να βοηθηθούν οι εργοδότες (συμπεριλαμβανομένου του δημόσιου τομέα) στην πρόσληψη και διατήρηση εξειδικευμένων επαγγελματιών και των οικογενειών τους από χώρες εκτός της περιοχής, με δυνατότητες για συμφωνίες συγχρηματοδότησης ώστε να διασφαλιστεί η οικονομική βιωσιμότητα τέτοιων προγραμμάτων και να προωθηθεί η ανάληψη ευθυνών από τα εμπλεκόμενα μέρη. Τα οικονομικά κίνητρα θα μπορούσαν για παράδειγμα να περιλαμβάνουν βοήθεια για τη μετεγκατάσταση, στεγαστική υποστήριξη ή φορολογικές ελαφρύνσεις, ενώ τα μη οικονομικά κίνητρα θα μπορούσαν να λάβουν τη μορφή υπηρεσιών εύρεσης εργασίας για τα μέλη της οικογένειας, βοήθειας για την εξεύρεση σχολικής εκπαίδευσης και παιδικής φροντίδας, ή προγραμμάτων που ευνοούν τη συμμετοχή των νεοεισερχόμενων σε κοινοτικές ομάδες, όπως αθλητικά σωματεία. Υπάρχουν επίσης ευκαιρίες για στοχευμένες πρωτοβουλίες για την επαναπροσέλευση ατόμων που έχουν εγκαταλείψει την περιοχή και επιθυμούν να επιστρέψουν (για παράδειγμα, όταν δημιουργούν οικογένεια) και για την επαναπροσέλευση της ελληνικής διασποράς γενικότερα.

Η προώθηση ισχυρότερων δεσμών μεταξύ σχολείων, πανεπιστημίων και ιδιωτικών βιομηχανιών θα μπορούσε να συμβάλει στην αντιμετώπιση των αναντιστοιχιών δεξιοτήτων, ενώ παράλληλα να ισχυροποιήσει τους δεσμούς έρευνας-βιομηχανίας και θα ενθαρρύνει τις τοπικές επιχειρήσεις (ιδίως τις ΜΜΕ) να υιοθετήσουν καινοτομίες προϊόντων και διαδικασιών. Η πρακτική άσκηση στο τελευταίο έτος, η μαθητεία ή τα προγράμματα καθοδήγησης θα μπορούσαν να συνδέσουν καλύτερα τους φοιτητές πανεπιστημίων, επαγγελματιών σχολών και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με επιχειρήσεις σε τομείς υψηλής ζήτησης και να βοηθήσουν περισσότερους νέους αποφοίτους να οραματιστούν το μέλλον τους στην περιοχή. Οι τοπικές συμπράξεις θα μπορούσαν επίσης να συμβάλουν στην αναβάθμιση των δεξιοτήτων και την ένταξη στην απασχόληση ανεπαρκώς αξιοποιημένων ομάδων, συμπεριλαμβανομένων των νέων, των γυναικών, των Ρομά και άλλων μειονοτήτων. Τέλος, η προώθηση πρωτοβουλιών δια βίου μάθησης και επανεκπαίδευσης θα μπορούσε να βοηθήσει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων των εργαζομένων για την πράσινη μετάβαση, μέσω της ανάπτυξης προγραμμάτων επανεκπαίδευσης μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, ιδίως για εργαζόμενους που μεταβαίνουν από παραδοσιακούς τομείς σε αναδυόμενους κλάδους.

Η καθιέρωση επίσημων εταιρικών συνεργασιών μεταξύ βιομηχανικών ζωνών ή συστάδων με περιφερειακούς παρόχους εκπαίδευσης θα μπορούσε να συμβάλει στην αντιμετώπιση των ελλείψεων σε δεξιότητες και καινοτομία στην περιοχή (ιδίως όσον αφορά τις πράσινες δεξιότητες και τεχνολογίες), παρέχοντας παράλληλα σαφέστερες διαδρομές σταδιοδρομίας μεταξύ των βιομηχανιών και μεταξύ τους, ώστε να διατηρηθούν καλύτερα τα ταλέντα στην περιοχή. Τέτοιες συμπράξεις θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, ερευνητικές συνεργασίες, διδακτορικών βιομηχανία, πρακτική άσκηση και μαθητεία ή προγράμματα καθοδήγησης.

Διεθνή παραδείγματα | Το πρόγραμμα "Η νεολαία στο Λότζ" του Γραφείου της πόλης Λότζ (στο Λότζκιε, Πολωνία)

Το Γραφείο Οικονομικής Ανάπτυξης και Διεθνούς Συνεργασίας της πόλης Λότζ ξεκίνησε το πρόγραμμα "Η νεολαία στο Λότζ" το 2008 για να αντιμετωπίσει τις καθарές μεταναστευτικές απώλειες της πόλης, καθώς μεγάλο μέρος των υψηλά μορφωμένων και νεότερων κατοίκων της φεύγει για τη Βαρσοβία. Το μοναδικό σε εθνικό επίπεδο σύστημα υποτροφιών του προγράμματος χρηματοδοτείται από 300 τοπικούς εργοδότες σε τομείς υψηλής ζήτησης. Μέχρι σήμερα έχουν υποβληθεί 10.000 αιτήσεις, ενώ 530 φοιτητές έχουν λάβει υποτροφίες. Το πρόγραμμα διευκολύνει την πρόσβαση στην επαγγελματική εμπειρία μέσω μιας ειδικής πύλης για πρακτική άσκηση και τοποθέτηση, με την καλοκαιρινή πρωτοβουλία του να επιτρέπει σε 710 εταιρείες να απασχολούν και να εκπαιδεύουν 2.400 ασκούμενους, εκ των οποίων πάνω από το 80% έλαβαν στη συνέχεια προσφορές εργασίας. Η εκπαιδευτική κάρτα του προγράμματος υποστηρίζει επίσης την καθημερινή ζωή των φοιτητών, προσφέροντας εκπτώσεις σε πολλά προϊόντα και υπηρεσίες, όπως γυμναστήρια, σχολεία ξένων γλωσσών και εστιατόρια. Το πρόγραμμα είναι πλέον ένα ευρέως αναγνωρισμένο και αξιόπιστο σήμα: το 83% των φοιτητών και το 74% των αποφοίτων λυκείου στο Λότζ το γνωρίζουν, με πολλούς να το αναγνωρίζουν αυθόρμητα ως πρωτοβουλία που επικεντρώνεται στη νεολαία. Η ψηφιακή του παρουσία είναι εξίσου ισχυρή, με πάνω από 53.000 εγγεγραμμένους χρήστες.

Προσαρμοσμένες πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της προσέλευσης, κατάρτισης και διατήρησης ταλέντων στη Dalarna (Σουηδία)

Καθώς η περιφέρεια Dalarna της Κεντρικής Σουηδίας αντιμετωπίζει το χαμηλότερο ποσοστό πληθυσμού σε ηλικία εργασίας

στη χώρα, έχει αναπτύξει καινοτόμες παρεμβάσεις με σκοπό την αύξηση της πιθανότητας να επιλέξουν τα ταλέντα να μετακομίσουν στην περιοχή και να παραμείνουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα:

'Rekryteringslots Dalarna'. Η Dalarna δημιούργησε μια ένωση για να βοηθήσει τα μέλη των οικογενειών των νεοεισερχομένων να βρουν εργασία (με ποσοστό 80% από το 2003) και να υποστηρίξει το νοικοκυριό στην αναζήτηση στέγης, σχολείων και παιδικής μέριμνας. Οι εργοδότες μπορούν να αναφέρουν στις αγγελίες εργασίας τους τη δυνατότητα λήψης αυτής της υποστήριξης.

'Επικοινωνία 1'. Αυτή η επιτυχημένη πρωτοβουλία προσέλκυσης ταλέντων ασχολείται άμεσα με τις διασυνδέσεις των κατοίκων, με μια αρχική εκστρατεία διαφημίσεων υψηλού προφίλ, που ρωτά: "Σας λείπει κάποιος; Η κόρη σας, ο παππούς σας, ο φίλος σας;" και τους καλούσε να παραπέμψουν αγαπημένα πρόσωπα που επιθυμούσαν να δουν να επιστρέφουν, συγκεντρώνοντας 2.500 ονόματα. Κατά τη διάρκεια ενός απογεύματος, η κύρια εκδήλωση σε ένα τηλεφωνικό κέντρο συγκέντρωσε 150 σημαίνοντα μέλη της κοινότητας από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα για να πραγματοποιήσουν 1.000 κλήσεις, με επακόλουθες κλήσεις στη συνέχεια. Από τα 800 νοικοκυριά που εκδήλωσαν ενδιαφέρον για μετεγκατάσταση, 400 έχουν μετακομίσει έκτοτε στην περιοχή. Το κόστος προσέλκυσης κάθε νοικοκυριού υπολογίστηκε σε 24.000 SEK (2.574 ευρώ, με 50% κάλυψη από κονδύλια της ΕΕ και 50% από εθνικούς δημόσιους πόρους), ενώ κάθε νοικοκυριό συνεισφέρει περίπου 128.000 SEK (13.730 ευρώ) ετησίως σε περιφερειακά φορολογικά έσοδα.

Συμπράξεις μεταφοράς γνώσης. Εμπνευσμένες από το πρόγραμμα του Innovate UK, αυτές οι συνεργασίες, που ξεκίνησαν το 2012 από το Πανεπιστήμιο Dalarna, βοηθούν τους πρόσφατους αποφοίτους να υπογράψουν συμβάσεις διάρκειας 1 έως 2 ετών με συμμετέχουσες ΜΜΕ για την υλοποίηση στρατηγικών αναπτυξιακών έργων, όπως η ανάπτυξη αγοράς ή προϊόντων. Προηγούμενα έργα που σχετίζονται με τη βιωσιμότητα περιλαμβάνουν τη μείωση των αποβλήτων παραγωγής ή τη μελέτη της σκοπιμότητας ενός ολόκληρου οικισμού να γίνει "εκτός δικτύου". Οι περισσότερες συμπράξεις οδηγούν σε προσλήψεις πλήρους απασχόλησης για φοιτητές εγχώριους και διεθνείς. Οι συμπράξεις ωφελούν τις τοπικές επιχειρήσεις όσον αφορά το κέρδος και την καινοτομία, καθώς το πανεπιστήμιο μέσω επιβλέποντων ακαδημαϊκών που εξασφαλίζουν τη μεταφορά γνώσεων και εμπειριών στο πανεπιστήμιο.

ReturnAs: ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα για την επαναπροσέλκυση της διασποράς στην Αστουρία (Ισπανία)

Το πρόγραμμα ReturnAs αντιπροσωπεύει μια σημαντική αλλαγή στις μεταναστευτικές πολιτικές της Αστουρίας, στοχεύοντας σε άτομα που είχαν εγκαταλείψει την περιοχή αναζητώντας νέες ευκαιρίες και τώρα επιθυμούν να επιστρέψουν. Πέρα από την παροχή οικονομικής βοήθειας, η πρωτοβουλία προσφέρει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο υποστήριξης, που περιλαμβάνει συμβουλευτικές υπηρεσίες και πόρους, σχεδιασμένο για να διασφαλίσει την ομαλή και επιτυχημένη επανένταξη των επιστρέφοντων μεταναστών. Μέσω ενός εικονικού γραφείου, το οποίο είναι διαθέσιμο σε όλους τους πρώην Αστουριανούς, οι υπεύθυνοι υποστήριξης διευκολύνουν την υλικοτεχνική υποδομή της επιστροφής και της εγκατάστασης στην περιοχή, παρέχοντας πληροφορίες για τα διάφορα κίνητρα που είναι διαθέσιμα για νέους, οικογένειες και άτομα που επιστρέφουν σε αγροτικές περιοχές. Επιπλέον, έχει διατεθεί προϋπολογισμός 400.000 ευρώ για τη δημιουργία φυσικών "Γραφείων Επιστροφής" στο Μπουένος Αίρες και στο Μαρ ντε Πλάτα της Αργεντινής, δύο μεγάλα κέντρα της αστουριανής διασποράς.

Πηγές: (ΟΟΣΑ, επερχόμενο^[82]), (ΟΟΣΑ, 2023^[86]), (ΟΟΣΑ, επερχόμενο^[87])

4. Χρήση νέων θεματικών διαδρομών με στόχο την προώθηση του βιώσιμου τουρισμού όλο το χρόνο και την πιο ισορροπημένη περιφερειακή ανάπτυξη, αξιοποιώντας τα ανεκμετάλλετα φυσικά και πολιτιστικά πλεονεκτήματα της περιοχής

Η ανάπτυξη θεματικών διαδρομών, σε συνδυασμό με τη σχετικά χαμηλή προβολή της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης στους διεθνείς τουριστικούς οδηγούς, παρέχουν την ευκαιρία στην περιοχή να τοποθετηθεί «στο χάρτη» με τους δικούς της όρους. Η προώθηση πρακτικών "αργού τουρισμού" (όπως ο οικολογικός τουρισμός, ο αγροτουρισμός και ο βιωματικός τουρισμός) που προσελκύουν επισκέπτες όλο το χρόνο και ενθαρρύνουν την εξερεύνηση πιο αγροτικών περιοχών θα μπορούσε να συμβάλει στην καλύτερη εξισορρόπηση των ροών επισκεπτών, τόσο γεωγραφικά όσο και μεταξύ των εποχών, διατηρώντας παράλληλα τους περιβαλλοντικούς και πολιτιστικούς πόρους. Για παράδειγμα, αυτό θα μπορούσε να περιλαμβάνει την ανάπτυξη ποδηλατικών και πεζοπορικών μονοπατιών που συνδέουν ιστορικά, πολιτιστικά και φυσικά μνημεία σε αγροτικές περιοχές. Η ανάπτυξη διασυνδεδεμένων διαδρομών θα μπορούσε να δημιουργήσει οικονομίες κλίμακας με τη συγκέντρωση πόρων για κοινές υποδομές, σήμανση και μάρκετινγκ, μειώνοντας έτσι το κόστος για τους μεμονωμένους προορισμούς και δημιουργώντας παράλληλα μια συνεκτική τουριστική εμπειρία. Οι διαδρομές θα μπορούσαν επίσης να αποτελέσουν ένα χρήσιμο πλαίσιο για τον εντοπισμό και την ιεράρχηση των επιλογών για την προώθηση της επιχειρηματικότητας και της βιώσιμης αύξησης των θέσεων εργασίας στους τομείς της πολιτιστικής και

δημιουργικής βιομηχανίας.

Πιο γενικά, η ενθάρρυνση της τοπικής τουριστικής αλυσίδας προσφοράς θα μπορούσε να βοηθήσει στην επίτευξη μεγαλύτερων περιφερειακών οικονομικών ωφελειών από τις υπάρχουσες ροές επισκεπτών – όχι μόνο σε περιοχές που βιώνουν το φαινόμενο του «υπερτουρισμού» όπως η Καβάλα ή που φιλοξενούν μεγαλύτερο ποσοστό τουριστικών κέντρων "all-inclusive", αλλά και σε αγροτικές περιοχές που είναι σχετικά αποκομμένες από αυτές τις κοντινές αγορές. Η προώθηση της ψηφιακής τεχνολογίας στις τουριστικές επιχειρήσεις θα μπορούσε επίσης να συμβάλει στη βελτίωση της παραγωγικότητας και της οικονομικής βιωσιμότητας του τομέα.

Καθώς η εμπλοκή των ενδιαφερομένων σε όλους τους τομείς και η συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων θα είναι απαραίτητη για την αξιοποίηση του μετασχηματιστικού δυναμικού τέτοιων προσεγγίσεων, ο εξορθολογισμός της τουριστικής διακυβέρνησης στην περιοχή μέσω της ενισχυμένης συνεργασίας μεταξύ των Δήμων θα μπορούσε να συμβάλει στην υποστήριξη αυτών των προσπαθειών (ιδίως για την ενίσχυση των τουριστικών εμπορικών σημάτων και του τοπικού μάρκετινγκ). Για παράδειγμα, οι υφιστάμενες δημοτικές πρωτοβουλίες, όπως οι εφαρμογές για κινητά τηλέφωνα, θα μπορούσαν να είναι πιο εννοποιημένες για τη μείωση του κόστους διαχείρισης, αυξάνοντας παράλληλα την προβολή της περιφερειακής τουριστικής προσφοράς για τους επισκέπτες.

Διεθνή παραδείγματα | Αύξηση της διεθνούς αναγνώρισης του πολιτιστικού πλούτου της Σαρδηνίας (Ιταλία)

Η ανακάλυψη των Γιγάντων του Mont'e Prama της Σαρδηνίας (κολοσσιαία αγάλματα που χρονολογούνται από το 900-750 π.Χ.) το 1974, έχει τροφοδοτήσει τις προσπάθειες αξιοποίησης αυτού του πολιτιστικού αγαθού για την τόνωση της ανάπτυξης στις γύρω αγροτικές περιοχές. Το Ίδρυμα Mont'e Prama, κεντρικός φορέας αυτών των προσπαθειών, εφαρμόζει επί του παρόντος μια ολοκληρωμένη εδαφική στρατηγική για την ενσωμάτωση του αρχαιολογικού χώρου στα αναπτυξιακά σχέδια της περιοχής, οραματιζόμενο ένα "museo diffuso" που θα συνδέει το Mont'e Prama με άλλες τοποθεσίες, με συνολικό στόχο την ενίσχυση του πολιτιστικού τουρισμού και τη διαφοροποίηση της τοπικής οικονομίας.

Το "Έργο Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Σαρδηνίας" έχει οδηγήσει σε μεγάλο βαθμό στην αυξανόμενη παγκόσμια αναγνώριση του Mont'e Prama. Αυτή η συνεργασία μεταξύ της Περιφέρειας και του Πανεπιστημίου Κολούμπια, η οποία χρηματοδοτείται από περιφερειακή επιχορήγηση ύψους 300.000 ευρώ, έχει ως στόχο να εμβαθύνει την κατανόηση των αρχαιολογικών πόρων της Σαρδηνίας και να αναδείξει την ιστορική τους σημασία. Διευκόλυνε την έκθεση των αγαλμάτων στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης, με προηγούμενες διεθνείς εκθέσεις στο Βερολίνο, την Αγία Πετρούπολη και τη Θεσσαλονίκη. Το πρόγραμμα εξέδωσε επίσης ένα βιβλίο (A Lost Mediterranean Culture) σχετικά με τη σημασία της ανακάλυψης των γιγάντων. Η διευρυμένη παγκόσμια ευαισθητοποίηση του Mont'e Prama εμπλουτίζει την ακαδημαϊκή και πολιτιστική αφήγηση της Σαρδηνίας, ενώ παράλληλα ενισχύει την ελκυστικότητα της περιοχής σε τουρίστες, επενδυτές και επιστήμονες, τοποθετώντας την ως σημαντικό πολιτιστικό και ιστορικό προορισμό.

Επωνυμία με βάση τον τόπο και θεματικές τουριστικές διαδρομές για την αγροτική ανάπτυξη στο Lubelskie της Ανατολικής Πολωνίας

Στην παραμεθόρια περιοχή Lubelskie της ΕΕ, οι τοπικές αρχές και οι φορείς του τουρισμού χρησιμοποιούν το εδαφικό branding για να βελτιώσουν την ελκυστικότητα της περιοχής για τους Πολωνούς και τους διεθνείς επισκέπτες, να εξισορροπήσουν καλύτερα τη χωρική κατανομή των τουριστών και να υποστηρίξουν τη βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη στις αγροτικές περιοχές. Το Land of Loess Gorges είναι ένα από τα 12 εθνικά τουριστικά εμπορικά σήματα που αναγνωρίζονται από την πολωνική κυβέρνηση, συνδέοντας 60 φορείς (συμπεριλαμβανομένων διαφόρων υπουργείων, της περιφερειακής κυβέρνησης και 11 δήμων) για την τήρηση μιας βάσης δεδομένων των αγροτουριστικών επιχειρήσεων και την προώθηση του αγροτουρισμού και των διακοπών σε μικρότερα χωριά. Το Lubelskie επωφελείται επίσης από ένα άλλο τουριστικό εμπορικό σήμα που προωθεί τον ιατρικό τουρισμό υγείας και τα θέρετρα σπα στην περιοχή. Για τις επιχειρήσεις, η σύνδεση με την επωνυμία συνοδεύεται από κατάρτιση, επισκέψεις στο εξωτερικό για τους διαχειριστές της επωνυμίας για να μελετήσουν παραδείγματα ανάπτυξης (για παράδειγμα πώς προωθείται η τοπική κουζίνα στην Ισπανία), ανταλλαγή γνώσεων, εκπαίδευση, δημιουργία δεσμών μεταξύ των περιφερειών που διαχειρίζονται τις επωνυμίες τους.

Πηγή: (ΟΟΣΑ, επερχόμενο^[85]), (ΟΟΣΑ, επερχόμενο^[86])

5. Αντιμετώπιση των διοικητικών κενών στην αξιολόγηση των επενδυτικών προτάσεων, ενσωματώνοντας μια περιφερειακή οπτική σε όλους τους τομείς.

Η εποπτεία των ΑΞΕ στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη θα ωφεληθεί από την ευθυγράμμιση με τις

ρυθμίσεις των άλλων ελληνικών περιφερειών και από την επίσημη και συνεχή συμμετοχή της Περιφερειακής Αρχής στην αξιολόγηση όλων των προτάσεων ΑΞΕ στην περιοχή, ανεξάρτητα από την αξία του έργου. Εκτός από την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και της διαφάνειας των διαδικασιών λήψης αποφάσεων για τους επενδυτές, η συμμετοχή της Περιφέρειας μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση της διαδικαστικής συνοχής μεταξύ των ελληνικών περιφερειών. Παράλληλα, θα διευκολύνει την καλύτερη ευθυγράμμιση των επενδυτικών αποφάσεων με τα περιφερειακά σχέδια υποδομών και τους γενικότερους στόχους περιφερειακής ανάπτυξης. Τα εθνικά κριτήρια που ορίζουν τις "στρατηγικές επενδύσεις" και τις "εμβληματικές επενδύσεις εξαιρετικής σημασίας" θα μπορούσαν επίσης να αναθεωρηθούν ώστε να περιλαμβάνουν ρητά έργα περιφερειακής σημασίας ή έργα που "διαμορφώνουν την περιφέρεια", ενώ το πλαίσιο κινήτρων θα μπορούσε να αναθεωρηθεί ώστε να διασφαλιστεί ότι παρέχονται τα κατάλληλα κίνητρα για μια τέτοια κατηγορία έργων. Γενικότερα, οι νέες αξιολογήσεις των Περιφερειακών Σχεδίων Ανάπτυξης της Ελλάδας παρέχουν την ευκαιρία να εξεταστούν και να επικοινωνηθούν με μεγαλύτερη σαφήνεια και πληρότητα οι πιθανές συνδέσεις των επενδυτικών προτάσεων με τις πολιτικές που βασίζονται στον τόπο και τα βιομηχανικά δίκτυα.

Διεθνές παράδειγμα | Territoires d'Industrie: περιφερειοποίηση στρατηγικών εμπορίου και επενδύσεων (Γαλλία)

Το γαλλικό πρόγραμμα "Territoires d'industrie" (Βιομηχανικές Περιοχές), το οποίο ξεκίνησε το 2018, αποσκοπεί στην ενίσχυση της βιομηχανικής ανάπτυξης σε περιοχές-στόχους, κινητοποιώντας εθνικούς, περιφερειακούς και τοπικούς φορείς μαζί με φορείς του ιδιωτικού τομέα - για παράδειγμα, στην ανασυγκρότηση της ικανότητας νηματοουργίας λιναριού στην Αλσατία και στην ανάπτυξη υποδομών υπεράκτιας αιολικής ενέργειας στη Χάβρη. Το μοντέλο διακυβέρνησης του προγράμματος συνδυάζει τους τοπικούς εκλεγμένους αξιωματούχους με τους ηγέτες της βιομηχανίας, με στρατηγική εποπτεία από τις περιφέρειες και συνεχή υποστήριξη από την κεντρική κυβέρνηση. Το 2020, η κεντρική κυβέρνηση και οι περιφερειακές αρχές υπέγραψαν συμφωνία για τη συγχρηματοδότηση της επανατοποθέτησης συγκεκριμένων παραγωγικών αλυσίδων αξίας εντός των γαλλικών εδαφών. Η φάση 2023-2027 βασίζεται σε αυτό το πλαίσιο, εστιάζοντας στην ενισχυμένη συνεργασία μεταξύ 183 βιομηχανικών συστάδων που καλύπτουν 630 διαδημοτικές κοινότητες στις 18 περιφέρειες της Γαλλίας. Οι περιοχές αυτές, κυρίως αγροτικές, περιστατικές και μικρά έως μεσαία αστικά κέντρα, χαρακτηρίζονται από την ισχυρή βιομηχανική τους ταυτότητα και τεχνολογία. Στους βασικούς στόχους περιλαμβάνονται η επιτάχυνση των βιομηχανικών επενδύσεων και η δημιουργία θέσεων εργασίας στις περιφερειακές αγορές εργασίας, η ανάπτυξη συγκεκριμένων βιομηχανικών τομέων και δεξιοτήτων, η υποστήριξη της πράσινης βιομηχανικής μετάβασης και η δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για τη βιομηχανική ανάπτυξη με τη συμμετοχή πολλαπλών ενδιαφερόμενων φορέων.

Πηγές: (ΟΟΣΑ, 2023^[6]), (National Agency for Territorial Cohesion (ANCT), 2024^[89])

6. Ενίσχυση των ικανοτήτων των περιφερειακών και τοπικών αρχών να διεξάγουν διαδικασίες διαβούλευσης, να παρακολουθούν και να αξιολογούν τις πολιτικές και τα προγράμματα ελκυστικότητας και να αναπτύσσουν περιφερειακές στρατηγικές σε διαφορετικούς χρονικούς ορίζοντες.

Με βάση το έργο Higher Education for Smart Specialisation (HESS), η Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης της Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης, μαζί με άλλες βασικές περιφερειακές στρατηγικές, όπως το νέο Περιφερειακό Σχέδιο Ανάπτυξης, θα μπορούσαν να επωφεληθούν από ένα συνεχές πλαίσιο δημόσιας διαβούλευσης για την υποστήριξη της εφαρμογής και των μελλοντικών επικαιροποιήσεών τους. Μια πιο συστημική προσέγγιση διαβούλευσης θα μπορούσε να συμβάλει στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης μέσω της διαφανούς λήψης αποφάσεων και να βελτιώσει τα αποτελέσματα της εδαφικής συνοχής, ιδίως με τον εντοπισμό συνεργειών στις δαπάνες. Οι μηχανισμοί συμμετοχής του κοινού θα μπορούσαν να βασιστούν στις "Κατευθυντήριες γραμμές του ΟΟΣΑ για τις διαδικασίες συμμετοχής των πολιτών", οι οποίες παρέχουν σχετικές οδηγίες για τον σχεδιασμό αποτελεσματικών διαδικασιών συμμετοχής χωρίς αποκλεισμούς. Η ενίσχυση των προγραμμάτων συμμετοχής των πολιτών, συμπεριλαμβανομένων των εθελοντικών πρωτοβουλιών των νέων, θα μπορούσε επίσης να συμβάλει στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και της εμπιστοσύνης.

Η κοινή χρήση πλαισίων αξιολόγησης των αποτελεσμάτων των πολιτικών σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης που περιλαμβάνουν δείκτες περιφερειακής ελκυστικότητας, όπως αυτοί που προτείνει ο ΟΟΣΑ, με βασικό ρόλο για τις περιφερειακές αρχές την ανάληψη αρμοδιοτήτων από τους φορείς σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, θα μπορούσε να στηρίξει τη χάραξη πολιτικής βάσει στοιχείων. Οι δείκτες αξιολόγησης

που καλύπτουν όλα τα στάδια του κύκλου πολιτικής (εισροές, αποτελέσματα και επιπτώσεις) θα μπορούσαν να βοηθήσουν ιδιαίτερα στην ανάθεση αρμοδιοτήτων και την παρακολούθηση στους αρμόδιους φορείς. Μια τέτοια προσέγγιση θα μπορούσε να συμβάλει στη μετατροπή βασικών διαδικασιών παρακολούθησης, όπως αυτές που υποστηρίζονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε πιο αποτελεσματική και περιφερειακά συναφή αξιολόγηση των επιπτώσεων της πολιτικής, ενισχύοντας σταδιακά την αξιοπιστία και τη θεσμική εμπιστοσύνη μεταξύ των κυβερνητικών φορέων. Αν και θα χρειαστεί χρόνος μέχρι να μπορέσει να αξιολογηθεί πλήρως ο αντίκτυπος της μεταρρύθμισης των Περιφερειακών Σχεδίων Ανάπτυξης στην εδαφική ανάπτυξη και στη γεφύρωση των σχετικών κενών συντονισμού, η διάδοση των πρώτων διδαγμάτων από το Ειδικό Σχέδιο Ανασυγκρότησης του Έβρου θα μπορούσε να ωφελήσει παρόμοια σχέδια αποκατάστασης από φυσικές καταστροφές με βάση τον τόπο, τόσο στο ελληνικό πλαίσιο όσο και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Εκτός από την ανάπτυξη γενικών δεξιοτήτων, όπως η ανάπτυξη πολιτικών και προγραμμάτων, η εφαρμογή και η αξιολόγηση, η χρήση της πρόβλεψης και των συμμετοχικών μεθόδων θα μπορούσε να βοηθήσει τους περιφερειακούς και τοπικούς φορείς να προβούν σε προβλέψεις για την οικονομία της περιοχής (για παράδειγμα, να καθορίσουν μια μακροπρόθεσμη στρατηγική για τις υποδομές διπλής χρήσης, όσον αφορά τον πιθανό ρόλο τους στην ανοικοδόμηση της Ουκρανίας, ή να προβλέψουν ποιες υπάρχουσες και αναδυόμενες βιομηχανικές εξειδικεύσεις θα μπορούσαν να καθορίσουν το μέλλον της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης). Καθώς οι ευρύτερες τάσεις και η γεωπολιτική αβεβαιότητα έχουν επιχειρησιακές επιπτώσεις σε περιφερειακό επίπεδο για την προσέλκυση και τη διατήρηση επενδυτών, ταλέντων και επισκεπτών, η ανάπτυξη ικανότητας περιφερειακού σχεδιασμού και ανταπόκρισης στις επιπτώσεις αυτές θα μπορούσε να βοηθήσει την ανάπτυξη επιλογών χωρίς “μετάνοιες” και το σχεδιασμό για την εσωτερική ανάπτυξη δεξιοτήτων στο πλαίσιο των περιορισμένων ανθρώπινων πόρων. Η συνεργασία με την πρόσφατα συσταθείσα Ειδική Γραμματεία Μακροπρόθεσμου Σχεδιασμού της ελληνικής κυβέρνησης θα μπορούσε να διευκολύνει την εν λόγω ανάπτυξη ικανοτήτων και την ενσωμάτωση εργαλείων προοπτικής στις διαδικασίες περιφερειακού σχεδιασμού και διαβούλευσης, η οποία θα μπορούσε επίσης να βασιστεί σε υφιστάμενα προγράμματα και εργαλεία του ΟΟΣΑ.³⁹

Διεθνή παραδείγματα | Δίκτυο Δήμων για τη συμμετοχή των πολιτών στη Μούρθια, Ισπανία

Το Δίκτυο Δήμων για τη Συμμετοχή των Πολιτών στη Μούρθια, με επικεφαλής το Τμήμα Διαφάνειας, Συμμετοχής και Επικοινωνίας της περιφερειακής κυβέρνησης, στοχεύει στην ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών σε ολόκληρη την περιοχή. Υποστηρίζει τους δήμους στην υιοθέτηση πρακτικών που ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στην τοπική λήψη αποφάσεων, καθιστώντας τις πολιτικές πιο περιεκτικές. Οι δήμοι συμμετέχουν μέσω συμφωνιών με την περιφερειακή κυβέρνηση, δεσμευόμενοι να προωθήσουν συμμετοχικές διαδικασίες. Σε αντάλλαγμα, η περιφερειακή κυβέρνηση προσφέρει τεχνική υποστήριξη, συμβουλευτικές υπηρεσίες και κατάρτιση.

Πρόγραμμα 1000 εμπειρογνομώνων στην Ιταλία και ειδική ομάδα εργασίας της Umbria για την αντιμετώπιση των διοικητικών καθυστερήσεων και της αναποτελεσματικότητας

Το πρόγραμμα 1000 εμπειρογνομώνων ενισχύει την ικανότητα των τοπικών διοικήσεων στην Ιταλία να εφαρμόζουν αποτελεσματικά έργα στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Μια ομάδα εργασίας 1.000 εμπειρογνομώνων - συμπεριλαμβανομένων μηχανικών, αρχιτεκτόνων, δικηγόρων και περιβαλλοντικών συμβούλων - εντάσσεται προσωρινά στις περιφερειακές και δημοτικές διοικήσεις για να τις βοηθήσει στον εξορθολογισμό της γραφειοκρατίας, στην εξασφάλιση αδειών και στην αποτελεσματική αξιοποίηση περίπου 200 δισεκατομμυρίων ευρώ από κονδύλια της ΕΕ για βασικά έργα υποδομής, όπως οι σιδηροδρομικές γραμμές, η πράσινη τεχνολογία και οι εγκαταστάσεις παιδικής μέριμνας. Με την αντιμετώπιση της ανεπαρκούς αξιοποίησης - με μόνο το 48% των κονδυλίων της ΕΕ να δαπανάται από το 2014 έως το 2020 - η πρωτοβουλία αυτή εξοπλίζει τις τοπικές διοικήσεις με ζωτικής σημασίας τεχνογνωσία και ανθρώπινο δυναμικό για την παροχή υπηρεσιών και προγραμμάτων προς όφελος των κατοίκων και των επιχειρήσεων στις περιφέρειες. Η ειδική ομάδα θα δημιουργήσει επίσης 7.000 ψηφιακούς κόμβους για την υποστήριξη των κατοίκων (ιδίως των ηλικιωμένων), την ενίσχυση της παροχής δημόσιων υπηρεσιών και τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και της διαφάνειας της διακυβέρνησης.

Για παράδειγμα, στην Ούμπρια, το πρόγραμμα διέθεσε αρχικά 7,4 εκατ. ευρώ για την πρόσληψη 22 εξωτερικών

³⁹ Οι πόροι περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την κοινότητα κυβερνητικής πρόβλεψης του ΟΟΣΑ, εργαλείοι για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, και μελέτες περιπτώσεων σε χώρες και περιφέρειες, για παράδειγμα για τη Φλάνδρα στο Βέλγιο.

εμπειρογνομώνων για την υποστήριξη των περιφερειακών και τοπικών δημόσιων αρχών στη διαχείριση πολύπλοκων διοικητικών διαδικασιών και τη μείωση των καθυστερήσεων. Η περιφερειακή ομάδα εργασίας επεκτάθηκε το 2024 για να ανταποκριθεί στις αναδυόμενες ανάγκες, με αποτέλεσμα ο συνολικός προϋπολογισμός να ανέλθει σε 8,1 εκατ. ευρώ. Από τον Σεπτέμβριο του 2024, η περιφερειακή ομάδα εργασίας αποτελείται από 30 μέλη, με ειδικούς που ασχολούνται με σημαντικές τοπικές εκκρεμότητες, όπως στις δημοτικές οικοδομικές άδειες. Η τελευταία έκθεση παρακολούθησης και αξιολόγησης του προγράμματος, που δημοσιεύθηκε το πρώτο εξάμηνο του 2024, διαπιστώνει απτά αποτελέσματα, όπως μείωση των καθυστερήσεων και συντομότερους χρόνους διεκπεραίωσης 18 πολύπλοκων διαδικασιών.

Σχέδιο δράσης για την οικονομική ανάπτυξη και την ενίσχυση της ασφάλειας των ανατολικών παραμεθόριων περιοχών της Λετονίας

Το σχέδιο δράσης της Λετονίας για την οικονομική ανάπτυξη και την ενίσχυση της ασφάλειας στις ανατολικές παραμεθόριες περιοχές υιοθετεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την ενίσχυση του κοινωνικοοικονομικού τοπίου και του τοπίου ασφάλειας στην ανατολική παραμεθόρια περιοχή της ΕΕ, το Λατγκάλε.

Αυτή η στοχευμένη, διετής στρατηγική (2025-27) ενσωματώνει τις προσπάθειες πολλών υπουργείων, εθνικών οργανισμών και υποεθνικών φορέων για την αντιμετώπιση των μοναδικών προκλήσεων της περιοχής δεδομένων των πρόσφατων γεωπολιτικών πιέσεων. Εστιάζοντας σε στρατηγικές επενδύσεις για τη βελτίωση του επιχειρηματικού κλίματος και την επέκταση του ρόλου της ΕΟΖ Latgale, το σχέδιο αποσκοπεί στη δημιουργία ενός πιο ανθεκτικού και ελκυστικού περιβάλλοντος για τις τοπικές και διεθνείς επιχειρήσεις. Η πρωτοβουλία επιδιώκει επίσης να ενισχύσει την ικανότητα στρατηγικής πρόβλεψης και σχεδιασμού της περιοχής με τη δημιουργία πλαισίων για τη λήψη αποφάσεων βάσει δεδομένων και την παρακολούθηση των επιδόσεων με τη χρήση δεικτών ελκυστικότητας. Αυτή η συνδυασμένη προσέγγιση ενισχύει την ικανότητα της περιοχής να προβλέπει μελλοντικές προκλήσεις και ευκαιρίες και καλλιεργεί ένα συνεργατικό μοντέλο διακυβέρνησης για την ενίσχυση της μακροπρόθεσμης σταθερότητας και ευημερίας στις παραμεθόριες περιοχές.

Πηγές: (ΟΟΣΑ, επερχόμενο^[90]), (ΟΟΣΑ, επερχόμενο^[91]), (Regione Umbria, 2023^[92]), (Regione Umbria, 2024^[93]), (Italian Government, 2024^[94]), (ΟΟΣΑ, επερχόμενο^[95]).

Αναφορές

- Best Tourism Villages [UNWTO] (n.d.), *Soufli (Greece): A key site in the development of the 19th century silk industry*, [37]
<https://tourism-villages.unwto.org/en/villages/soufli/> (accessed on 17 February 2025).
- Boden, M. (2017), "RIS3 Implementation in Lagging Regions: Lessons from Eastern Macedonia and Thrace", *European Structural and Investment Funds Journal*, Vol. 5/1, pp. 77 - 83, <https://estif.lexxion.eu/article/ESTIF/2017/1/10>. [24]
- Boemi, S., N. Samarentzi and A. Dimoudi (2020), "Research of energy behaviour and energy poverty of households in Northern Greece", *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, Vol. 410, Sustainability in the built environment for climate change mitigation: SBE19 Thessaloniki 23–25 October 2019, Thessaloniki, Greece, <https://doi.org/10.1088/1755-1315/410/1/012083>. [10]
- Brezzi, M., L. Dijkstra and V. Ruiz (2011), "OECD Extended Regional Typology: The Economic Performance of Remote Rural Regions", *OECD Regional Development Working Papers*, Vol. No. 2011/06, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/5kg6z83tw7f4-en>. [100]
- BTA (2023), *Bulgarian Ambassador to Greece Stresses Importance of Sea2Sea Project as Alternative to Bosphorus, Dardanelles*, www.bta.bg/en/news/economy/520115-bulgarian-ambassador-to-greece-stresses-importance-of-sea2sea-project-as-alterna. [39]
- Cusmano, L. (2018), "2018 OECD Ministerial Conference on SMEs: Key Issues Paper", *OECD SME and Entrepreneurship Papers*, Vol. No. 7, <https://doi.org/10.1787/90c8823c-en>. [51]
- Diemer et al., A. (2022), "The Regional Development Trap in Europe", *Economic Geography*, Vol. 98(5), pp. 487–509, <https://doi.org/10.1080/00130095.2022.2080655>. [2]
- DUTH (2024), *Member of the European University EMERGE, Democritus University of Thrace*, <https://duth.gr/>. [32]
- East Macedonia Thrace Forum (n.d.), *The Forum*, <https://eastmacedoniathraceforum.gr/> (accessed on 17 February 2025). [38]
- Ekathimerini (2024), *Mitsotakis unveils development plan for Evros following catastrophic wildfire*, published on 3 October 2024, www.ekathimerini.com/politics/1250018/mitsotakis-unveils-development-plan-for-border-region/. [78]
- EMERGE (n.d.), *Home page*, <https://euemerge.eu/> (accessed on 17 February 2025). [33]
- Enterprise Greece (2017), *Region of Eastern Macedonia-Thrace - Investment Profile*, www.enterprisegreece.gov.gr/images/public/synergassia/Synergassia_2017_Profile_Eastern_Macedonia-Thrace_final.pdf (accessed on 19 December 2024). [14]
- Eurostat (2024), *Cooling and heating degree days by NUTS 3 region*, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/>. [98]
- Eurostat (2024), *Hourly labour costs*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Hourly_labour_costs. [17]
- Eurostat (2022), *'Unemployment statistics at regional level'*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Unemployment_statistics_at_regional_level. [29]
- Eurydice (2025), *15. Νομοθεσία και άλλα επίσημα έγγραφα*, <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/el/national-education-systems/greece/nomothesia-kai-alla-episima-eggrafa> (accessed on 22 February 2025). [30]
- Falanga, R. (2020), *Citizen participation during the Covid-19 pandemic: Insights from local practices in European cities*, <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/lissabon/17148.pdf>. [73]
- fDi intelligence (2023), *Global Free Zones of the Year 2023 awards – Best zones overall*, www.fdiintelligence.com/content/rankings-and-awards/global-free-zones-of-the-year-2023-awards-best-zones-overall-83065. [84]
- Gastrade (2024), *Commercial Operations of Gastrade's Alexandroupolis LNG Terminal begins*, www.gastrade.gr/en/2024/10/01/commercial-operations-of-gastrades-alexandroupolis-lng-terminal-begins/. [43]

- Gemi, E. and B. Feta (2024), *Migration Developments in Greece in 2023*, Hellenic Foundation for European & Foreign Policy (ELIAMEP), www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2024/07/Working-paper-128-SOPEMI-.pdf. [31]
- Giannakis, E. and A. Bruggeman (2015), "Economic crisis and regional resilience: Evidence from Greece", *Papers in Regional Science*, Vol. 96/3, <https://doi.org/10.1111/pirs.12206>. [27]
- Giaouri, S. (2024), "Panagiotis Archontis, Vice-Governor of Tourism of Eastern Macedonia - Thrace: Thematic tourism is the key to our region's attractiveness", *Tourism Today*, www.tourismtoday.gr/παναγιώτης-αρχοντίης-αντιπεριφερειά/. [54]
- Gouridis, A. (2023), "A new approach for an old identity: Souffi, Greece as an open twon-museum of silk", *Seventh International Scientific Conference "Business and Regional Development"*, Vol. 176, <https://doi.org/10.1051/shsconf/202317601011>. [35]
- Group Olympia (n.d.), *Green Mission: Environmental initiative of Sunlight Recycling for the proper recycling of lead-acid batteries*, www.groupolympia.com/green-mission-environmental-initiative-sunlight-recycling-proper-recycling-lead-acid-batteries/. [60]
- gtp Headlines (2024), *Projects Totaling €2.83 Billion Announced for Eastern Macedonia and Thrace Region*, Published on October 2024, <https://news.gtp.gr/2024/10/04/projects-totaling-e2-83-billion-announced-for-eastern-macedonia-and-thrace-region/>. [77]
- IIE (2022), *First International Academic Partnership Program (IAPP) Greece Visit Strengthens U.S. – Greek Higher Education Collaboration*, www.iie.org/news/first-iapp-greece-visit-strengthens-us-greek-higher-education-collaboration/. [34]
- Interreg - IPA CBC (n.d.), *Ministry of Interior (sector Macedonia and Thrace)*, www.ipa-cbc-programme.eu/project-partner/249/ (accessed on 17 February 2025). [71]
- Interreg Greece-Bulgaria (n.d.), *Integrating Bulgaria-Greece cross-border significance historical and archeological assets into one sustainable thematic tourist destination*, <https://old-2014-2020.greece-bulgaria.eu/approved-project/18/> (accessed on 17 February 2025). [56]
- Italian Government (2024), *Bollettino Ufficiale della Regione Umbria. Supplemento ordinario n. 1 al «Bollettino Ufficiale» - Serie Generale - n. 59 del 13 novembre 2024*, www.regione.umbria.it/documents/18/17693073/DEF+2025/12b32af2-f403-4820-a77c-a2db867814bc. [94]
- Kantar, M. (2018), *Eurobarometer Special 471 "Fairness, inequality and inter-generational mobility"*, Publications Office of the European Union, 10.2760/288550, ISBN 978-92-79-85574-0, JRC111813, <https://doi.org/10.2760/288550>. [74]
- Karampatea, A. et al. (2024), "Wine and Gastronomic Tourism in the Drama Region", *Tourism and Hospitality*, Vol. 5/3, pp. 625-638, <https://doi.org/10.3390/tourhosp5030037>. [21]
- Lang, V., N. Redeker and D. Bischof (2022), *Place-based policies and inequality within regions*, <https://doi.org/10.31219/osf.io/2xmzj>. [50]
- Łódź SEZ (2024), *Development Strategy of the Łódź Special Economic Zone 2021-2026*, <https://sse.lodz.pl/en/>. [83]
- Marghelis, A. (2024), *The port of Alexandroupolis: a strategic and geopolitical assessment*, Fondation pour la Recherche Stratégique, Note n°18/23, www.frstrategie.org/en/publications/notes/port-alexandroupolis-strategic-and-geopolitical-assessment-2024. [9]
- Mendrinou, D. et al. (2022), *Geothermal Energy Use, Country Update for Greece*, conference paper presented at the European Geothermal Congress 2022, Berlin, Germany, 17-21 October 2022, www.researchgate.net/lab/Paschalis-Dalabakis-Lab. [20]
- Meta (2021), *Social Connectedness Index*, <https://dataforgood.facebook.com/dfg/tools/social-connectedness-index>. [97]
- Milatovic, J. and M. Szczurek (2019), *Bulgaria Diagnostic: December 2019*, European Bank for Reconstruction and Development, www.ebrd.com/documents/comms-and-bis/country-diagnostic-paper-bulgaria.pdf. [18]
- National Agency for Territorial Cohesion (ANCT) (2024), *Industrial territories [Territoires d'industrie]*, accessed 6 November 2024, <https://agence-cohesion-territoires.gouv.fr/territoires-dindustrie-44#scrollNav-2>. [89]
- Nexus (n.d.), *Innovation agenda for green and digital transition*, <https://nexuslab.pt/> (accessed on 17 February 2025). [79]
- PAIH (2023), *Concept of the Program for Promotion of the High-Tech Sector in the Area of Security and Dual-Use Goods for 2024-2029 (Konceptja programu promocji sektora wysokich technologii w obszarze bezpieczeństwa i towarów podwójnego zastosowania na lata 2024-2029)*, www.paih.gov.pl/news/20230712-konsultacje-spoeczne-sektorowych-programow-promocji/. [80]
- Petrakos, G. and Y. Psycharis (2016), "The spatial aspects of economic crisis in Greece", *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, Vol. 9/1, March 2016, pp. 137–152, <https://doi.org/10.1093/cjres/rsv028>. [26]
- Psycharis, Y. and V. Tselios (2024), "Cohesion policy and household income inequality: evidence from the Greek regions", *The Annals of Regional Science*, Vol. 73, pp. 1563-1591, <https://doi.org/10.1007/s00168-024-01304-y>. [15]

- Regione Sardegna (2024), *Progetto 1000 Esperti*, www.regione.sardegna.it/progetto-1000-esperti/esperti. [99]
- Regione Umbria (2024), *DEFER 2024 - Documento di Economia e Finanza Regionale*, https://consiglio.regione.umbria.it/sites/default/files/2023-11/Allegato_RDP_953_DEFER_2024_PROPOSTA_2.pdf. [93]
- Regione Umbria (2023), *Relazione sullo stato di attuazione del programma di governo e sull'amministrazione regionale Anno 2022*, <https://atti.alumbria.it/pdf/2023/N272568.PDF>. [92]
- RESIST (n.d.), *various pages*, <https://resist-project.eu/> (accessed on 17 February 2027). [63]
- Reuters (2022), *Greece to cancel Alexandroupolis port sale -PM*, www.reuters.com/markets/deals/greece-cancel-alexandroupolis-port-sale-pm-2022-11-07/ (accessed on 18 December 2024). [41]
- Rodríguez-Pose, A. and V. Muštra (2022), "The economic returns of decentralisation: Government quality and the role of space", *Environment and Planning A: Economy and Space*, Vol. 54/8, pp. 1604-1622, <https://doi.org/10.1177/0308518x221118913>. [96]
- Rodríguez-Pose, A., J. Terrero-Dávila and N. Lee (2023), "Left-behind versus unequal places: interpersonal inequality, economic decline and the rise of populism in the USA and Europe.", *Journal of Economic Geography* 23 (5), pp. 951–977, <https://doi.org/10.1093/jeg/lbad005>. [49]
- Seunga Ryu, I. et al. (2024), "A Granular Approach to Measuring Regional Attractiveness", *OECD Regional Development Papers*, Vol. No. 100/OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/4f0866f1-en>. [11]
- Skiadas, D. and E. Ftaklaki (2020), "Regional Self-Government and Regional Governance in Greece and the EU: Developments, Concerns and Recommendations", *International Journal of Latest Research in Humanities and Social Science*, Vol. 3/8, pp. 55-66, www.ijlrhss.com/paper/volume-3-issue-8/7-HSS-736.pdf. [64]
- SNG-WOFI (2022), *OECD/UCLG World Observatory on Subnational Government Finance and Investment*, <https://doi.org/www.sng-wofi.org/>. [67]
- Sunlight Group (n.d.), *Sunlight Group Recycling Plant*, <https://doi.org/www.sunlight-group.com/en/global/ecosystem/facilities/komotini/>. [59]
- Tharoux, M. and J. Donoso Salas (επερχόμενο), "Attracting and retaining talent for regions' green transformation", *OECD Regional Development Studies*, Vol. OECD Publishing, Paris. [116]
- Three Seas Initiative (n.d.), *various pages*, <https://3seas.eu> (accessed on 17 February 2025). [48]
- Tolias, Y. and E. Arregui Pabollet (2021), *Higher Education for Smart Specialisation: The Case of Eastern Macedonia and Thrace*, EUR 30667 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, ISBN 978-92-76-34266-3, JRC124401, <https://doi.org/10.2760/612671>. [1]
- Toskas-Tasios, M., L. Tsironis and M. Madas (2019), "Measuring the efficiency of Greek regional airports prior to privatization using Data Envelopment Analysis", *International Journal of Economics and Management Systems*, Vol. 6, pp. 547-559, <https://doi.org/10.3390/informatics9040090>. [8]
- Tourism Today (2024), "Παναγιώτης Αρχοντής, Αντιπεριφερειάρχης Τουρισμού ΑΜΘ: Ο θεματικός τουρισμός «κλειδί» ανάδειξης της περιοχής μας", 5 Ιούλιος, 2024, www.tourismtoday.gr/παναγιωτης-αρχοντης-αντιπεριφερεια/. [102]
- UN-Habitat (2023), *Local Democracy in the aftermath of the Covid-19 pandemic*, www.uclg.org/sites/default/files/en_uclgun-habitat_press_release_local_democracy_final.pdf. [103]
- UNWTO (n.d.), *Silk Road*, <https://doi.org/www.unwto.org/silk-road>. [36]
- US Department of State (2024), *Joint Statement on the U.S.-Greece Strategic Dialogue (Archived)*, <https://2021-2025.state.gov/joint-statement-on-the-u-s-greece-strategic-dialogue-2/> (accessed on 17 February 2025). [42]
- Velissariou, E., D. Belias and L. Raptopoulos (2020), "Advantages & disadvantages of all-inclusive holidays for tourist and Hotels: Case study in all-inclusive Hotel-resorts in the island of Skiathos, Greece", *Ottoman Journal of Tourism and Management Research*, Vol. 3/5, pp. 717-731, <https://doi.org/10.26465/ojtmr.2018339538>. [55]
- Vlados, C. et al. (2019), "Regional underdevelopment and less developed business ecosystems: The case of Eastern Macedonia and Thrace", *Risk Market Journals - Bulletin of Applied Economics*, Vol. 6/2, pp. 31-44. [23]
- Ανάπτυξης, Ε. (2024), *Türkiye Country Diagnostic*, <https://doi.org/www.ebrd.com/documents/policy/country-diagnostic-paper-turkey.pdf>. [19]
- Ανάπτυξης, Υ. (2022), *Φορείς Υποδοχής*, <https://ependyseis.mindev.gov.gr/el/idiotikes/p/foris-ipodochis>. [104]
- Ελλάδα 2.0 (2021), *Το πλήρες Σχέδιο*, <https://greece20.gov.gr/to-plires-sxedio/> (accessed on 18 December 2024). [46]
- Ελληνική Δημοκρατία (2024), *Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα για τον Έβρο*, <https://erga.gov.gr/pl25>. [76]
- Ελληνική Δημοκρατία (2024), *Περιφερειακά Σχέδια Ανάπτυξης*, <https://erga.gov.gr/>. [75]

- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2024), Περιφερειακοί Λογαριασμοί: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία για το έτος 2021 και αναθεωρημένα στοιχεία για τα έτη 2019-2020, www.statistics.gr/documents/20181/45150b28-634a-e7f5-374b-ba3dbc67d402. [25]
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2023), Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού - Κατοικιών 2021, www.statistics.gr/el/2021-census-res-pop-results. [12]
- Επιτροπή, Ε. (2021), *State aid: Commission approves €166.7 million Greek public support for construction of LNG terminal in Alexandroupolis*, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_3045 (accessed on 18 December 2024). [44]
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2024), *Factsheet on 2014-2022 Rural Development Programme for Greece*, https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/2952db56-2b0d-4520-a25a-ae2110dd4e01_en?filename=rdp-factsheet-greece_en.pdf. [66]
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2024), *Ninth Report on Economic, Social and Territorial Cohesion*, https://ec.europa.eu/regional_policy/information-sources/cohesion-report_en. [13]
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2023), *Regional profiles Greece*, https://research-and-innovation.ec.europa.eu/statistics/performance-indicators/regional-innovation-scoreboard_en. [5]
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022), *EU Regional Competitiveness Index 2.0, 2022 edition*, https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/work/rci_2022/eu-rci2_0-2022_en.pdf. [22]
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2021), *European Quality of Government Index 2021*, https://ec.europa.eu/regional_policy/information-sources/maps/quality-of-government_en. [101]
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018), *Key Enabling Technologies (KETs), Competence Centre on Foresight*, <https://knowledge4policy.ec.europa.eu/foresight/>. [106]
- Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (2024), *Economic losses from weather- and climate-related extremes in Europe*, www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/economic-losses-from-climate-related. [7]
- Θρησκευμάτων, Υ. (2022), *Law 4957/2022 For Higher Education*, <https://stip.oecd.org/stip/interactive-dashboards/policy-initiatives/2023%2Fdata%2FpolicyInitiatives%2F16188>. [105]
- Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (2024), *Έκθεση κοινωνικών και οικονομικών τάσεων στις ελληνικές περιφέρειες*, https://iobe.gr/docs/research/RES_01_11032024_REP_GR.pdf. [3]
- ΟΟΣΑ (2025), *Strategic Foresight Toolkit for Resilient Public Policy: A Comprehensive Foresight Methodology to Support Sustainable and Future-Ready Public Policy*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/bcdd9304-en>. [113]
- ΟΟΣΑ (2024), *Going Granular with Regional and Municipal Fiscal Data: OECD and EU Countries*, OECD Regional Development Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/8a17c019-en>. [69]
- ΟΟΣΑ (2024), *Regions, cities and local statistics*, <http://oe.cd/geostats> (accessed on February 2025). [112]
- ΟΟΣΑ (2024), *The Strategic Foresight System of the Government of Flanders, Belgium*, OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/e55125c5-en>. [114]
- ΟΟΣΑ (2023), *Rethinking Regional Attractiveness in the Dalarna County of Sweden*. [86]
- ΟΟΣΑ (2023), *Rethinking Regional Attractiveness in the New Global Environment*, OECD Regional Development Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/a9448db4-en>. [6]
- ΟΟΣΑ (2023), *Rethinking Regional Attractiveness in the Southern Region of Ireland*. [81]
- ΟΟΣΑ (2022), *OECD Guidelines for Citizen Participation Processes*, OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/f765caf6-en>. [109]
- ΟΟΣΑ (2022), *OECD Territorial Grids*, www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-sub-issues/regions-cities-and-local-statistics/territorial-grid.pdf. [110]
- ΟΟΣΑ (2021), *OECD Regions and Cities Statistical Atlas*, <https://web-archiver.oecd.org/temp/2021-01-12/212201-oecdexplorer.htm>. [115]
- ΟΟΣΑ (2020), *Regional Policy for Greece Post-2020*, <https://doi.org/10.1787/cedf09a5-en>. [53]
- ΟΟΣΑ (2018), *Rethinking Regional Development Policy-making*, <https://doi.org/10.1787/9789264293014-en>. [72]
- ΟΟΣΑ (2014), *Recommendation of the Council on Effective Public Investment Across Levels of Government*, OECD/LEGAL/0438, <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0402>. [68]
- ΟΟΣΑ (2010), *SMEs, Entrepreneurship and Innovation*, OECD Studies on SMEs and Entrepreneurship, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264080355-en>. [52]

- ΟΟΣΑ (n.d.), *Emerging Technologies*, www.oecd.org/en/topics/emerging-technologies.html (accessed on 17 February 2025). [107]
- ΟΟΣΑ (n.d), *OECD Government Foresight Community (GFC)*, www.oecd.org/en/networks/oecd-government-foresight-community.html (accessed on 17 February 2025). [108]
- ΟΟΣΑ (επερχόμενο), *Rethinking Regional Attractiveness in Łódzkie, Poland*. [82]
- ΟΟΣΑ (επερχόμενο), *Rethinking Regional Attractiveness in Lubelskie, Poland*. [88]
- ΟΟΣΑ (επερχόμενο), *Rethinking Regional Attractiveness in Spain's Asturias Region*. [87]
- ΟΟΣΑ (επερχόμενο), *Rethinking Regional Attractiveness in Spain's Murcia Region*. [90]
- ΟΟΣΑ (επερχόμενο), *Rethinking Regional Attractiveness in the Italian Region of Sardinia*. [85]
- ΟΟΣΑ (επερχόμενο), *Rethinking Regional Attractiveness in the Italian Region of Umbria*. [91]
- ΟΟΣΑ (επερχόμενο), *Rethinking Regional Attractiveness in the Region of Latgale, Latvia*. [95]
- ΟΟΣΑ/EC-JRC (2021), *Access and Cost of Education and Health Services: Preparing Regions for Demographic Change*, OECD Rural Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/4ab69cf3-en>. [111]
- Οργανισμός Λιμένος Καβάλας Α.Ε. (n.d.), *Επενδύσεις – Έργα*, www.portkavala.gr/en/about/investments/ (accessed on 17 February 2025). [47]
- Οργανισμού Λιμένος Αλεξανδρούπολης Α.Ε. (2024), *Επιχειρησιακός & Στρατηγικός σχεδιασμός*, <https://ola-sa.gr/el/plan/>. [45]
- Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας – Θράκης (2022), *Περιφερειακό Σχέδιο Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή (ΠεΣΠΚΑ) g*, www.pamth.gov.gr/wp-content/uploads/images/AMΘ.pdf. [62]
- Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας – Θράκης (2021), *Πρόγραμμα «Ανατολική Μακεδονία και Θράκη» 2021-2027*, www.eydamth.gr/images/site_2017/ArticleID_516/ProgrammaPAMTH_2021_2027.pdf. [4]
- Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας – Θράκης (2015), *Περιφερειακή Στρατηγική Καινοτομίας Έξιμηνης Εξειδίκευσης*, https://20142020.eydamth.gr/lib/articles/newsite/ArticleID_583/REMTM-RIS3_V9.2.pdf. [28]
- ΣΕΒΕ/ΙΕΕΣ (2021), *Χαρτογράφηση της εξαγωγικής δρασιότητας της Ελλάδας ανά περιφέρεια*, Σύνδεσμος Εξαγωγέων και Ινστιτούτο Εξαγωγικών Ερευνών και Σπουδών, www.seve.gr/wp-content/uploads/2023/03/ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ_2017-2021_short_.pdf. [16]
- Υπουργείο Ανάπτυξης (2021), *Κατηγορίες και Κίνητρα*, <https://ependyseis.mindev.gov.gr/en/stratigikes/p/categories-and-motives>. [70]
- Υπουργείο Εθνικής Άμυνας (2024), *Σε ευρεία σύσκεψη στην Αλεξανδρούπολη για την αντιμετώπιση των φυσικών καταστροφών ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας Νίκος Δένδιας και ο Υπουργός Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας Βασίλης Κικίλιας*, www.mod.mil.gr/se-eyreia-syskepsi-stin-alexandroupoli-tin-antimetopisi-ton-fysikon-katastrofon/. [40]
- Υπουργείο Εθνικής Άμυνας (2024), *Υπογραφή Επιστολής Προθέσεων από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας Ν. Δένδια και τους Υπουργούς Άμυνας της Ρουμανίας Α. Tilvar και της Βουλγαρίας Α. Zарiанov για τη δημιουργία Στρατιωτικού Διαδρόμου Κινητικότητας*, www.mod.mil.gr/ypografi-epistolis-protheseon-ton-ypoyrgo-ethnikis-amynas-n-dendia-toys/. [61]
- Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών (2021), *Συμφωνία εταιρικής σχέσης - Ελληνική*, www.espa.gr/el/Documents/2127/Etairiko_Symfwno_Perifereiakis_Anaptixis_2021-2027.pdf. [65]
- Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών (n.d.), *ΕΣΠΑ 2021-2027 (“Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2021-2027”)*, www.espa.gr/ (accessed on 19 February 2025). [57]
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2019), *Εθνικό σχέδιο για την ενέργεια και το κλίμα*, https://commission.europa.eu/energy-climate-change-environment/implementation-eu-countries/energy-and-climate-governance-and-reporting/national-energy-and-climate-plans_en (accessed on 19 February 2025). [58]

Ανακαλύψτε περισσότερα στο

regions@oecd.org

<https://www.oecd.org/en/about/programmes/rethinking-regional-attractiveness.html>

More information:
www.oecd.org/cfe

Follow us on

@OECD_local | #OECDregions |

/company/oecd-local/

WP: oecdcojito.blog/